

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
กรกฎาคม 2561

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

กรกฎาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

บทคัดย่อ
ของ
สมควร แหสกุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
กรกฎาคม 2561

สมควร แหสกุล. (2561) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร. ปรินญาณิพนธ์ กศม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปรินญาณิพนธ์: รศ.ดร. สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง.

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้านความรู้และทักษะกระบวนการทางทัศนศิลป์ทั้งก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร 2) การนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

DEVELOPMENT OF A LEARNING ACTIVITIES PACKAGE ON VISUAL ARTS
AT WAT SUTHAT THEPWARARAM RAJAWORAMAHAVIHARA AMONG
HIGH SCHOOL STUDENTS.

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Art Education
at Srinakharinwirot University
July 2018

Somkuan Haesakul. (2018). *Development of a Learning Activities Package on Visual Arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara among High School Students*. Master thesis. M.E.d. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sathit Thimwatbunthong.

This research aimed to develop instruction in terms of a learning activities package for the visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara among high school students. The objectives of this study were to 1) study the development process of a learning activities package on the visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara for high school students; 2) to study learning achievement with regard to knowledge, as well as the skills required for the visual arts process, both pre and post-learning activities package on the visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara among high school students; and 3) to study the satisfaction levels towards a learning activities package on the visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara among high school students.

The research implementation included two steps, including the following: 1) the creation and the development of a learning activities package on visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara; and 2) the trial of a developed learning activities package on visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara. The samples were high school students at Saipanya School under the Royal Patronage of Her Majesty the Queen. The findings indicated that mean of the learning achievement of post-learning was higher than the pre-learning with a statistical significance at .05. The students had the highest level of satisfaction towards the learning activities package on visual arts at Wat Suthat Thepwararam Rajaworamahavihara.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความเมตตากรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร. สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และคอยชี้แนะแนวทางการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบปากเปล่าทุกท่าน รองศาสตราจารย์ วรณรัตน์ ตั้งเจริญ อาจารย์อริพัชร วิจิตสถิตรัตน์ ที่ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติม ช่วยปรับปรุงการแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์เรียบร้อยและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาศิลปศึกษาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาอบรมสั่งสอน ให้ความรู้ต่าง ๆ ด้วยความรักและความเมตตา และเป็นกำลังใจช่วยในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอบคุณครูสุรัชธานี รัตนวรรณ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในการทำปริญญานิพนธ์ จนสำเร็จลุล่วง และขอบคุณครูบรรณารักษ์ บุญปก ในการให้คำแนะนำ เกี่ยวกับวิธีการวิจัย และขอบคุณนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่ให้ความร่วมมือในการทำปริญญานิพนธ์เป็นอย่างดี

ขอบคุณนางสาวสุพาวรรณ ฤดีกุลรังสี นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ที่คอยช่วยเหลือและอยู่เคียงข้าง สนับสนุน ตรวจสอบ รวมทั้งเป็นกำลังใจในการทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วง

สำคัญที่สุดผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณมารดาและครอบครัวที่ให้การดูแลและคอยสนับสนุน เป็นกำลังใจในการทำปริญญานิพนธ์ด้วยดีเสมอมา คุณค่าและประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณมารดา ตลอดจนทั้งครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน ให้ความพยายามจนทำให้ประสบความสำเร็จ

สมควร แหสกุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	7
สมมติฐานในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551	8
เอกสารเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมชุมนุม ชมรม)	14
เอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีทัศนศิลป์	16
เอกสารเกี่ยวกับวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร	33
เอกสารเกี่ยวกับชุดกิจกรรม	46
เอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	50
เอกสารเกี่ยวกับความพึงพอใจ	54
3 วิธีดำเนินการวิจัย	58
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	61
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
การทดลองใช้ชุดกิจกรรม	63
การวิเคราะห์ข้อมูล	64
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	64

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์	
เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	69
ผลการประเมินแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	70
ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง	
ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	72
5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	75
สรุปผลการวิจัย.....	75
อภิปรายผล.....	76
ข้อเสนอแนะ.....	77
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก.....	83
ภาคผนวก ก.....	84
ภาคผนวก ข.....	86
ภาคผนวก ค.....	133
ภาคผนวก ง.....	147
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	163

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงแบบแผนการวิจัย.....	64
2 ผลการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพ วรารามราชวรมหาวิหาร.....	68
3 ผลการหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร E_1/E_2	70
4 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	71
5 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรม การเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	72
6 ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	72
7 แสดงค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	136
8 แสดงความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบ ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรม วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.....	138
9 แสดงค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบประเมินความพึงพอใจชุดกิจกรรม การเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารจำนวน 20 ข้อ.....	143

บัญชีภาพประกอบ

[illegible]

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัด พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำ “วัด” ไว้ว่า “น. สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น” ตามความหมายนี้ วัดเป็นคำเรียกรวมที่ดิน อาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้น เช่น โบสถ์หรืออุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลา กุฏิ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2554)

วัดมิได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเฉพาะแต่กับชุมชนหรือชาวบ้านในระดับล่างเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนระดับสูงอย่างสถาบันชั้นปกครองหรือกษัตริย์อีกด้วย ดังเห็นได้จากพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงให้ความสำคัญและส่งเสริมต่อการบูรณาการทั้งทางด้านศาสนสถานและด้านสถาบันสงฆ์มาโดยตลอด ซึ่งการทะนุบำรุงพระศาสนาของผู้นำประเทศนอกเหนือจากความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เจกเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่พึงมีแล้วส่วนหนึ่งยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาพลักษณ์ในอุดมคติของสังคมไทย ที่รับแนวความคิดจากวัฒนธรรมของอินเดียที่ว่าพระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบนั้น ย่อมต้องแสดงศักยภาพของพระองค์ใน 2 ลักษณะ คือ ความเป็นพระจักรพรรดิราช พระราชาผู้เป็นจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งปวง เป็นราชาผู้เกรียงไกร ผู้ซึ่งสามารถปกป้องปวงประชาให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากข้าศึกภยันตรายหรือภัยอื่นใดหนึ่งก็คือพระราชาผู้เป็นเจ้าในทางโลก อีกลักษณะคือความเป็นพระมหาธรรมราชา พระราชาผู้ทรงคุณธรรม ทรงเป็นราชาที่เปี่ยมด้วยความมีพระเมตตากรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ซึ่งในแง่ธรรมเนียมฐานก็คือพระราชาผู้เป็นเลิศในทางธรรม (สมคิด จิระทัศนกุล. 2554: 7 - 9)

วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร มีประวัติการก่อสร้างกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระวิหารขึ้นกลางพระนครในปี พ.ศ. 2350 บริเวณที่เคยเป็นหนองบึง เลย์ถมอิฐและหินบิ่้นนั้นลงไปเจ็ดถึงแปดชั้น ได้สถานที่ที่กว้างใหญ่พอที่จะสร้างวัดขึ้น โดยมีพระราชประสงค์เพื่อการประดิษฐานพระศรีศากยมุนีที่อัญเชิญมาจากวิหารหลวง วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย มูลเหตุการสร้างวัดปรากฏในตำนานพระอารามหลวงว่า “เมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีแล้ว ความมุ่งหมายจะทะนุบำรุงให้เหมือนกรุงศรีอยุธยาเดิม ด้วยนับถือกันว่า ครั้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เป็นสมัยที่บ้านเมืองรุ่งเรือง เรียกกันว่าครั้นบ้านเมืองดี รั้ววังวัดวาที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็มักถ่ายแบบมาจากกรุงศรีอยุธยา ยกตัวอย่างเช่นที่สร้างวัดสุทัศน์ฯ เป็นที่ประดิษฐานพระโต ซึ่งเชิญมาแต่เมืองสุโขทัย ในรัชกาลที่ 1 การก่อสร้างเริ่มจากการก่อพื้นพระวิหารและฐานพระ เพื่อยกพระศรีศากยมุนีขึ้นที่ให้

ทันในปี พ.ศ. 2352 ขณะที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกำลังประชวรอยู่ใกล้สวรรคต

ส่วนชื่อวัดเมื่อแรกสถาปนา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชดำริพระราชทานนามว่า “วัดมหาสุทธาราม” ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยปรากฏชื่อเรียกกันขณะนั้นว่า “วัดพระโต” หรือ “วัดพระใหญ่” ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการก่อสร้างวัดต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2354 - 2356 จนกระทั่งสิ้นรัชกาลในปี พ.ศ. 2367 พระวิหารยังสร้างไม่แล้วเสร็จ คือพระวิหารยังไม่มีมุขเด็จด้านหน้าและด้านหลัง ยังไม่ได้ยกช่อฟ้าใบระกา บานประตูหน้าต่าง รวมทั้งบานประตูที่เชื่อว่าพระองค์มีส่วนร่วมในการสลักด้วยพระองค์เองก็ยังไม่แล้วเสร็จ ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธาปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้สร้างพระวิหารต่อและสร้างสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ จนแล้วเสร็จ ดังปรากฏในพระราชดำริเมื่อปี พ.ศ. 2377 ว่า “วัดพระโตเสาชิงช้า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อปลายแผ่นดินก็โปรดให้ทำวิหารใหญ่ขึ้น การยังไม่ทันแล้วเสร็จ เชิญเสด็จพระศรีศากยมุขขึ้นประดิษฐานไว้ การอื่นยังมิได้ทำก็พอสิ้นแผ่นดินไป ครั้นนี้ต้องทำเสียให้เป็นวัดขึ้นให้ได้ จึงให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นแม่กองดูทั่วไปทั้งวัด ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร ทำพระอุโบสถใหญ่ และระเบียบงล้อมพระวิหาร ทำเสร็จแล้ว จึงพระราชทานชื่อ วัดสุทัศน์เทพวราราม”

ในปี พ.ศ. 2380 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานพระพุทธรูปที่หล่อเป็นพระประธานในพระอุโบสถ ขนาดหน้าตักกว้าง 10 ศอก 4 นิ้ว และโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุภายในพระประธาน

สิ่งก่อสร้างหลักอื่น ๆ ภายในวัดสุทัศน์ฯ ที่ปรากฏในเอกสารว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระวิหารหลวงสร้างจนแล้วเสร็จ พระระเบียงคดและพระพุทธรูปโดยรอบพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ สัตตมหาสถาน พระพุทธรูปประจำสัตตมหาสถาน และรูปหล่อปญฺญาวดีคัยทั้งห้า รวมทั้งสร้างกุฏิที่สำนักสงฆ์ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปอยู่ประจำจึงนับเป็นวัดอย่างสมบูรณ์

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถวายนามพระประธานในพระอุโบสถที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หล่อขึ้นว่า “พระพุทธรูปโลกเชษฐ” และพระประธานในศาลาการเปรียญว่า “พระพุทธเสฏฐมุนี” นอกจากนี้ ทรงสร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม คือ ศาลาลอย 4 หลังหน้าพระวิหาร รวมถึงงานทำนุบำรุงบูรณะปฏิสังขรณ์อื่น ๆ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะพระอารามเป็นการใหญ่ในปี พ.ศ. 2438 โดยมีกรมโยธาธิการเป็นฝ่ายดำเนินการ และในรัชกาลต่อ ๆ มาจึงได้มีการบูรณะซ่อมแซมต่อมากระทั่งปัจจุบัน วัดสุทัศน์เทพวรารามถือกันว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 8 กล่าวคือ

เมื่อครั้งพระองค์เสด็จมาสักการะพระศรีศากยมุนี ได้ทรงมีพระราชดำรัสว่าเมื่อเวลาทรงผนวชจะเสด็จมาทรงผนวชที่วัดนี้ ดังนั้นเมื่อพระองค์สวรรคต จึงมีการนำพระบรมราชสรีรังคารมาประดิษฐานที่วัดสุทัศนเทพวรารามแห่งนี้ (ศกดิ์ชัย สายสิงห์; และคณะ. 2550: 27 - 30)

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งในความเป็นครูศิลปะ ตำแหน่งครูโรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กระทรวงศึกษาธิการ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงหลักสูตรแกนกลาง ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะว่าเรียนอะไรในศิลปะ ทศนศิลป์ ได้รวมถึงข้อที่ให้นักเรียนได้มีความสัมพันธ์ระหว่างทศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อีกทั้งคุณภาพของผู้เรียนที่จบระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องรู้และเข้าใจถึง การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของงานทศนศิลป์ของชาติและท้องถิ่นแต่ละยุคสมัย เห็นคุณค่างานทศนศิลป์ที่สะท้อนวัฒนธรรมและสามารถเปรียบเทียบงานทศนศิลป์ที่มาจากยุคสมัยและวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ รวมถึงการเรียนรู้ของนักเรียนที่ต้องบรรลุมาตรฐานตัวชี้วัดของวิชาศิลปะตามสาระการเรียนรู้ที่ 1 ทศนศิลป์ มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทศนศิลป์ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อกิจกรรมอย่างอิสระชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล(หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ.2551: 191)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทศนศิลป์) โดยการสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของงานศิลปกรรม ในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรมในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ที่มีความสำคัญโดดเด่นและมีรูปแบบการผสมผสานของศิลปะชาติตะวันตกและตะวันออก มาจัดกระบวนการสอน ในรายวิชาศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ เกิดทักษะทางด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่สืบได้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ด้านความรู้และทักษะกระบวนการทางทัศนศิลป์ ทั้งก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความสำคัญของการวิจัย

1. เป็นแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและศึกษาเรื่องของประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนของวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2551
2. ผลจากการวิจัยจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลงานทางการเรียนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จะทำให้เกิดคุณภาพและพึงพอใจในการเรียนยิ่งขึ้น
3. เสริมสร้างระบบการจัดการเรียนการสอนทางวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 20 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ที่เลือกเรียนกิจกรรมชุมนุมศิลปะ จำนวน 20 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sample)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1 ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ทัศนศิลป์ ทั้งก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.2 ความพึงพอใจของนักเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เนื้อหาที่ใช้ทดลอง

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 1 ทัศนศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาเรียนปกติและเวลาหลังเลิกเรียน รวมทั้งหมด 20 ชั่วโมง รวมการสอบก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง ชุดกิจกรรมการสอนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 1 กระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดทำเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เวลาเรียนปกติ และหลังเลิกเรียนเป็นเวลา 20 ชั่วโมง ซึ่งในแต่ละแผนประกอบไปด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมและกระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่ได้จากการทำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้อสอบแบบปรนัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

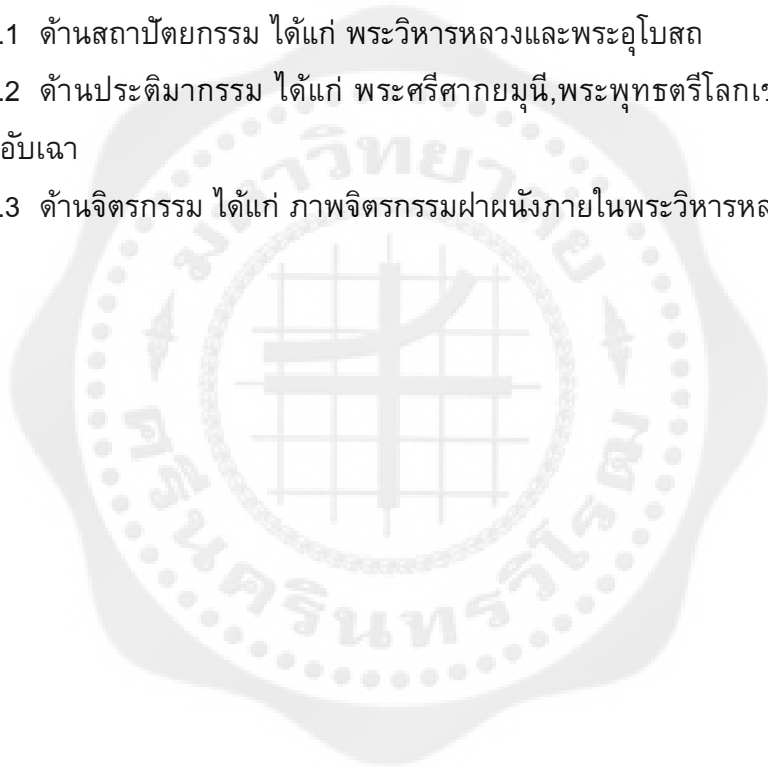
3. ความพึงพอใจ หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น และประเมินได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจ

4. ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร หมายถึง ผลงานทางด้านทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรมและประติมากรรม ภายในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร แบ่งเป็น 3 ด้าน

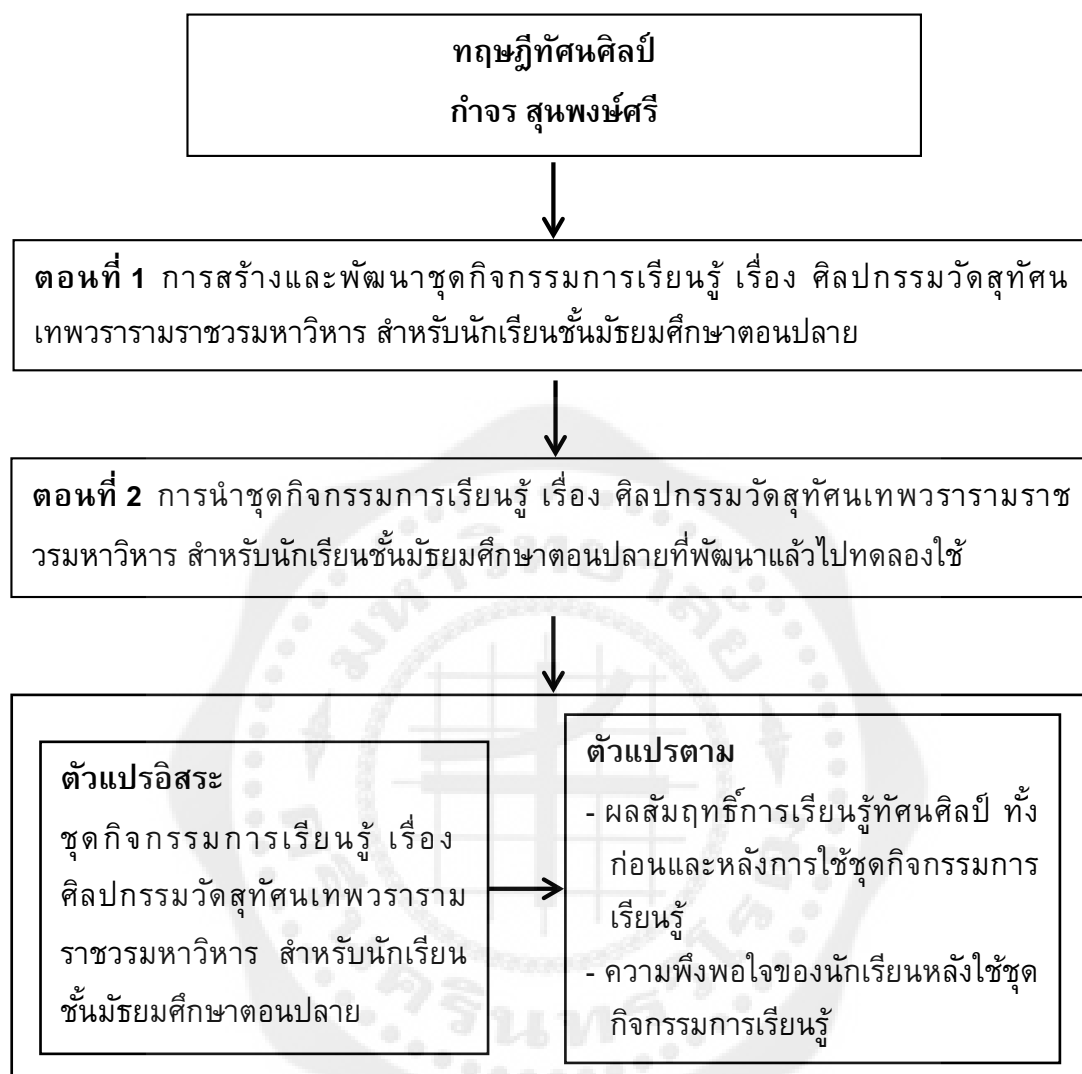
4.1 ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ พระวิหารหลวงและพระอุโบสถ

4.2 ด้านประติมากรรม ได้แก่ พระศรีศากยมุนี, พระพุทธรูปโลกเชษฐ์ และพระพุทธรูปเสกฐมุนี เครื่องอับเฉา

4.3 ด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารหลวงและพระอุโบสถ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผ่านการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผ่านการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรม อยู่ในระดับพึงพอใจมากขึ้นไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
2. เอกสารเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมชุมนุม ชมรม)
3. เอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีทัศนศิลป์
4. เอกสารเกี่ยวกับวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
5. เอกสารเกี่ยวกับชุดกิจกรรม
 - 5.1 ความหมายของชุดกิจกรรม
 - 5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรม
6. เอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 6.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 6.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. เอกสารเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 7.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 7.2 ทฤษฎีความพึงพอใจ
 - 7.3 การเรียนการสอนที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้เรียน
 - 7.4 วิธีการสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2552: 1 - 202) กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก (กระทรวงศึกษาธิการ , 2544) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้น

การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542)

จากการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2546 ก., 2546 ข., 2548 ก., 2548 ข.; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2547; สำนักผู้ตรวจราชการและติดตามประเมินผล. 2548; สุวิมล ว่องวาณิช; และ นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2547; Nutravong, 2002; Kittisunthorn. 2003) พบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษา ทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549)

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่าง เสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมรวมทั้งการเจรจาต่อรอง เพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช่วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ

ทัศนศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทักษะธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิควิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ดนตรี มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกทางดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ร้องเพลง และเล่นดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรีในเชิงสุนทรีย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีวัฒนธรรม และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

นาฏศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์ อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ทศนศิลป์

- มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระที่ 2 ดนตรี

- มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

- มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

2. เอกสารเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมชุมนุม ชมรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 51-54) กิจกรรมชุมนุม ชมรม เป็นกิจกรรมนักเรียนที่สถานศึกษาสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รวมกลุ่มกันจัดขึ้นตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถของผู้เรียน เพื่อเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ชุมนุม หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้เรียนที่มีความสนใจ ความถนัดในเรื่องเดียวกันและร่วมปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ชมรม หมายถึง การรวมกันของกลุ่มผู้เรียนที่มีความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันการจัดตั้งมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบบังคับ สมาชิก โครงสร้างของชมรม และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของสถานศึกษา

หลักการ

1. เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์และออกแบบกิจกรรมของผู้เรียนตามความสนใจ
2. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นทีม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา
3. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน
4. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวันและวุฒิภาวะของผู้เรียน รวมทั้งบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด และความต้องการของตน
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้เกิดประสบการณ์ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพตามศักยภาพ
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม
4. เพื่อให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีประชาธิปไตย

ขอบข่าย

1. เป็นกิจกรรมที่เกื้อกูล ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. เป็นกิจกรรมจัดตามความสนใจของผู้เรียน
3. เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา และทั้งในและนอกเวลาเรียน

กิจกรรมชุมนุม ชุมรมของสถานศึกษา สามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทและสภาพของสถานศึกษา ดังนี้

1. สถานศึกษามีการบริหารจัดการให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งรูปแบบภายในหรือภายนอกห้องเรียน และระยะเวลาการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมระยะเวลา 1 ภาคเรียน กิจกรรมระยะเวลา 1 ปีการศึกษา และกิจกรรมระยะเวลามากกว่า 1 ปีการศึกษา
2. กรณีสถานศึกษามีการจัดตั้งชุมนุมหรือชมรมอยู่แล้ว สถานศึกษาควรสำรวจความสนใจของผู้เรียนในการเลือกเข้าร่วมชุมนุม ชม
3. กรณีที่สถานศึกษายังไม่มี การจัดตั้งชุมนุม ชมรม ควรให้ผู้เรียนร่วมกันจัดตั้งชุมนุม ชมรม และเชิญครูที่ปรึกษา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมชุมนุม ชมรม ตามระเบียบปฏิบัติที่สถานศึกษากำหนด
4. ครูที่ปรึกษากระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการถอดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่กิจกรรม

เงื่อนไข

1. การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรมในแต่ละระดับชั้น สถานศึกษาจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา
2. สมาชิกของชุมนุม ชมรม ต้องเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติตามระเบียบของชุมนุม ชมรม และมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ของแต่ละกิจกรรม
3. สถานศึกษามีระบบการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของชุมนุม ชมรมอย่างต่อเนื่อง

การประเมินกิจกรรม

การประเมินกิจกรรมชุมนุม ชมรม เป็นการตรวจสอบความสามารถและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยวิธีการที่หลากหลายประเมินตามสภาพจริง โดยกำหนดผลการประเมินเป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน”

ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ ปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรม หรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

3. เอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีทัศนศิลป์

กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2559: 214-282) ได้กล่าวถึงทฤษฎีทัศนศิลป์ไว้ว่า ทัศนศิลป์ เป็นศัพท์บัญญัติที่ค่อนข้างใหม่สำหรับเรียกชื่อรวมงานศิลปะที่ใช้วัยะประสาทสัมผัสทางตา การมองเห็นเป็นเครื่องมือรับรู้สุนทรียภาพ ซึ่งมีงานศิลปะหลายประเภทด้วยกันให้มาร่วมกัน เพื่อสะดวกในการศึกษาและสื่อสาร ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. จิตรกรรม (painting)
2. ประติมากรรม (sculpture)
3. สถาปัตยกรรม (architecture)

งานศิลปะทั้งสามเป็นหลักใหญ่ (major art) ของงานศิลปะ เป็นงานที่มีศักยภาพขึ้นถึงระดับวิจิตรศิลป์ (fine art) และจัดให้อยู่ในสายมนุษยศาสตร์ที่มีกำหนดมาแต่เดิม ตั้งแต่ครั้งยุคศิลปกรีกโบราณ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมเป็นงานที่เกี่ยวข้องทั้งด้านสุนทรียภาพและเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานอยู่ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีการจัดให้อยู่ในสายวิทยาศาสตร์ด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีสถานภาพทั้งที่อยู่ในสายมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ของดไม่กล่าวถึงในทฤษฎีทัศนศิลป์ เนื่องจากมีหลักทฤษฎีและการปฏิบัติมีลักษณะเฉพาะอยู่มาก แต่ในทางสุนทรียศาสตร์และปรัชญา ศิลปะยังคงมีประเด็นปัญหาการศึกษาอยู่

4. ศิลปะภาพพิมพ์ (graphic art) นับเป็นงานศิลปะที่เข้ามามีบทบาทในวงการทัศนศิลป์ ภาพหลังจิตรกรรมและประติมากรรม และเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน

5. ศิลปะผสมผสาน (mixed art) เป็นทัศนศิลป์แนวใหม่ นิยมสร้างขึ้นมตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีวิธีการสร้างและเทคนิคกลวิธีหลากหลาย มีการนำวัสดุนานาชนิดมาใช้ รวมลักษณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์เข้ามาผสมผสานเป็นงานชิ้นเดียวกัน บางประเภทได้นำการแสดงเข้าร่วม ดังนั้น จึงเรียกการสร้างลักษณะนี้ว่าเป็นงาน 2 มิติ หรือ 3 มิติ เรียกกลวิธีการสร้างว่า สื่อประสม (mixed media) นอกจากนี้ยังมีการขยายการสร้างสรรคในมิติต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น ภาพถ่าย วีดิทัศน์ ภาพยนตร์และอื่น ๆ ซึ่งเรียกรวมผลงานประเภทนี้ว่าศิลปะผสม

หรือศิลปะผสมผสาน (mixed art) นับเป็นการเปิดรองรับศิลปะแนวใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อเหตุผลทางการศึกษาและเป็นที่เข้าใจทั่วไป

ศาสตร์และวิชาที่สอนในสถาบันทัศนศิลป์

1. วิชาสุนทรียศาสตร์ วิชาปรัชญาศิลปะและศิลป์วิจารณ์
2. วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ตะวันตก - ตะวันออก
3. วิชาสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับวัฒนธรรม - สังคมศาสตร์ - มนุษยศาสตร์
4. วิชาเฉพาะแต่ละสาขาวิชา เช่น ทฤษฎีจิตรกรรม ทฤษฎีประติมากรรม ทฤษฎีภาพพิมพ์ และทฤษฎีศิลปะสมัยใหม่ - ร่วมสมัย
5. วิชาทั่วไป เช่น ทฤษฎีกายวิภาค ทศนิยมวิทยา จิตวิทยาทางศิลปะ
6. ภาคปฏิบัติที่สำคัญ เป็นพื้นฐานทัศนศิลป์ทุกสาขาวิชา คือ การวาดเส้น (drawing) การจัดองค์ประกอบศิลป์ (composition) และการออกแบบ (design)

7. ภาคปฏิบัติทั่วไปทางจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์

อนึ่ง เพื่อให้เป็นที่เข้าใจเบื้องต้นของคำทัศนศิลป์นั้นในทางสากลมีการใช้คำว่าศิลปะ (Art) โดด ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลปะ (History of Art) ย่อมมีความหมายถึงประวัติศาสตร์ศิลปะ สาขาทัศนศิลป์ของชาวตะวันตก แต่ถ้าเป็นเรื่องของชาติอื่น ๆ เช่น ชาวตะวันออก ก็เรียกว่าประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันออก หรือเรียกเจาะจงไปเป็นของจีน ญี่ปุ่น ไทย อินเดีย ฯลฯ ส่วนคำว่าศิลปกรรมก็เช่นกัน มีความหมายถึงทัศนศิลป์โดยตรง

ต่อไปนี้เป็นคำแนะนำเสนอทฤษฎีทัศนศิลป์ โดยเฉพาะจิตรกรรม และประติมากรรม พอสังเขป

งานวาดเส้น (Drawing) เป็นทฤษฎี วิธีการและเทคนิคกลวิธีขั้นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ทุกภาควิชา เป็นเครื่องมือใช้สำหรับการร่างภาพ การออกแบบ การศึกษารายละเอียด การฝึกฝนทักษะเพื่อใช้ประกอบการสร้างงานอื่น ๆ และเป็นงานสร้างสรรค์ได้ด้วยตัวของมันเอง คือ ทฤษฎีและการปฏิบัติที่สำคัญยิ่งในทัศนศิลป์

การจัดองค์ประกอบทัศนศิลป์

คำว่า composition (คอมโพสิชัน) หมายถึง ส่วนประกอบ ส่วนสัด สิ่งประกอบขึ้นโดยนำสิ่งต่าง ๆ มา compose หรือมาประกอบ แต่ถ้าจัดอย่างมีศิลป์ ก็เป็น composite หรือการประกอบจากสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง ในภาษาไทยใช้ศัพท์บัญญัติว่า องค์ประกอบ

ประวัติขององค์ประกอบทางศิลปกรรมนั้น แสดงว่าเป็นดังหัวใจของงานทั้งในแง่ให้บังเกิดความงามทางสุนทรียภาพ เป็นสิ่งสำคัญหรือหลักการหรือทฤษฎีของปรัชญาศิลปะที่ศิลปะทุกสาขาต้องยึดถือ และเป็นวิธีการทำให้บรรลุทั้งด้านสุนทรียศาสตร์และปรัชญาศิลปะ

หลักทฤษฎีองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์ โดยรวมมีองค์ประกอบหลักอยู่ 2 ประการ คือ

1. แบบหรือรูปแบบ (Form) ที่มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของงานจิตรกรรม ได้แก่ โครงสร้างต่าง ๆ เช่น โครงสร้างทัศนศิลป์ธาตุ เช่น เส้น สี แสงเงา ฯลฯ ที่จัดรวมเป็นเอกภาพ โครงสร้างทางคุณลักษณะ คือเป็นเรื่องของสีและเป็นงาน 2 มิติ ส่วนในงานประติมากรรมก็มีแบบเฉพาะในการจัดองค์ประกอบ เช่น รูปทรงหรือรูปทรง ปริมาตร เป็นงาน 3 มิติหรือกินพื้นที่ในอากาศ

2. เนื้อหา เนื้อเรื่อง มโนภาพ หรือแนวคิด ที่จิตรกรผู้สร้างตั้งเจตนาไว้ อาจมีทั้งเรื่องรวมเนื้อหาที่เป็นรูปธรรมดูรู้เรื่อง เช่น ทิวทัศน์ คน สัตว์ และสิ่งของ กับไม่มีเรื่องราวที่ดูรู้เรื่อง หรือเป็นนามธรรม หากต้องการให้ดูแล้วใช้ความรู้สึก ไม่ใช่รู้เรื่อง เช่น เนื้อหานามธรรม หรือเชิงสัญลักษณ์

องค์ประกอบทั้ง 2 ต้องจัดรวมเป็นเอกภาพ ทั้งในงานจิตรกรรม ประติมากรรมหรืออื่น ๆ

ส่วนองค์ประกอบในอีกความหมายหนึ่งคือ วิธีการจัดองค์ประกอบ ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติโดยนำสิ่งต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นเหตุของความงามทางทัศนศิลป์ หรือเรียกว่าทัศนศิลป์ธาตุ (visual art elements) มาจัดวาง จัดแจง และจัดสร้างขึ้นมาตามแบบที่ศิลปินกำหนดไว้

วิธีการจัดองค์ประกอบทัศนศิลป์ คือ การนำเอาทัศนศิลป์ธาตุหรือทัศนธาตุต่าง ๆ ที่เป็นมูลฐานแห่งความสุนทรีย์มาจัดให้เข้าเป็นเอกภาพกับเนื้อหา เนื้อเรื่อง หรือตามเจตนารมณ์ของศิลปินให้เป็นผลงานจิตรกรรม ประติมากรรม หรืออื่น ๆ ต่อไป ขอเสนอคุณลักษณะของทัศนศิลป์ธาตุที่สำคัญ พอสังเขปได้ดังนี้

เส้น (line) มีความหมายเป็น 3 นัย คือ

1. เส้นที่เกิดขึ้นจริง (actual line) มีความยาวมากและความกว้างเพียงเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับความต้องการ เช่น เส้นเล็ก เส้นใหญ่ เป็นเส้นที่เกิดจากการวาดเส้น

2. เส้นแสดงนัย (implied line) เป็นเส้นที่ไม่ปรากฏให้เห็น แต่แสดงทิศทางที่ศิลปินสร้างขึ้น เช่น คู่รักจ้องมองกัน สายตาของทั้งคู่ที่มองประสานกัน มีเส้นแสดงนัย และเส้นที่เป็นโครงสร้างต่าง ๆ ที่ศิลปินกำหนดขึ้น โดยไม่ต้องแสดงให้เห็น

3. เส้นแสดงขอบ (line form by edge) หรือเส้นแสดงรูปทรงรูปร่าง คือมีแต่ความยาว ไม่มีความกว้าง เช่น เส้นแสดงขอบรอบนอกของรูปทรงกับอากาศ ดังตัวอย่างเช่น พื้นที่สีเหลี่ยมสีแดงในพื้นที่รอบนอกสีเขียว ระหว่างพื้นที่สีแดงกับสีเขียว บริเวณที่ 2 สีมาบรรจบเกิดเป็นเส้นขอบแบ่งแยก แสดงขอบเขตของแต่ละสี

เชิงเส้น (linear) หรือแบบเส้น คำนี้อาศัยในสุนทรียศาสตร์กับงานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เพื่อชี้ให้เห็นถึงความงดงามอันโดดเด่นในผลงานนั้น ๆ เกิดขึ้นจากสุนทรียภาพเชิงเส้น ตัวอย่างที่ชัดเจนใกล้ตัวคนไทย คือ จิตรกรรมไทยประเพณี พระพุทธรูปปฏิมา โบสถ์วิหารของไทย ล้วนเป็นความงามเชิงเส้นทั้งสิ้น งานศิลปกรรมในสมัยกรีกและสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา โดยเฉพาะ

สกุลช่างฟลอเรนซ์ เช่น บอตติเชลลี และไมเคิลแองเจโล ก็มีความงามเชิงเส้น ยิ่งต่อมาในสมัยนีโอคลาสสิก ซึ่งจิตรกรเอกแห่งสมัยคือ แองก์ (Ingres) ก็แสดงความงามจิตรกรรมของเขาด้วยการใช้เส้นของรูปร่างรูปทรงของคนอย่างงดงาม จึงสามารถกล่าวสรุปได้ว่า งานศิลปะคลาสสิกทั้งหลายในโลกล้วนมีลักษณะของการใช้เส้นสร้างสุนทรียภาพแทบทั้งสิ้น ต่างจากสุนทรียภาพเชิงสี หรือสุนทรียภาพเชิงรูปทรง

ทัศนียภาพวิทยาเชิงเส้น (linear perspective) เป็นการใช้เส้นในวิชาเชิงเรขาคณิตวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นวิชาวิทยาศาสตร์ของการมอง หรือทัศนศาสตร์ โดยเฉพาะภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเป็น 3 มิติตามธรรมชาติ ศิลปินได้ถ่ายทอดภูมิทัศน์ที่ปรากฏแก่สายตา นั้น จำลองลงบนพื้นระนาบของแผ่นภาพที่เป็น 2 มิติ ให้บังเกิดภาพลวงตาเป็น 3 มิติได้นั้น เข้าจะต้องนำหลักทฤษฎีทัศนียภาพมาใช้ โดยมีสูตรบังคับ เช่น มีเส้น horizon line หรือเส้นระดับสายตา เป็นเส้นสำคัญ วัตถุที่เหมือนกัน เช่น เสาไฟฟ้าที่มีขนาดเท่ากัน หากตั้งอยู่ในแนวทิศทางเดียวกันลึกเข้าไป ย่อมสูงเมื่อใกล้ตา และค่อยเล็กและสั้นลงเมื่อไกลตาออกไป จนกระทั่งหายไปจุดเรียกว่า จุดสุดสายตา หรือ vanishing point ซึ่งอยู่บนเส้นระดับสายตา หรือตัวอย่างของรางรถไฟก็ใช้สูตรนี้เช่นกัน

เส้นแกน (axial line) เส้นโครงสร้าง (structural line) เป็นเส้นที่มองไม่เห็น หรือเป็นเส้นแสดงนัย ศิลปินรู้สึกถึงความมีอยู่ในทุกสิ่งที่มีจุดศูนย์กลาง เป็นเส้นแกนของรูปทรง เป็นเส้นสำคัญของโครงสร้างให้สิ่งเหล่านั้น เช่น คนยืนอยู่อย่างมั่นคง หรือแม่ในท่าทางที่เคลื่อนไหว หรือสถิตอยู่กับที่ก็ตาม นอกจากนี้ ยังทำเป็นเส้นโครงสร้างในการจัดองค์ประกอบ แสดงเชิงนัยว่ามี เช่น สายตายแม่จ้องมองมาที่ลูก จากดวงตาของแม่สู่ลูกมีเส้นแสดงนัยที่มองไม่เห็นแผ่อยู่ เป็นต้น

คุณค่าเชิงสุนทรียภาพของเส้น ซึ่งมีอยู่มาก จึงขอประมวลพอสังเขป ดังนี้

1. ในศิลปะจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี เส้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังพบได้จากการใช้เส้นในการเขียนตัวอักษร ที่เรียกว่า อักษรวิจิตร (calligraphy) มีคุณค่าทางสุนทรีย์เสมอเท่ากับงานจิตรกรรม ซึ่งต่างก็ใช้เส้นสีแดงพลังของอารมณ์ สร้างลีลาความเคลื่อนไหว ความประสานกลมกลืนด้วยการใช้พู่กันกับสีหมึกมาสร้าง นอกจากนี้ สุนทรียภาพของเส้นมักนำมาใช้อย่างโดดเด่นในงานศิลปะคลาสสิก หรือศิลปะในอดีตของทุกชาติ

2. เส้นสามารถสื่อสำแดงอารมณ์ความรู้สึก (Linear Qualities & Emotion Expression)

3. เส้นสามารถแสดงความเคลื่อนไหว และสร้างทิศทางต่าง ๆ ได้ดียิ่ง (Linear Qualities & Movement and Direction)

4. ในประติมากรรมสมัยใหม่ มีประติมากรรมที่ใช้เส้นแสดงโครงสร้าง และอารมณ์ความรู้สึก เช่น ใช้เส้นโลหะมาดัด งง โค้ง และอื่น ๆ เส้นโลหะอุปมาอุปไมยคือเส้นชนิดหนึ่งพวกลัทธิโครงสร้างนิยม (Constructivism) นิยมใช้เส้นโลหะมาเป็นส่วนสำคัญในการสร้างงาน

5. เส้นใช้สร้างภาพลวงตาได้ดี ดังนั้น จึงเป็นปัจจัยหลักของการออกแบบประยุกต์ศิลป์มาก ในทางจิตรศิลป์ กลุ่มลัทธิศิลปะลวงตา (Op Art) นำเส้นมาใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล

สีในทัศนศิลป์ เป็นทั้งการนำมาใช้สร้างสรรค์งาน และการรับรู้เชิงสุนทรียภาพ (aesthetic response) สีในทัศนศิลป์อาจไม่เป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์เสมอไป เพราะมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน เป้าหมายทางวิทยาศาสตร์ต้องการรู้ความจริงแท้ของสีในทุกด้าน ส่วนทางศิลปะต้องการให้สีที่ศิลปินสร้างขึ้นมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกและความผินผินจินตนาการซึ่งอาจไม่ใช่ความจริงก็ได้

ทฤษฎีสี (colour theory) มีด้วยกัน 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีแม่สีวัตถุธาตุ (pigmentary primary) เป็นทฤษฎีสีเก่าแก่มีมานาน กำหนดให้มีแม่สีด้วยกัน 3 สี คือ แดง (crimson) เหลือง (gamboge) น้ำเงิน (Prussian) แม่สีทั้ง 3 เมื่อนำมาผสมกันทีละคู่ก็จะเกิดสีขั้นที่ 2 ได้แก่ สีแดง + สีเหลือง = สีส้ม, สีแดง + สีน้ำเงิน = สีม่วง, สีเหลือง + สีน้ำเงิน = สีเขียว สีส้ม ม่วง และเขียวเรียกว่าสีขั้นที่ 2 (secondary colours) ถ้านำสีขั้นที่ 2 ไปผสมกับแม่สี ก็ได้สีเพิ่มขึ้นอีก เรียกว่าสีขั้นที่ 3 แม่สีทั้ง 3 ล้วนเป็นสีที่ได้มาจากวัสดุธรรมชาติ ไม่ใช่สีสังเคราะห์ทางเคมี ปัจจุบันทฤษฎีนี้ค่อนข้างล้าสมัยเพราะมีสีสังเคราะห์ทางเคมีเกิดขึ้นมาก ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงเหมาะสำหรับเป็นความรู้เบื้องต้นสำหรับทำความเข้าใจในเรื่องสีและการผสมสีขั้นพื้นฐานเท่านั้น หรือในกรณีที่มีสีจำนวนจำกัด

2. ทฤษฎีแม่สีแสงอาทิตย์ (spectrum primary) ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1672 เมื่อเซอร์ ไอแซคนิวตัน (Sir Isacc Newton, ค.ศ. 1642 - 1727) ชาวอังกฤษได้เสนอการทดลองทางวิทยาศาสตร์เรื่องของแสงสีต่อรอยแยลโซไซตี้ วิธีทำโดยให้แสงสีผ่านแท่งแก้วปริซึม แสงธรรมชาติที่ไม่มีสี (ขาว) ผ่านแท่งแก้วซึ่งกระจายรังสีออกมา 6 สี คือ สีม่วง (ออรันส) สีน้ำเงิน (blue) สีเขียว (green) สีเหลือง (yellow) สีส้ม (orange) และสีแดง (red) ต่อมาพบแสงอินฟราเรดที่แสงต่ำกว่าสีแดง ทำให้เกิดความรู้ว่าเมื่อแสงอาทิตย์กระทบวัตถุใด สีที่มีอยู่ในวัตถุนั้น ๆ ก็จะดูดซับสีอื่นของรังสีของแสงที่ไม่เป็นสีของตัวเองไว้หมด สะท้อนรังสีของสีที่ตัวเองมีอยู่ออกมา เช่น ผลไม้สีเขียว เมื่อแสงต้องกระทบผลไม้ ผลไม้ก็จะดูดซับสีอื่น ๆ ไว้สะท้อนสู่สายตาของผู้ดูเพียงสีเขียว ทฤษฎีนี้ต่อมาอัลเบิร์ต มันทเซลล์ (A. Munsell) ศิลปินและนักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกันได้ปรับทฤษฎีทั้ง 2 แบบเข้าไว้ด้วยกัน โดยเพิ่มเป็นแม่สีเป็น 5 สี คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน และสีม่วง ทฤษฎีแม่สีแสงอาทิตย์ จิตรกรกลุ่มอิมเพรสชันนิสต์ได้นำมาใช้เป็นแนวทางการสร้างงาน ต่อมาจึงนิยมนำไปปฏิบัติกันทั่วไปหลายลัทธิ

รูปทรง (form) และรูปร่าง (shape)

คำว่า form ทั่วไปมีความหมายกว้างขวางมาก เช่น รูปทรง ทรวดทรง ลักษณะ ระเบียบแบบ กรอบ รูปลักษณะ รูปแบบ ฯลฯ มีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ในทางวิชาปรัชญาหมายถึงแบบ บางครั้งใช้แทนคำว่า idea หรือมโนภาพ มโนคติ เป็นทั้งความคิดและสิ่งที่ปรากฏในห้วงจิตของ

จิตใจ เมื่อนำมาใช้ทางสุนทรียศาสตร์และปรัชญาศิลปะ หมายถึง องค์รวมของผลงานชิ้นหนึ่ง ทั้งโครงสร้าง แนวความคิด และอื่น ๆ ทั้งหมดรวมกันเป็นลักษณะรูปแบบ รูปแบบนี้ยังเป็นผลรวมของการจัดองค์ประกอบหรือการออกแบบการใช้วัสดุและเทคนิคกลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานด้วย ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นรูปแบบทั้งมวลที่งานศิลปะทุกสาขาต่างมีอยู่

ส่วนในทฤษฎีทัศนศิลป์ซึ่งเน้นเรื่องของ form และ shape ในการเป็นทัศนศิลปธาตุ สำคัญที่นำมาใช้ในการสร้างงาน มีความหมายดังนี้

Form ในทางประติมากรรมหมายถึง รูปทรงที่มีลักษณะ 3 มิติ กินเนื้อที่ในอากาศ เป็นรูปทรงของวัตถุจริง เป็นประติมากรรมรูปลอยตัว (round sculpture) และประติมากรรมรูปนูนสูง - ต่ำ ส่วนในทางจิตรกรรมนั้นหมายถึงการวาดการระบายสีให้เห็นเป็นรูปทรง มีการแสดงเชิง 3 มิติ หรือเป็นภาพลวงตาให้ดูกลมมน หรือรูปทรงที่เกิดจากการเห็น (visual form) โดยทั่วไปใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปทรงที่มีจริง (actual form)

Shape หมายถึง รูปร่างที่มีลักษณะ 2 มิติ คือแสดงแต่ความกว้างและความยาวหรือเป็นภาพแบนหรือรูปแบน หรือเส้นรอบนอกของรูปทรง

ลักษณะของรูปทรงและรูปร่าง มี 3 แบบ คือ

1. แบบเรขาคณิต (geometric form - shape) คือ มีการใช้เส้นเชิงเรขาคณิตมาสร้าง เช่น เส้นตรง วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ฯลฯ ที่สามารถสร้างด้วยเครื่องมือทางเรขาคณิต มาประกอบเข้าด้วยกันให้เป็นรูปทรงและรูปร่าง มีการใช้ทางประติมากรรม เช่น พวกมินิมัลลิซึม (minimalism) จิตรกรรม เช่น พวกจักษุศิลป์ ศิลปะดวงตา (op art) ส่วนสถาปัตยกรรมใช้มากที่สุด

2. แบบจากสิ่งมีชีวิต หรือรูปทรงอินทรีย์รูป (organic form - organic shape) หรือรูปทรงเชิงชีวภาพ (biomorphic form - shape) มีการนำรูปทรงรูปร่างมาจากสิ่งที่มีชีวิต เช่น คน สัตว์ พืช เซลล์ของสิ่งมีชีวิต ฯลฯ มาใช้ในการสร้างงาน มีทั้งแบบเหมือนจริงและมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ยังคงแสดงเค้าโครงปรากฏอยู่

3. แบบอิสระ รูปทรงอิสระ (free form) รูปร่างอิสระ (free shape) คือรูปทรง - รูปร่างที่สร้างขึ้นอย่างอิสระตามความผันจินตนาการ อาจนำรูปแบบเรขาคณิตผสมกับอินทรีย์รูปและผสมกับรูปตามจินตนาการ หรือสร้างอย่างอิสระก็ได้

รูปทรงเปิด (opened form) คือ เปิดเผยรูปทรงที่มีบริเวณว่างภายใน (space within form or negative) ทางประติมากรรมสร้างเพื่อผลทางสุนทรียภาพ ส่วนสถาปัตยกรรมสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ใช้สอยสามารถเข้าไปใช้ในบริเวณที่ว่างภายใน สำหรับใช้เป็นสถานที่ทำงาน หรือเป็นที่อยู่อาศัย ช่องว่างภายในหรือ void ที่เจาะทะลุ ก็เพื่อผลทางสุนทรียภาพ ให้รูปทรงเกิดความประสานกลมกลืน และเป็นเอกภาพกับที่ว่างภายนอกกับรูปทรง เป็นรูปทรงที่ใช้กันมากในศิลปะสมัยใหม่

รูปทรงปิด (closed form) ได้แก่ รูปทรงที่ภายในทึบตัน ความสำคัญอยู่ที่รูปทรงภายนอกที่กินพื้นที่ในอากาศ (positive space) ในทางประติมากรรม ได้แก่ ผลงานทั่ว ๆ ไป เช่น ของไมเคิลแองเจโล หรือโรแดน หรือประติมากรรมโลหะที่ภายในเป็นโพรง ก็ไม่ถือว่าเป็นรูปทรงเปิด เพราะไม่มีเจตนาแสดงให้เห็น ในสถาปัตยกรรม รูปทรงปิด หมายถึงงานนั้น ๆ ไม่สามารถเข้าไปใช้เพื่อทำประโยชน์ใด ๆ ได้ เช่น พระเจดีย์ พระสถูป พีระมิด ฯลฯ

ปริมาตร (volume) เป็นทัศนศิลปธาตุที่สำคัญทางประติมากรรม มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับรูปทรง (form) ที่ให้ความกลม หนุน ความอึดในสมบูรณ์ของปริมาตรในรูปทรง เช่น พระพุทธรูปปฏิมาของไทยสมัยสุโขทัย เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการสร้างปริมาตรที่สมบูรณ์ตลอดทั่วองค์พระ

ปริมาตรในทางประติมากรรมมีความสำคัญต่อเรื่องของรูปทรงให้ปรากฏสุนทรียภาพ โดยมีบทบาทต่อการทำให้รูปทรงที่แน่นทึบตัน (solid form) สมบูรณ์อย่างมีสุนทรีย์ ส่วนในทางจิตรกรรมมักแสดงออกเรื่องปริมาตรในส่วนที่เป็นภาพของวัตถุ ที่สร้างให้ดูสมจริง เช่น คน สัตว์ สิ่งของ และงานสถาปัตยกรรม

มวล (mass) มักใช้ร่วมกับปริมาตร ว่ามวลปริมาตร เป็นทัศนศิลปธาตุทางประติมากรรม หมายถึง สิ่งเดียวหรือหลายสิ่งรวมเป็นมวลกลุ่มก้อน เช่น ประติมากรรมรูปคน และสัตว์ประกอบกันเป็นกลุ่มที่ประสานสัมพันธ์ เกิดเป็นมวลรูปขึ้น ถ้าเป็นมวลใหญ่หรือขนาดใหญ่ (massive) หมายถึง ลักษณะที่ดูสง่างาม หนัก ทึบตัน ใหญ่โต และน่าเกรงขาม

นอกจากนี้ ยังมีความหมายแตกต่างออกไปบ้าง ทั้งทางสุนทรียศาสตร์และศิลปธาตุ เช่น ใช้แสดงมวลรวมของปัญญาแนวคิด เช่น ดนตรี สถาปัตยกรรม จิตรกรรม กวีนิพนธ์ ฯลฯ ที่จะต้องสมบูรณ์ทั้งมวลรวม มีความสำคัญมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย

แสง (light) เป็นทัศนศิลปธาตุที่สำคัญ ทั้งทางจิตรกรรมและประติมากรรม สามารถนำมาใช้เป็นส่วนในการจัดองค์ประกอบศิลป์ให้บังเกิดสุนทรียภาพได้อย่างดี แสงหมายถึงแสงอาทิตย์หรือแสงจากแหล่งต่าง ๆ ทางประติมากรรมต้องการแสงจริงหรือแสงประดิษฐ์มาช่วยเสริมเน้นให้ความงามเด่นชัด ทั้งในด้านปริมาตร พื้นผิว และมวลรวม ส่วนในจิตรกรรมโดยเฉพาะผลงานในอดีต เช่น ผลงานของเลโอนาร์โด ดา วินชี, คาราวัจโจ, เรมบรันดท์ และอีกหลายคน ล้วนประสบความสำเร็จในการใช้แสงมาช่วยให้ผลงานสร้างอารมณ์ความรู้สึกพวยพุ่งได้อย่างไม่มีที่ติ แสงในทางจิตรกรรมหมายถึงการวาดระบาย แสดงความสว่างของสีและความสดของสีเป็นส่วนสำคัญ

สี แสง และเงา มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเรื่องของแสง พอประมวลให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพได้ดังนี้

1. ความสว่างกับความมืด (light & dark) ขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงมากน้อยเพียงใด ความเข้มของแสง (intensity of light) จากธรรมชาติ เช่น แสงอาทิตย์ มากบ้างน้อยบ้างไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับเวลาและสิ่งแวดล้อม ส่วนแสงประดิษฐ์ เช่น แสงเทียน ไฟฟ้านั้น สามารถควบคุมให้เป็นไปตามจุดประสงค์ได้

2. บรรยากาศ (atmosphere) แสงสามารถสร้างบรรยากาศ เช่น ผลงานของเลโอนาร์โด ดา วินชี มักกำหนดให้แสงส่องจากด้านหน้า สร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่าของความสว่างและความมืด ก่อให้เกิดลักษณะ 3 มิติ แต่โดยทั่วไปจิตรกรในอดีตนิยมให้แสงส่องจากทางซ้ายมือของผู้ชม ให้บังเกิดค่าต่างแสงเงา (chiaroscuro)

เงา (shade, shadow) เกิดขึ้นได้โดยต้องมีแสงสาดส่องต้องสิ่งต่าง ๆ shade มีความหมายถึงเงาที่อยู่ในตัววัตถุ ส่วน shadow หมายถึงเงาของวัตถุที่ตกทอดลงบนพื้น (cast shadow) มักใช้ควบคู่กันกับแสง มีกลวิธี วิธีหลายวิธี เช่น ให้เงาสว่างและแสงสร้างเงาจากจิตรกรเอกหลายท่าน เช่น การวางใจกำหนดให้แสงกระทบบุคคลเกิดเงา ส่วนแรบบรันต์ใช้แสงสร้างจุดเด่นตรงบริเวณที่ต้องการ ส่วนเงาจะเป็นส่วนรองตามมา ในทางประติมากรรม เงาทั้งสองชนิดล้วนมีความสำคัญต่อความงามมากเพราะช่วยขับเน้นส่วนเด่นที่ต้องการ เป็นทัศนศิลปธาตุที่สำคัญ

พื้นผิว (texture) คือลักษณะผิวของวัสดุทุกชนิด มีทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น นับเป็นทัศนศิลปธาตุสำคัญ ทั้งด้านการมองเห็น (visual texture) และการสัมผัส (tactile texture) ไปสู่การรับรู้ สู่ความคิด และก่อให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียภาพ เป็นทัศนศิลปธาตุที่สำคัญ

พื้นผิวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พื้นผิว 2 มิติ คือ เกิดบนพื้นที่แบนราบ สร้างพื้นผิวให้รับรู้ด้วยการมองเห็น เช่น ลวดลายของผ้า เกิดจากการออกแบบด้วยสีและเส้น หรือจากงานจิตรกรรมที่วาดระบายให้พื้นที่ผิวสร้างขึ้นด้วยเทคนิคลวงตา (simulated texture) ดังตัวอย่างเช่น ผลงานของศิลปะลวงตา (op art)

2. พื้นผิว 3 มิติ คือลักษณะพื้นผิวขรุขระ หรือหยาบจากพื้นผิว มีทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ในงานประติมากรรม งานออกแบบ และสถาปัตยกรรม และที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นผิวที่เกิดขึ้นจริงเชิงกายภาพ (physical or actual texture) ของสิ่งต่าง ๆ พื้นผิวแต่ละระนาบก็ให้ความรู้สึกสุนทรียรสต่างกันไป เช่น เรียบ เก๋ียง ลื่น เป็นมัน หรือขรุขระ หยาบกร้าน เป็นความรู้สึกสุนทรียภาพที่เกิดจากคุณค่าของพื้นผิว (surface qualities) ใช้กันมากทั้งวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ โดยเฉพาะในงานประติมากรรม เป็นลักษณะผิวที่เกิดขึ้นจริงเชิงกายภาพ ไม่ใช่เทคนิคการลวงตา

ที่ว่าง (space) คำว่า space หรืออวกาศ หรือที่ว่าง ในทฤษฎีทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์ แตกต่างไปจากที่ใช้ในทางปรัชญาศิลปะและทฤษฎีของศิลปะสาขาต่าง ๆ โดยให้ความหมายถึงที่ว่าง, บริเวณว่าง เช่น ทางด้านดนตรีหรือดุริยางคศิลป์ ในมิติของเสียงบริเวณว่าง คือ

ความเงียบชั่วขณะ ไม่มีเสียงอะไรให้ได้ยิน ส่วนในสาขานาฏศิลป์และการละคร ซึ่งเป็นงานศิลปะในมิติของการเคลื่อนไหว บริเวณว่าง คือช่วงเวลาที่ผู้แสดงชะลอหรือหยุดทุกอย่างกับปฏิกิริยาของการเคลื่อนไหวและออกเสียง ให้บังเกิดความเงียบชั่วขณะ นับเป็นการสร้างนาที่ทองด้วยความเงียบเป็น space เป็นทั้งทัศนศิลปธาตุและวิธีการจัดองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้

ในทัศนศิลป์ มีความหมายถึงที่ว่างอยู่ 2 ลักษณะ คือที่ว่าง 3 มิติ และที่ว่าง 2 มิติ

1. ที่ว่าง 3 มิติ ได้แก่ ที่ว่างที่มีความกว้าง ยาว และลึก เป็นเนื้อที่ว่างสามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ เช่น ที่ว่างที่เป็นสิ่งแวดล้อม ที่ว่างนอกตัวอาคาร (exterior space) และที่ว่างภายในอาคาร (interior space) เป็นที่ว่างในงานสถาปัตยกรรมและประติมากรรม

2. ที่ว่าง 2 มิติ คือ บริเวณว่างบนพื้นที่ราบแบบ 2 มิติ คือมีความยาวกับความกว้าง เช่น บริเวณที่ว่างในงานจิตรกรรม ถ้าจิตรกรสร้างให้ดูราวกับเกิดมิติที่ 3 ด้วยการทำให้เกิดลึกตื้นใกล้ไกล (pictorial space) เป็นเพียงวิธีการสร้างภาพลวงตาให้เกิดขึ้น ซึ่งมีวิธีการสร้างด้วยกันหลายวิธี เช่น ใช้การจัดวางและกำหนดตำแหน่ง (placement and position) ใช้หลักทัศนียวิทยาเชิงเส้น (linear perspective) มาช่วยทำให้เกิดขึ้น

ส่วนสัดส่วน (proportion) เป็นวิธีการจัดแจงทัศนศิลปธาตุต่าง ๆ ให้เกิดสุนทรีย์เชิงคณิตศาสตร์ เกิดจากการทดลองนำคน พิษ สัตว์ หรือสิ่งของมาสำรวจส่วนสัดส่วน เช่น คนหลายคนที่มีอายุเท่ากัน เพศเดียวกันมาเปรียบเทียบ เช่น การประกวดนางงาม หากคนที่ได้รับการยอมรับว่ามีสัดส่วนสวยงามที่สุด มีการวัดร่างกาย จดเป็นหลักฐาน ในทำนองเดียวกันก็ใช้หลักการของวิธีเปรียบเทียบซึ่งกันและกันกับสิ่งอื่น นอกจากนี้ เมื่อได้ส่วนสัดส่วนทางคณิตศาสตร์ที่สวยงามแล้วในทางศิลปะยังถือเรื่องความประสานสัมพันธ์ของทุกส่วนสัดส่วนมีส่วนสำคัญทางสุนทรียภาพด้วย คือเอกภาพรวมถึงค่านิยม รสนิยมแห่งยุคสมัยและท้องถิ่นที่มีบริบทแตกต่างกันไป เช่น บางยุคบางสมัยหรือบางแห่ง ชอบอ้วนหรือผอมต่างกัน สัดส่วนจึงเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นของการวัดความพึงพอใจ

ส่วนสัดส่วนมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ส่วนสัดส่วนที่เป็น 3 มิติ ได้แก่ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม สิ่งที่มีชีวิตและไร้ชีวิตกินที่ในอากาศ

2. ส่วนสัดส่วนที่เป็น 2 มิติ ได้แก่ งานจิตรกรรม ภาพพิมพ์ งานวาดเส้น การออกแบบ

พื้นระนาบ (plane) นับเป็นทัศนศิลปธาตุหนึ่งที่มีการนำมาใช้สร้างสรรค์งานให้บังเกิดสุนทรีย์ คือพื้นที่แบนราบของสิ่งต่าง ๆ มีทั้งที่มีบริเวณขนาดใหญ่ เช่น พื้นระนาบแบนราบของท้องทุ่ง เบื้องหลังเป็นพื้นระนาบแนวตั้งของขุนเขา ไตรภพ ผา ถ้าเล็กลงไป เช่น พื้นระนาบของเพชรที่มีการเจียรไนให้เป็นพื้นแบนขนาดเล็กจำนวนมาก ประกอบกันขึ้นเป็นเหลี่ยมเพชร เพื่อให้เกิดแง่มุมสามารถรับและสะท้อนแสงให้เกิดแสงมลังเมลืองระยิบระยับตา หรือบนใบหน้าคน หรือร่างกายคน หรือของสัตว์ หรืออาคารต่าง ๆ ทางสถาปัตยกรรมก็ล้วนมีบริเวณที่เป็นพื้นระนาบ เล็กใหญ่ กว้าง

และยาวตามสภาพ คุณสมบัติของพื้นระนาบทางสุนทรียภาพ คือทำให้เกิดปริมาตรในรูปทรง (from) ของสิ่งที่มีสภาพเป็น 3 มิติ โดยมีส่วนในการสร้างพื้นที่รับแสงและสร้างเงาให้เด่นชัด เร้าสายตา สร้างอารมณ์ความรู้สึก ส่วนในงานจิตรกรรมและภาพพิมพ์ เป็นพื้นระนาบแบบ 2 มิติ สร้างโดยวิธีภาพลงตา เช่น จิตรกรรมของกลุ่มจิตรกรบาบิกนิยม หรือจิตรกรรมอิมเพรสชันนิสต์ ทำให้ภาพเกิดมิติที่ 3 ได้ชัดเจน

วิธีการจัดองค์ประกอบศิลป์ คือ การจัดวาง จัดแจง จัดระเบียบ ด้วยการนำทัศนศิลปธาตุต่างๆ เช่น สี เส้น รูปทรง รูปร่าง แสงเงา ช่องว่างช่องไฟ พื้นระนาบ ให้เข้าประสานกับเนื้อเรื่อง เนื้อหา จุดประสงค์ และเจตนารมณ์ เป็นวิธีการนำเอาทัศนศิลปธาตุต่าง ๆ นำมาใช้เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยอาจนำทัศนศิลปธาตุมาใช้ร่วมกันหลายอย่างหรือเพียงไม่กี่ชนิดก็ได้ มีวิธีการจัดองค์ประกอบดังนี้

ดุลยภาพ (Balance) เป็นสุนทรียธาตุและศิลปธาตุ ที่มีผลมาจากการศิลปะ ส่วนในทฤษฎีทัศนศิลป์ หมายถึง นำธาตุแห่งความงามทั้งหลายมาจัดสร้างขึ้น โดยศิลปินหรือนักออกแบบ มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ดุลยภาพเชิงกายภาพ (Physical Balance or Physical weight) ของวัตถุ ทั้งขนาด รูปร่างรูปทรง และน้ำหนัก มีความสมดุลไม่เอนเอียงหนักไปด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป นักวิชาการทางศิลปะบางท่านเรียก การสมดุลคงที่เชิงธรรมชาติ

2. ดุลยภาพเชิงการเห็น (visual Balance or visual weight) เป็นดุลยภาพเกี่ยวกับความรู้สึก แม้ว่าจะจัดให้เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งมาก แต่ก็รู้สึกถึงความสมดุลได้ โดยใช้ความรู้สึกไม่ขัดตาเป็นสิ่งที่กำหนด บางท่านเรียก การสมดุลมั่นคงทางความรู้สึก

วิธีการสร้างดุลยภาพ มีด้วยกัน 2 วิธี คือ

1. ดุลยภาพแบบสมมาตร (symmetry) เป็นการจัดวางให้สองข้างเท่ากัน มักใช้ในงานสถาปัตยกรรม การออกแบบลาย ประติมากรรม จิตรกรรม และอื่น ๆ ที่ต้องการให้เกิดความรู้สึกมั่นคง หยุดนิ่ง หรือสถิตอยู่คงที่ (static) ไม่เคลื่อนไหว เป็นระเบียบ มีแบบแผน เป็นดุลยภาพเชิงกายภาพ

2. ดุลยภาพแบบอสมมาตร (asymmetry) เป็นการจัดวางให้สองข้างไม่เท่ากัน แต่ให้บังเกิดดุลยภาพในการมองเห็น เป็นความรู้สึกเรียกว่า สมดุลยภาพ (equilibrium) หรือความสมดุลแฝงพลัง (dynamic symmetry) หรือดุลยภาพเชิงการเห็น ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว (dynamic) ซึ่งให้อารมณ์ความรู้สึกตรงกันข้ามกับดุลยภาพแบบสมมาตร คือไม่ซ้ำซาก ชวนมอง น่าสนใจ

วิธีการจัดทั้ง 2 วิธี คือการนำทัศนศิลปธาตุ เช่น สี เส้น รูปร่าง รูปทรง การกำหนดเส้นแกนและอื่น ๆ มาใช้ร่วมกัน หรือมีเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ นับเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่เป็นปัจจัยในการเกิดสุนทรียภาพ นอกจากนี้ ยังมีวิธีการจัดองค์ประกอบอีกแบบหนึ่ง คือ

1. องค์ประกอบแบบปิด (closed composition) ได้แก่ วิธีการจัดให้อยู่ในกรอบกำหนด เช่น การจัดภาพของจิตรกรในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา เช่น เลโอนาร์โด ดา วินชี กับศิลปินร่วมสมัยในเวลานั้นนิยมกันมาก ทุกส่วนของภาพไม่สามารถหลุดออกนอกกรอบ วิธีการเช่นนี้พบเห็นได้ทั่วไป

2. องค์ประกอบแบบเปิด (opened composition) เป็นวิธีการที่นิยมจัดให้ส่วนต่าง ๆ แผ่ขยายออกไป เช่น การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือภาพที่มีเนื้อหาเรื่องราวติดต่อกันยาว หรือผลงานจิตรกรรมของแจ็กสัน พอลล็อก ที่ทุกส่วนของภาพสำคัญตัดเทียมกัน อาจตัดแยกออกจากกันได้ หรือการออกแบบลายผ้า นิยมจัดด้วยแบบนี้กันในศิลปะร่วมสมัย

จังหวะลีลา (Rhythm, Rhythmic, Rhythmical) เป็นทั้งสุนทรียธาตุ และศิลปะธาตุ เช่น จังหวะในเสียงของดนตรี จังหวะในเสียงของคำในกวีนิพนธ์ จังหวะช่องไฟของส่วนสัดในทางสถาปัตยกรรม จังหวะลีลาของการร่ายรำในนาฏศิลป์ ในทางทัศนศิลป์ก็นับเป็นมูลฐานสำคัญในวิธีการจัดองค์ประกอบศิลป์ให้บังเกิดสุนทรียภาพมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น ทำให้เกิดจังหวะลีลาด้วยการเห็น (visual rhythm) หรือเป็นจริง โดยใช้วิธีการจัดแบบสมมาตร (symmetry) ให้เกิดจังหวะซ้ำกัน (repetitive rhythm) ด้วยการให้มีส่วนสัดเท่ากัน มีส่วนสัดรับกันเป็นจังหวะจะโคนซ้ำๆ ด้วยช่องว่างหรือช่องไฟ (Space) เท่า ๆ กัน อาจสร้างด้วยเส้น สี รูปร่าง รูปทรง เพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อหน่ายในความซ้ำ อาจสอดแทรกเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดให้เห็นความแตกต่างกันบ้าง แต่ต้องไม่ให้โครงสร้างต้องสูญเสียความสมมาตรไป อีกวิธีหนึ่งคือการจัดจังหวะลีลาให้เปลี่ยนไปตามวิธีอสมมาตร (asymmetry) คือให้ช่องว่างหรือช่องไฟมีขนาดแตกต่างกัน แคบบ้าง กว้างบ้าง ยาวบ้าง หรือสั้นบ้าง อาจสร้างด้วยเส้น สี รูปร่าง รูปทรง หรือแสงเงา เพื่อสร้างการรับรู้จากการมอง ให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่างไปจากวิธีการจัดแบบสมมาตร เพราะเร้าอารมณ์ความรู้สึกตื่นเต้น เร้าใจในความเคลื่อนไหวที่เคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง

ค่าต่างแสงเงา (chiaroscuro อ่านว่า กิอาโรสกุโร) เป็นคำของภาษาอิตาเลียน ภาษาอังกฤษหมายถึง clear = ความสว่าง ความชัดแจ้ง obscurus = ความไม่ชัด ความดำมืด เป็นวิธีการจัดองค์ประกอบทัศนศิลป์โดยนำเอาแสง สี และเงามาใช้ให้เกิดสุนทรียภาพ ใช้กันในงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์กิอาโรสกุโรเกิดขึ้นจากการนำเอาแสงสว่างและเงามาใช้ในการสร้างงานศิลปะ โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่าความเข้มของแสงสว่างจ้า สลัว และความมืด เพื่อให้เกิดความลึกตื้นเป็น 3 มิติ (dimension) และเกิดบรรยากาศ (atmosphere) เป็นวิธีการสร้างให้ผลงานบังเกิดจังหวะลีลาด้วย และความประสานกลมกลืน ในทางประติมากรรมและสถาปัตยกรรมก็มีการนำมาใช้เช่นกัน โดยใช้วิธีให้แสงและเงาเกิดค่าต่างแสงเงาด้วยการทำให้มืดโดยเจาะลึกไม่ให้โดนแสง เช่น ช่องหน้าต่างหรือต้องการเด่นชัดก็ให้หุ่นหรือยื่นออกมาเพื่อให้ต้องแสง

ความประสานกลมกลืน (harmony) มีความหมายทั่วไปถึงการประสาน เข้ากัน สนิทกลมกลืน ไม่ขัดหูขัดตา เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ในทางวิชาปรัชญาให้ความหมายถึงความบรรสาน ภาวะบรรสาน เป็นความกลมกลืนกันของสิ่งที่ปรากฏอยู่ด้วยกันตั้งแต่ 2 สิ่งขึ้นไป เช่น ความบรรสานของเสียงดนตรีที่บรรเลงร่วมกันเป็นวง ความบรรสานของสีต่าง ๆ ในจิตรกรรมหรือในธรรมชาติ (จากพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ราชบัณฑิตยสถาน) ความประสานกลมกลืนหรือบรรสานนั้น เป็นสุนทรียธาตุและศิลปะธาตุที่สำคัญในงานศิลปะทุกสาขา เป็นผลสัมฤทธิ์ของผลงานมากกว่าเป็นวิธีการ จึงเป็นหลักการและแนวคิดส่วนการปฏิบัติจะใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้

การเน้น (emphasize) มีความหมายเกี่ยวกับการเน้นให้เด่น (accentuate) เป็นวิธีการช่วยให้บางส่วนของข้อความ เส้น สี เสียง มโนทัศน์ และอื่น ๆ เด่นเป็นพิเศษกว่าปกติ เช่น สร้างจุดสนใจ (Interesting point) เช่น เน้นด้วยแสง สี ในงานจิตรกรรม หรือเพิ่มให้วิจิตร (enrich) หรือเพิ่มให้งาม (embellish) หรือเพิ่มความประณีต (finesse) ทำให้ผลงานนั้น ๆ บังเกิดความมีชีวิตชีวา ไม่จืดชืดจนเกินไป นับเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดสุนทรียะในงาน

วิธีการตัดทอนหรือเพิ่ม (distortion) เป็นวิธีการตัดทอน ย่อส่วน บิดผันหรือขยายส่วน การทำให้ขนาดรูปร่างรูปทรงขาดหรือเกินเลยจากความเป็นจริง เพื่อสนองตอบต่ออารมณ์ความรู้สึกมุ่งเร้าให้ผู้ชมบังเกิดความรู้สึกคล้อยตาม หรืออาจทำด้วยวิธีตัดทอนสิ่งที่ไม่ต้องการของวัตถุหรือทิวทัศน์ ทำให้ดูกระຈ้างขึ้น เรียบขึ้น ดูบริสุทธิ์ขึ้น วิธีการนี้ใช้กันมานาน เช่นในจิตรกรรมจีน อียิปต์ กรีก หรือวิธีถ่ายทอดให้เห็นในงานจิตรกรรมของเอล เกรกโก, ปิกัสโซ, ดาลี และโมดิลยานี ประติมากรรมรูปคนที่สูงชะลูดเกินจริงของประติมากรรมสมัยกอทิก หรือประติมากรรมสมัยใหม่ของจาโคเมตต์ล้วนใช้วิธีนี้ นับเป็นวิธีการหนึ่งในการลด - เพิ่มส่วนสัดส่วนที่น่าสนใจวิธีหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการสร้างผลงานศิลปะร่วมสมัยนำมาใช้กันมาก

เอกภาพ (unity) ความหมายทั่วไปหมายถึง ทำให้เป็นหนึ่ง ทำให้ติดกัน เข้ากัน รวมกัน ผูกพันกัน ความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน ในทางศิลปะมีความหมายคล้ายกับคำประสานกลมกลืนและมวลเกิดขึ้นจากความสอดคล้องต้องกัน ทั้งด้านเนื้อเรื่องหรือเนื้อหา การจัดองค์ประกอบ เทคนิค กลวิธี และแนวความคิด เป็นผลสรุปทางสุนทรียภาพในผลงานศิลปะ นอกจากนี้ คำว่าเอกภาพยังมีความหมายถึงการนำสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะไม่เหมือนกัน หรือขัดแย้งกันมารวมเข้าไว้ด้วยกัน ให้เกิดเอกภาพของสิ่งที่แตกต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้

การแสดงออก (expression) ในทางทัศนศิลป์ คำนี้แต่เดิมมีความหมายถึงการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก เป็นภาพหรือรูปของบุคคลที่แสดงออกปฏิกิริยาต่าง ๆ ได้ดูสมจริงมากน้อยเพียงไร เช่น การแสดงออกถึงอาการเศร้าโศก สดชื่น เจ้าเล่ห์ หรืออื่น ๆ ของบุคคล อัลแบร์ตี (Alberti) นักทฤษฎีศิลปะคนสำคัญสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาได้ให้ข้อสังเกตว่า การแสดงออกมีส่วนสัมพันธ์ของความรอบรู้ของผู้สร้างงาน เป็นผลสรุปของความสำเร็จของศิลปินจะสามารถขึ้นถึงระดับ

อาจารย์ (master) ได้หรือไม่ เช่น ภาพคนร้องไห้ หรือดีใจ และเคลื่อนไหวอย่างสมจริงมากน้อยเพียงไร ล้วนเป็นเครื่องแสดงศักยภาพของศิลปินผู้นั้น ซึ่งแนวคิดนี้ เลโอนาร์โด ดา วินชีก็เห็นด้วยพร้อมกับแนะนำวิธีให้การสังเกตภาพบุคคลในขณะที่กำลังเคลื่อนไหว คล้ายกับในปัจจุบันมีการแอบถ่ายภาพ (candid camera) ทั้งนี้เป็นเพราะในอดีตยังไม่มีกล้องถ่ายรูป รวมทั้งชาติต่าง ๆ ในยุโรปนิยมสร้างจิตรกรรมประเภทประวัติศาสตร์ (history painting) ซึ่งมีเนื้อเรื่องและเนื้อหาเป็นเรื่องของบุคคล จึงต้องเน้นการแสดงออกให้เหมาะสมกับเรื่องราวเนื้อหา และบุคลิกภาพของคนจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

เนื้อเรื่อง (subject) เนื้อหา (content) เนื้อสาระ (substance) และแนวคิด (concept)

ลัทธิต่าง ๆ ในทัศนศิลป์มีหลายแนวคิด หลากอุดมคติ ซึ่งต่างก็มีท่วงท่าที่แสดงออกถึงเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาสาระให้เป็นกระบวนแบบ (style) ต่าง ๆ มีการนำเอาสาระสำคัญ (essential) ความมุ่งประสงค์ (purpose) และอื่น ๆ มาเป็นแนวทางในการสร้างงานเพื่อให้บรรลุถึงจุดประสงค์ ทั้งหมดล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญในการจัดองค์ประกอบศิลป์ เป็นการกำหนดทิศทางเป็นนัย หรือสัญลักษณ์ และอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการนำทัศนศิลป์ธาตุ มาจัดองค์ประกอบ

จิตรกรรม (Painting) คือภาพวาดระบายสี เป็นงานศิลปะหลัก (major art) ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณกำหนดไว้ และในทัศนศิลป์ (visual art) นับเป็นงานศิลปะสำคัญที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานให้ขึ้นถึงระดับวิจิตรศิลป์ (Fine art) ในทางสุนทรียศาสตร์และปรัชญาศิลปะก็เป็นงานที่สำคัญต่อการศึกษ ส่วนในทฤษฎีทัศนศิลป์ จัดเป็นผลงานสำคัญสูงสุดเช่นเดียวกับประติมากรรมและสถาปัตยกรรม

คุณสมบัติของจิตรกรรม โดยทั่วไปมีลักษณะ 2 มิติ ซึ่งยึดถือกันมานานแต่โบราณกาล ปัจจุบันได้มีการสร้างให้แปลกออกไปเป็นแบบมีแบบมิติที่ 3 ด้วย ถึงกระนั้นก็ยังคงมีสื่อ (media) เป็นเรื่องของสีส้น มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์และแสดงออก การใช้สีมีตั้งแต่การใช้สีเดียวหรือเอกรงค์ (monochrome) เช่น จิตรกรรมประเพณีของจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี ตลอดจนถึงการใช้หลากสีในผลงานทั่วไป

องค์ประกอบหรือปัจจัยในคุณสมบัติของงานจิตรกรรม มีดังนี้

1. พื้นภาพสำหรับวาดภาพ เป็นแผ่นวัสดุชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้าใบ กระดาษ ฝาผนัง แผ่นไม้ ฯลฯ สำหรับใช้ในการวาดระบายสี พื้นภาพเหล่านี้ขึ้นอยู่กับสีที่ใช้ระบายมีความเหมาะสมถาวรมั่นคง และต้องตรงกับเจตนารมณ์
2. สี ซึ่งมีอยู่มากชนิดด้วยกัน เช่น สีน้ำมัน สีน้ำ สีอะคริลิก สีชอล์ก สีเทียน แต่ละสีก็มีคุณสมบัติเหมาะสมกับวัสดุพื้นภาพและกลวิธีสำหรับวาดภาพแตกต่างกันไป
3. พู่กัน และเกรียงวาดภาพ มิใช่เป็นองค์ประกอบ แต่เป็นเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับการสร้างงาน เช่นเดียวกับน้ำ น้ำมัน และสารสังเคราะห์ที่นำมาใช้ในการช่วยสร้างงาน

4. สารละลายสี ขึ้นอยู่กับสีที่นำมาใช้ เช่น สีน้ำมันก็ใช้น้ำมันลินสีดหรือสารละลายที่ผลิตขึ้นใหม่ สีน้ำก็ใช้เป็นอุปกรณ์ละลายสี

5. น้ำมันเคลือบ (protective coat) เช่น วาร์นิช (varnish) เคลือบภาพสีน้ำมัน และสารสังเคราะห์อื่น ๆ ช่วยให้ผลงานสวยงาม ทนทานถาวรยิ่งขึ้น ไม่นับเป็นองค์ประกอบ เป็นเพียงแค่เครื่องช่วยรักษาภาพผลงาน

ทั้งหมดล้วนเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยหลักที่ใช้ในการสร้างงานจิตรกรรม ดังนั้น ต่อไปนี้จึงขอเสนอเรื่องของสีชนิดต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการสร้างงานจิตรกรรม เพื่อเป็นความรู้ขึ้นพื้นฐานของความเข้าใจในคุณลักษณะของสีชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีกรรมวิธีต่างกัน

จิตรกรรมสีฝุ่น (Tempera painting) มนุษย์รู้จักการวาดภาพระบายสีหรือสร้างงานจิตรกรรมมานาน ตั้งแต่ครั้งยุคหินและยุคก่อนประวัติศาสตร์ ครั้นเมื่อมนุษย์ได้วิวัฒนาการจากสภาพสัตว์ แต่ยังคงอาศัยอยู่ในถ้ำยังไม่รู้จักการสร้างบ้านเรือน แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ยังคิดค้นหาวิธีมาแสดงถึงความคิด ความเชื่อ และจินตนาการของตน ด้วยการสร้างให้เป็นภาพปรากฏขึ้นให้เห็นหลายแห่งตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก มีการใช้สีฝุ่นหรือฝุ่นสีตามธรรมชาติ เช่น ดินสีแดง เขม่าไฟ ดินขาว สีจากพืช และอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นสีเหล่านี้คงเป็นสีชนิดแรกที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้สร้างงานจิตรกรรม โดยนำมาบดให้เป็นผลละเอียด ผสมเข้ากับน้ำประสานสี เช่น สารละลายสี (emulsion) ที่หาได้ง่าย เช่น น้ำ นํ้าจากพืช เลือดสัตว์ น้ำหนองจากซากสัตว์ นำมาคลุกเคล้าผสมกับฝุ่นสี วาดลงบนพื้นผนังถ้ำ อุปกรณ์ที่ใช้วาด ได้แก่ มือ ขนสัตว์ แท่งไม้เล็กปลายทูปให้ละเอียด นอกจากนี้ยังมีการใช้ลมจากปากเป่าให้สีติดบนผนังถ้ำ สร้างงานจิตรกรรมทั้งงดงาม แสดงออกถึงสิ่งต่าง ๆ เหตุการณ์ และความเชื่อได้อย่างน่าพิศวง

นับจากนั้นมา สีฝุ่นได้เป็นองค์ประกอบสำคัญของทุกชาติในโลก ในการสร้างงานจิตรกรรมต่อมาอียิปต์และกรีกได้พัฒนาการใช้สีฝุ่นให้คงทนถาวรและสรรหาสีต่าง ๆ เพิ่มขึ้นรวมทั้งสารที่ใช้ละลายและประสานสีก็มีการใช้ไข่แดง กาว (gum tempera) ชนิดต่าง ๆ เมื่อแห้งก็มีคุณสมบัติกันน้ำและมีความทนทานถาวร จนกระทั่งประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 14 ต้นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาในอิตาลีเริ่มมีการวาดบนพื้นผ้าใบ เพราะก่อนหน้านี้นิยมวาดบนแผ่นไม้หรือเพดานหรือผนังโบสถ์วิหาร และอาคารบ้านเรือน มีการเตรียมสีรองพื้นด้วยเจสโซ (gesso) ทำให้การวาดระบายสะดวกขึ้น จนทำให้สามารถสร้างงานให้มีคุณค่าสูงจนถึงระดับจิตรศิลป์ดังเช่นจากผลงานของชิมาบูเอ (Chimabue) จิโอโต (Giotto) และดุกชีโอ (Duccio) จนเกิดความนิยมแพร่หลาย ก่อนที่สีน้ำมันจะถูกแนะนำมาใช้แทน จิตรกรรมสีฝุ่นมาเจริญและมีคุณค่าทางสุนทรียภาพสูงสุดจากผลงานของบอตติเชลลี (Botticelli) และฟรา แอนเจลิโก (Fra Angelico) ครั้นเมื่อสีน้ำมันได้ถูกแนะนำมาใช้ สีฝุ่นจึงค่อยลดบทบาทลง

จิตรกรรมไทยแบบประเพณีก็เป็นวิธีการใช้สีฝุ่นสร้างจิตรกรรมมานาน โดยนำผงสีต่าง ๆ ที่มีอยู่หาได้ในประเทศ และสั่งเข้ามาจากต่างประเทศ นิยมใช้กาวยางมะเดื่อหรือกาวจากยางไม้เป็นตัวประสานสีให้เกาะยึดติดกับพื้นภาพ

พู่กันสำหรับวาดสีฝุ่น นิยมแบบปลายเรียวแหลม ทำจากขนเซบิลสีแดงซึ่งอ่อนนุ่ม สีฝุ่นเหมาะสมมากสำหรับการระบายสีภาพแบบเชิงเส้น เมื่อผสมกับกาวอย่างถูกวิธี สีจะแห้งสนิทราว 8 เดือน มีอายุอยู่ได้นานมากน้อย ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและอยู่ในสถานที่อันเหมาะสมพื้นภาพว่าแห้งสนิทหรือชื้นเป็นตัวกำหนด

ปัจจุบันสีฝุ่นพัฒนาขึ้นมาก มีการใช้สารประสานสีผสมเรียบร้อย บรรจุในหลอดสีทำให้สะดวกสบายกว่าอดีตในนามของสีเท็มเพอรา จึงทำให้ยังคงได้รับการนำมาใช้กันอยู่ไม่น้อยในปัจจุบัน เช่น แอนดรู ไวเอ็ต (Andrew Wyeth) จิตรกรชาวอเมริกัน นำมาใช้ในงานของตนจนได้รับผลสำเร็จอย่างงดงาม รวมถึงจิตรกรไทยแบบประเพณีหลายคน ยังคงนิยมการใช้สีฝุ่นมาสร้างงานอยู่เช่นกัน

จิตรกรรมโดยทั่วไป แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. จิตรกรรมทั่วไป หรือที่เรียกว่าจิตรกรรมวาดบนขาตั้งสำหรับวาดภาพ (easel painting)
2. จิตรกรรมฝาผนัง (mural painting)
3. จิตรกรรมตกแต่ง (decorative painting)
4. จิตรกรรมภาพประกอบ (illustrative painting)
5. จิตรกรรมศิลปะประยุกต์ - ออกแบบ - โฆษณา - พาณิชยศิลป์

กระบวนแบบ (style) ในการสร้างงาน แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. แบบเหมือนจริง (realistic)
2. แบบกึ่งนามธรรม (semi-abstract)
3. แบบนามธรรม (abstract)

แนวคิดในการสร้างงาน แบ่งออกเป็น 3 แนว คือ

1. แนววิชาการ (academician, classic, formalist) ได้แก่ การยึดถือหลักเหตุผล ความถูกต้องตามหลักวิชาการ
2. แนวจินตนิยม (romanticism, emotionist) ยึดถือเรื่องของอารมณ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ
3. แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ (creative) ถือเอาการสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดในการสร้างงาน

ทัศนศิลป์ธาตุที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม ได้แก่ สี เส้น แสงเงา ช่องว่างหรือช่องไฟ ค่าต่างของแสงเงา พื้นผิว ร่องรอยของพู่กัน โดยมีสุนทรียธาตุและศิลป์ธาตุมาช่วยในการตรวจสอบ และชี้แนะจุดมุ่งหมายทางสุนทรียภาพด้วย

ประติมากรรม (Sculpture) เป็นงานศิลปะหลัก หรืออภิลิปหรือมหิลิป (major art) เช่นเดียวกับจิตรกรรม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณได้กำหนดไว้ ส่วนในทัศนศิลป์ (visual art) นับเป็นงานสำคัญที่มีศักยภาพสามารถสร้างสรรค์ให้ผลงานมีคุณค่าทางสุนทรียภาพสูงสุดถึงระดับวิจิตรศิลป์ (Fine art) ได้

คุณสมบัติ เป็นรูปทรง 3 มิติ กินพื้นที่ในอากาศ สร้างด้วยหิน ดิน ปูน ไม้ โลหะ หรืออื่น ๆ คล้ายกับสถาปัตยกรรม

กรรมวิธีการสร้าง ด้วยวิธีแกะสลัก (carving) ไม้ หิน งามา หรือกระดุก วิธีปั้น (modeling) ด้วยดินเหนียวหรือขี้ผึ้ง จากนั้นนำมาหล่อ (casting) เป็นรูปโลหะ หรือวัสดุสังเคราะห์แบบใหม่ เช่น ไฟเบอร์กลาส หรือวิธีปั้นด้วยดินแล้วนำไปเผาเป็นประติมากรรมดินเผา (terra cotta) วิธีเชื่อมโลหะ (welding) โดยนำโลหะมาขึ้นรูปตามต้องการ นำแต่ละชิ้นมาเชื่อมติดกัน หรือด้วยวิธีผสมผสาน (assemblage) โดยการผสมผสานชิ้นวัสดุที่มีรูปสมบัติคุณสมบัติต่างกันมาเชื่อมหรือปะติด หรือผูกมัดให้เป็นงานชิ้นเดียวกัน

กรรมวิธีการปฏิบัติ มีด้วยกัน 4 วิธี คือ

1. การแทนที่ (substitution)
2. การตัดคัดลอก (subtraction)
3. การจัดวางผสมผสาน (manipulate)
4. การเพิ่ม (addition)

ประเภทของประติมากรรม แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ประติมากรรมนูนต่ำ (bas relief, low relief หรือ basso-rilievo) นูนจากพื้นเพียงเล็กน้อย เช่น รูปบนเหรียญตรา แต่ถ้านูนน้อยมากจนแทบจะเป็นแผ่นเดียวกับพื้นเรียกประติมากรรมนูนบาง (crushed relief, relieve staccato)

2. ประติมากรรมนูนปานกลาง (middle relief, demi relief, half relief หรือ mezzo-rilievo) ระดับความนูนอยู่ระหว่างนูนต่ำกับนูนสูง

3. ประติมากรรมนูนสูง (high relief หรือ alto-rilievo) นูนอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของวัสดุที่เป็นแบบ เช่น คน หรืออาจเท่าคนก็ได้ แต่ต้องมีสัดส่วนใดส่วนหนึ่งติดอยู่กับพื้นรูป

4. ประติมากรรมรูปจม (sunk หรือ concave relief หรือ cavo-rilievo) โดยจมลงในพื้นรูป รูปแกะลาย (incised relief หรือ intaglio-rilievato) มักเป็นการแกะลวดลาย

5. ประติมากรรมรูปลอยตัว (sculpture in the round หรือ round sculpture หรือ free standing) เป็นประติมากรรมที่ตั้งอยู่โดยอิสระบนฐาน สามารถเดินดูรอบได้ มิได้มีส่วนใดส่วนหนึ่งติดอยู่กับพื้นรูปดังเช่นประติมากรรมรูปนูนทั้งหลาย

ทัศนศิลป์ที่นำมาใช้ในประติมากรรม ประกอบด้วยรูปร่าง (shape) รูปทรง (form) เป็นรูปทรงแบบปิด (tectonic, closed, massive and simple) รูปทรงแบบเปิด (atectonic, open, to a large degree) การเจาะช่องรูปทรงให้ทะลุ (void) ค่าต่างแสงเงา (chiaroscuro) ปริมาตร (volume) พื้นระนาบ (plane) พื้นที่ว่าง (space) แบ่งเป็น positive space และ negative space พื้นผิว (texture) ที่เป็นพื้นผิวจริง (actual texture) ผิวเลียนแบบ (simulated texture) และผิวสร้างใหม่ (invented texture) แสงและเงา (light - shade and shadow) สี (colour) คือสามารถมีสีได้ด้วยการสร้างขึ้น หรือสีที่เกิดจากวัสดุที่นำมาใช้ในการสร้าง นอกจากนี้ มีการนำเอาสุนทรียศาสตร์และศิลปศาสตร์มาช่วยตรวจสอบด้วย รวมถึงการใช้กลวิธีในการจัดองค์ประกอบด้วย

วิธีการจัดองค์ประกอบศิลปะในงานประติมากรรมค่อนข้างแตกต่างไปจากจิตรกรรมอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนศิลป์ ลักษณะและคุณสมบัติเฉพาะ รวมถึงเป้าหมายทางสุนทรียภาพด้วย เช่น ความมีมวลปริมาตร ความแข็งแรง สง่างาม ฯลฯ

คุณสมบัติของประติมากรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ดังนี้

1. ลักษณะสถิต (static) คืออยู่นิ่งติดกับที่ แม้จะมีการแสดงท่าทางเคลื่อนไหว แต่ยังคงตรึงติดอยู่กับที่ ดังได้พบทั่วไปในงานประติมากรรมในอดีตและปัจจุบัน
2. ลักษณะเคลื่อนไหว (movement or kinetic) เป็นลักษณะของประติมากรรมสมัยใหม่ มีการใช้พื้นที่ต่าง ๆ สำหรับเป็นฐานตั้งผลงาน อาทิ บนพื้น ฝาผนัง (ใช้ห้อย) และเพดาน (ใช้แขวน) เช่น กลุ่มลัทธิจลนศิลป์ (kinetic art) ให้ประติมากรรมสามารถเคลื่อนไหวได้ด้วยการผลักดันจากกำลังคน การเคลื่อนไหวด้วยแรงลมหรือกระแสไฟฟ้า และเคลื่อนไหวด้วยเครื่องจักรกล ดังเช่น mobile, rolling ball, domino, optical sculpture, automata (หุ่นยนต์) และ stay bile เป็นต้น ซึ่งเป็นงานประติมากรรมสมัยใหม่และร่วมสมัย นิยมสร้างกันมาก

กระบวนแบบ (style) ในการสร้างงานประติมากรรม แบ่งออกเป็น 3 แบบ เช่นเดียวกับงานจิตรกรรม คือ เหมือนจริง (realistic) กึ่งนามธรรม (semi - abstract) นามธรรม (abstract) แต่แตกต่างกันบ้างตรงที่งานประติมากรรมใช้รูปทรงแทนการใช้สีส่นในงานจิตรกรรมแนวนามธรรม

ศัพท์เฉพาะทางประติมากรรมและจิตรกรรม ใช้ร่วมกันบางคำ

- รูปใบหน้าคนเหมือน (portrait) ใช้ร่วมกับจิตรกรรม
- รูปคนครึ่งตัว (bust) ใช้ร่วมกับจิตรกรรม
- รูปคนเต็มตัว (figure) ใช้ร่วมกับจิตรกรรม
- ประติมากรรมขนาดเล็กสูงไม่เกิน 10 นิ้ว เรียก figurine
- ประติมากรรมรูปคนขนาดใหญ่สองเท่าขึ้นไป เรียก colossal

4. เอกสารเกี่ยวกับวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร (มปป: 9 - 69) กล่าวถึงวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารไว้ดังนี้ วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 146 ถนนบำรุงเมือง แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีชื่อเรียกกันเป็นสามัญหลายชื่อในสมัยโบราณ เช่น วัดพระใหญ่ วัดพระโต ซึ่งเป็นการเรียกตามลักษณะพระพุทธรูปสำคัญของวัด คือ พระศรีศากยมุนี วัดเสาชิงช้า เรียกตามสถานที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับเสาชิงช้าเทวสถานของพราหมณ์กลางเมือง วัดมหาสุทธาวาส เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 พระราชทาน อันหมายถึงสวรรค์ชั้นพรหมโลกชื่อสุทธาวาส วัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทาน และวัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระราชทาน ทั้งสองชื่อนี้หมายถึงสุทิสสนครบนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่ประทับของพระอินทร์

บริเวณที่ตั้งของวัดสุทัศนเทพวรารามอยู่เกือบกึ่งกลางของกรุงเทพมหานคร เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางจักรวาล เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่งที่น่าสนใจ รูปแบบการก่อสร้างของสิ่งก่อสร้างภายในวัดมีทั้งคตินิยม ปรัชนาธรรม สัญลักษณ์ที่ต้องขบคิดตีปัญหาให้เข้าใจ การวางผังการก่อสร้าง ก็ทำอย่างเป็นระบบเป็นระเบียบสวยงาม เป็นจุดเด่นและเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดสุทัศนเทพวรารามขึ้นเพื่อให้เป็นวัดที่สำคัญที่ตั้งอยู่กลางกรุงเทพมหานคร ดังมีปรากฏข้อความอยู่ในบันทึกของกรมหลวงนรินทรเทวี ที่กล่าวว่า “พระโองการรับสั่งให้สร้างวัดขึ้นกลางพระนครให้สูงเท่าวัดพระนันทะเชิงให้พระพิเรนทรเทพขึ้นไปรับพระใหญ่ ณ เมืองโคกไข่ไทยชลอเลื่อนลงมากรุง ประทับทำสมโภช 7 วัน ฯลฯ โดยเริ่มจากการกำหนดพระฤกษ์ขุดรากพระวิหารหลวงในวันจันทร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2350 เมื่อการก่อสร้างพระวิหารหลวงและสร้างฐานชุกชีเสร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัยมาประดิษฐานบนฐานชุกชีพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม วันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2351

กำแพงวัดสุทัศนเทพวราราม

กำแพงเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตให้เป็นสัดส่วน เป็นเครื่องแสดงเขตพระอารามให้ผู้เข้ามาภายในแสดงกิริยาจาที่สำรวม กำแพงก่อล้อมวัดทั้งหมดมีสามด้าน คือ ด้านทิศตะวันออกติดกับถนนอนุสาวรีย์ และด้านทิศตะวันตกติดกับถนนตีทอง ส่วนด้านทิศใต้ที่ติดกับถนนลงท่า ปัจจุบันไม่มีเพราะใช้ตึกแถวอาคารพาณิชย์กันแทน กำแพงทั้งสามด้านเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนทาสีขาว สูง 1.95 เมตร หนา 0.85 เมตร แต่ละด้านมีช่องซุ้มประตู บานประตูเป็นไม้ปิด - เปิด สร้างห่างกันเป็นระยะ ๆ ด้านทิศเหนือ 3 ซุ้มด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ 6 ซุ้ม รวมทั้งหมดเป็น 15 ซุ้ม

ซุ้มประตูเดิมเป็นซุ้มแบบจตุรมุข ได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นซุ้มประตูยอด มีผังเป็นรูปกากบาท หลังคาซุ้มคล้ายทรงบัวคว่ำถัดขึ้นไปเป็นส่วนยอดประกอบด้วยชั้นบัวเดิมซ้อนลดหลั่นกัน ยอดสุดเป็นทรงบัวตูมกับเม็ดน้ำค้าง ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับซุ้มประตูวัดราชโอรสารามและประตูเทวาภิรมย์ในพระบรมมหาราชวัง เรียกประตูลักษณะนี้ว่า ซุ้มทรงจุลมงกุฏ หรือทรงพระเกี้ยวแปลง

ศาลาลอย

ศาลามีฐานหรือยกพื้นสูงอยู่ระดับเดียวกับกำแพง เรียงกันอยู่ตามแนวกำแพงด้านหน้า หรือด้านทิศเหนือทั้งหมด 4 หลัง รูปแบบทรงไทยผสมจีนและยุโรป หลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้อง หน้าบันปูนปั้น ศาลาหลังริมที่อยู่ด้านตะวันออกเป็นศาลาเปลื้องเครื่องของพระมหากษัตริย์ก่อนที่จะเสด็จเข้าสู่พระวิหาร ศาลาหลังที่ 2 ถัดจากศาลาเปลื้องเครื่องมีเกยสำหรับเทียบเสด็จเข้าด้านหน้าซึ่งมีเกยสำหรับเทียบอยู่ สำหรับศาลาอีกสองหลังถัดไปนั้นคงเป็นสถานที่สำหรับประทับทอดพระเนตรการพระราชพิธีโล้ชิงช้าของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ในสมัยก่อน

พระวิหารคด (พระระเบียงคด)

พระวิหารคด (พระระเบียงคด) สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ล้อมพระวิหารหลวงทั้ง 4 ด้าน ความกว้าง 89.60 เมตร ความยาว 98.87 เมตร ระหว่างกลางพระระเบียงคดแต่ละด้าน มีประตูซุ้มจตุรมุข หน้าบันล่ายองไม้แกะจำหลักลายปิดทองประดับกระจกสี เป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ พื้นหลังเป็นลายกนกก้านออกช่อหางโต

บานประตูพระวิหารคดเป็นบานไม้ขนาดใหญ่ มีลายรดน้ำรูปเชี้ยววง (ทวารบาล) ยืนบนหลังกิเลน เชิงบานเป็นภาพสัตว์หิมพานต์ต่าง ๆ เช่น นรมฤค กิณี ราชสีห์ คชสีห์ นกหัสดี นกเทศ เหมราช ฯลฯ ภาพหลังบานประตูเป็นภาพเขียนสีน้ำมันรูปตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์

ด้านนอกเป็นผนังทึบกันเป็นแพงโดยตลอด ภายในพระวิหารคดเป็นโถงเสารับจั่วหลังคาเปิดเข้าหาพระวิหาร

ในพระวิหารคดเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง 156 องค์ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ มีพระพุทธรูปปางมารวิชัยบ้างเฉพาะที่มุมของพระวิหารคด พระพุทธรูปเหล่านี้ประดิษฐานบนฐานชุกชี ปิดทองคำเปลว ประดับกระจกสี พื้นฝาผนังด้านหลังของพระพุทธรูป มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเขียนด้วยสีฝุ่นเป็นลายดอกไม้วาง หมายถึง ดอกมณฑารพ ดอกไม้แห่งสรวงสวรรค์ ที่ตกมาบูชาเฉพาะพระพุทธเจ้า แทรกภาพดอกไม้ด้วยนก และสัตว์ปีกบนพื้นแดงคร่ำหรือสีคราม

ซุ้มประตูพระวิหารคดทั้ง 4 ซุ้ม และมุมพระวิหารคดทั้ง 4 มุม เป็นหลังคาทรงจตุรมุข แต่ละจุดจะมีหน้าบัน 2 ด้าน คือซุ้มประตูจะมีหน้าบันด้านนอกและด้านใน ส่วนในมุมของพระวิหารคดที่มีแนวพุ่งตรงมาชนกันเลยออกไปเป็นรูปกากบาทมีหน้าบันด้านนอก 2 บานลายหน้าบันทั้งหมดเป็นรูปเดียวกัน คือแกะสลักไม้ปิดทอง กลางกรอบแกะเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ

พระอินทร์เป็นเทพองค์หนึ่งในบรรดาเทพที่รักษาป้องกันภัยประจำทิศทั้ง 4 เรียกว่า จตุโลกบาล คือ

พระอินทร์	เทพประจำทิศตะวันออก
พระวิรุณ	เทพประจำทิศตะวันตก
พระยม	เทพประจำทิศใต้
พระกุเวร	เทพประจำทิศเหนือ

พระอินทร์เป็นเทพที่พิทักษ์รักษาพระพุทธรูปศาสนารักษาคุณงามความดีประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ พระอินทร์มีชื่อเรียกหลายชื่อแต่ที่คุ้นเคยกันมาก คือ ท้าวสักกเทวราช พระอินทร์ ท้าวมัฆวาน เป็นต้น ผิวกายพระอินทร์เป็นสีเขียว มีวัชระและธนูเป็นอาวุธใช้ประหารศัตรูหรือพวกอสูรที่มาทำลายโลก และมีร่างแหเพื่อเอาไว้ขังศัตรูที่จับมาได้ พระอินทร์มีเทพบริวารองค์หนึ่งในเวลาปกติแล้วจะมีร่างเป็นเทพผู้ชายแต่ถ้าพระอินทร์จะเสด็จประพาสที่ใดจะแปลงร่างเป็นช้างใหญ่มีสามเศียรเรียกว่าช้างเอราวัณ เป็นพาหนะให้ประทับ

ศิลาอาสน์ของพระอินทร์มีชื่อเรียกว่า บันตुकัมพล มีความยาว 60 โยชน์ กว้าง 40 โยชน์ หนา 15 โยชน์ ยุบลงเหมือนฟองน้ำขณะประทับและฟูขึ้นเหมือนเดิมเมื่อลุกขึ้น แต่ถ้าขณะที่พระอินทร์ประทับอยู่ ศิลาอาสน์ร้อนหรือแข็งกระด้างก็แสดงว่าจะต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้น คือ พระอินทร์จะสิ้นอายุ พระอินทร์จะสิ้นบุญ สัตว์อื่นที่มีอำนาจมากกว่าอยู่ในบริเวณนั้น เพราะเดชแห่งศีลของสมณพราหมณ์ที่บำเพ็ญตบะเพื่อวัตถุประสงค์สิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือมีเหตุการณ์เดือดร้อนเกิดขึ้นในมนุษยโลก ซึ่งพระอินทร์จะต้องเสด็จลงมาแก้ไข

พระนารายณ์หรือพระวิษณุเป็นเทพเทวราชที่ปกป้องคุ้มครองภัยได้ทั้ง 3 โลก สามารถปราบยุคเข็ญได้ ที่ประทับของพระองค์เรียกว่า ไวกูณฐ์นาถ อยู่ใต้เกษียรสมุทร เป็นทองทั้งแผ่น มีอาณาเขตแปดหมื่นโยชน์ วิมานเป็นแก้ว เส้าและข้อฟ้าใบระกาเป็นเพชรพลอย ในเวลาปกติพระองค์จะบรรทมบนบัลลังก์หลังพญานาคนาคราช ในเวลาเสด็จประพาสที่ใด มีครุฑเป็นพาหนะ พระนารายณ์มี 4 กร อาวุธมี 5 อย่าง คือ สังข์ จักร คทา ธนู และพระขรรค์ มีสีกายที่เปลี่ยนไปตามความดีและความชั่วของมนุษย์ที่สะท้อนไปหา เช่น

- ถ้ามนุษย์ประกอบกรรมดีที่สุด พระองค์มีกายสีขาว
- ถ้ามนุษย์มีความดี สามในสี่ พระองค์มีกายสีแดง
- ถ้ามนุษย์มีความดี สองในสี่ พระองค์มีกายสีเหลือง
- ถ้ามนุษย์มีความดี หนึ่งในสี่ พระองค์มีกายสีดำหรือสีดำกอัญชัน

ในเวลาพระนารายณ์เสด็จไปปราบหมู่มารต่าง ๆ พระองค์จะทรงแปลงเพศหรืออวตารเป็นรูปต่าง ๆ เช่น

มัสยิดดาว	เป็นปลา
กุรมาวดาร	เป็นเต่า
วราหาวดาร	เป็นหมู
นรสิงหาวดาร	เป็นครึ่งคนครึ่งสิงห์
วามนาวดาร	เป็นพราหมณ์วามน
ปรัศูรามาวดาร	เป็นปรัศูราม
รามจันทราวดาร	เป็นพระราม
กฤษณาวดาร	เป็นพระกฤษณะ
พุทฺธาวดาร	เป็นพระพุทธเจ้า
กัลกยาวดาร	เป็นกัลกีนอนาคต

ครุฑกับพระนารายณ์นั้นมีฤทธิ์เท่า ๆ กัน รบกันเท่าไรก็ไม่รู้จักแพ้ชนะจึงตกลงเป็นมิตรกัน แต่มีข้อสัญญากันว่าเมื่อนั่งพญาครุฑต้องนั่งสูงกว่า เวลาเดินทางครุฑต้องเป็นพาหนะให้พระนารายณ์ทรง

พระวิหารหลวง

พระวิหารหลวงเป็นอาคารเครื่องก่อขนาด 5 ห้อง กว้าง 23.84 เมตร ยาว 26.25 เมตร โครงสร้างหลังคาเป็นจั่ว มีหลังคาประธาน 1 ตับ มีชั้นซ้อน (หลังคามุข) ทางด้านหน้าและด้านหลัง ข้างละ 1 ชั้น และมีหลังคาปีกนกลาดลงจากหลังคาประธานข้างละ 3 ตับ หลังคามุขเป็นเสาสีเหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสองจำนวน 12 ต้น ทั้งสองด้านรวม 24 ต้น และเสานางเรียงด้านข้าง ด้านละ 6 ต้น รวมทั้งหมดจึงเป็นเสา 36 ต้น เสานาง เรียงและเสารับมุขหัวเสาเป็นปูนปั้นรูปบัวแฉกปิดทองประดับกระจกสี ชายคามีคันทวยรับเชิงชายหลังคาหัวเสาละ 1 ตัว ด้านละ 6 ตัว รวมทั้งหมด 4 ด้าน 24 ตัว แนวฝ้าผนังด้านนอกมีเสานางแนบด้านละ 6 ต้น มีบัวหัวเสาเช่นเดียวกับเสานางเรียง หน้าบันพระวิหารหลวงมี 2 ชั้น คือ หน้าบันจั่วหลังคาประธาน เป็นไม้จำหลักปิดทองประดับกระจกเป็นลายกระหนกเครือวัลย์ออกช่อเทพนม ตรงกลางเป็นกรอบซุ้ม ภายในกรอบซุ้มมีรูปพระอินทร์ประทับอยู่ในเวชยันตรวิมานประดิษฐานอยู่เหนือกระพองช้างเอราวัณ

หน้าบันมุขมีรูปแบบคล้ายหน้าบันจั่วประธาน แต่ตรงกลางหน้าบันเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑในกรอบซุ้ม

ด้านหน้าและด้านหลังของพระวิหารมีประตูทางเข้าด้านละ 3 ช่อง ด้านข้างมีหน้าต่าง ด้านละ 5 ช่อง ซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่างเป็นซุ้มบันแถลงที่ซ้อนกัน 2 ชั้น เป็นปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี บานประตูเป็นไม้แผ่นเดียวดงามตลอดทั้งแผ่นขนาดกว้าง 1.30 เมตร สูง 5.64 เมตรหนา 0.16 เมตร จำหลักลายต้นพฤกษาที่สลักลึกมีกิ่งก้านเกาะเกี่ยวซ้อนกันอย่างงดงาม เป็นศิลปกรรมฝีมือพระ

หัตถ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ที่ทรงกำหนดลักษณะลายแบบ วิธีการแกะสลักและทรงเริ่มจำหลักด้วยพระองค์เอง

ลายหน้าต่างเดิมเป็นลวดลายจำหลักรูปแก้วชิงดวงปิดทองประดับกระจกสีได้รับการแก้ไขในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยทำเป็นลวดลายปูนน้ำมันปิดทองคำเปลวรูปต้นไม้เขามอและสัตว์ป่าปิดลายแก้วชิงดวง

ฐานประทักษิณล้อมพระวิหาร 3 ชั้น คือ ชั้นบนสุดเริ่มจากฐานปัทม์ของพระวิหารถึงแนวเสานางเรียง ฐานประทักษิณชั้นต่อมาเป็นที่ตั้งของถะศิลาารยรอบพระวิหารทั้ง 4 ด้าน จำนวน 28 ถะ ต่อลงมาเป็นลานประทักษิณชั้นล่าง ที่กว้างที่สุดไปจนถึงพระระเบียงคด ฐานประทักษิณแต่ละชั้นจะมีพนักกัน มีช่องซุ้มสำหรับตามประทีปตลอดแนวพนักกันทุกชั้นในเวลามีงานนักขัตฤกษ์หรือการเฉลิมฉลองตอนกลางคืนจะตามประทีปเทียนไฟตลอดแนวช่องพนักกันพระวิหารหลวง จะเป็นภาพที่วิจิตรแปลกตาอีกแบบหนึ่ง

พระศรีศากยมุนี

พระศรีศากยมุนีเป็นพระประธานในพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม หล่อด้วยสำริดที่ใหญ่กว่าพระพุทธรูปหล่อองค์อื่น ๆ ซึ่งปรากฏในประเทศไทย ขนาดหน้าตักกว้าง 6.25 เมตร เดิมพระศรีศากยมุนีเป็นพระประธานในพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัย มีศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงกล่าวอ้างถึงว่าพระมหาธรรมราชาลิไท กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง (พ.ศ. 1890 - 1919 ปีครองราชย์) แห่งสุโขทัย โปรดเกล้าฯ ให้หล่อและทำการฉลองในปีพุทธศักราช 1904

พระพุทธรูปลักษณะพระศรีศากยมุนีเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวู่ในท่าปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลลา ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิยาวลงมาถึงระดับพระนาภี มีปลายเป็นสองแฉกเขี้ยวตะขาบ ลักษณะพระองค์ค่อนข้างสั้น บั้นพระองค์เล็ก พระอังสาใหญ่ หัวพระถันโปน ลักษณะพระพักตร์และพระเศียรที่ปรากฏ คือ พระรัศมีเป็นเปลวสูงตั้งอยู่บนพระอุษณีสรูปมะนาวดัด เส้นพระศกขมวดเล็กแบบก้นหอย พระพักตร์รูปไข่เกือบกลม พระขนงโก่งแยกออกจากกัน ระหว่างพระขนงมีพระอุณาโลมคั่นอยู่ พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์อมยิ้มเล็กน้อย พระหนุกลม

พระศรีศากยมุนีประดิษฐานบนฐานชุกชีแบบฐานลายแข่งสิงห์ ตลอดทั้งฐานชุกชีประดับลายปูนปั้นเป็นลายดอกลายเถา ลายเทศ ปิดทองคำเปลวประดับกระจกสีทั้งหลัง

ภาพสลักศิลาติดประดับอยู่ทางด้านหลังฐานชุกชีพระศรีศากยมุนี เป็นภาพสลักนูนต่ำขนาดสูง 2.40 เมตร กว้าง 0.95 เมตร อยู่ในกรอบลายใบเทศ ภาพสลักแผ่นนี้นับเป็นศิลปกรรมชิ้นเอกของวัดชิ้นหนึ่ง มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 สมัยทวารวดี สันนิษฐานว่าอาจย้ายมาจากจังหวัดนครปฐม การสลักแบ่งภาพออกเป็นสองตอน ตอนล่างเป็นพุทธประวัติปางยมกปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ตรงกลาง พระอินทร์และพระพรหมยืนถือแสอยู่ทั้งสองข้าง ได้เบี่ยงพระยุคล

บาทพระพุทธรเจ้ามีดอกบัวขนาดใหญ่รองรับ ดอกบัวนี้ประดิษฐานอยู่โดยพระยานาคซึ่งมีร่างกายเป็นมนุษย์แต่มีเศียรเป็นนาค 7 เศียรแผ่พังพานอยู่เบื้องหลัง พระยานาคนี้สมมติว่าอยู่ใต้บาดาลอันเป็นสถานที่รองรับก้านบัวซึ่งเป็นแกนของมนุษย์โลก ใต้บัลลังก์ด้านหนึ่งของพระองค์มีบรรดาเจ้านาย ซึ่งเสด็จมาแสดงความชื่นชมในปาฏิหาริย์ของพระพุทธรองค์ และอีกด้านหนึ่งก็คือนักบวชที่พ่ายแพ้ นักบวชเหล่านี้ก็คือพวกดาบสเปลือยกายและดาบสเกล้าผมสูง ซึ่งไม่อาจต่อสู้กับปาฏิหาริย์ของพระพุทธรองค์ได้ เหนือขึ้นไปมีเหล่าเทวดากำลังประนมหัตถ์แสดงคารวะต่อพระพุทธรองค์อยู่ด้วยความเคารพ เบื้องหลังบัลลังก์คือต้นมะม่วงที่เกิดจากปาฏิหาริย์ กิ่งก้านรองรับพระพุทธรูปปางต่าง ๆ พระพุทธรูปเหล่านี้แสดงปางด้วยพระหัตถ์ขวาหรือพระหัตถ์ซ้ายเพื่อให้ได้สัดส่วนกันเป็นคู่ ๆ ภาพตอนบนขึ้นไปเป็นภาพพระพุทธรเจ้ากำลังประทับบนบัลลังก์ในสวรรค์มีพระอินทร์และพระพรหมยืนถือแสอยู่สองข้าง เบื้องหลังด้านขวาของพระพุทธรองค์พระพุทธรูปมารดา กำลังประทับอยู่ แวดล้อมด้วยเทวดาองค์อื่น ๆ จากสวรรค์ชั้นต่าง ๆ มาชุมนุมกันเพื่องานฟังพระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมแต่พระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จิตรกรรมในพระวิหารหลวง

พระวิหารหลวงในวัดสุทัศนฯ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงรัตนโกสินทร์ โครงสร้างส่วนต่าง ๆ ภายในมีภาพจิตรกรรมประดับอยู่โดยตลอดทุกส่วนจนไม่มีที่ว่างและเป็นที่น่าสนใจมาก เช่น

1. จิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่เชิงผนังจรดเพดาน เป็นภาพเรื่องพระอดีตพระพุทธรเจ้า 28 องค์ มีศิลาจารึกอธิบายภาพกำกับไว้ใต้ห้องภาพ พรรณนาพระประวัติของพระพุทธรเจ้าองค์นั้น ๆ ไว้โดยบริบูรณ์
 2. จิตรกรรมที่เสาในประธานทั้งหมดมี 8 ต้น เป็นเสาสี่เหลี่ยมมีจิตรกรรมทั้งสิ้นด้านเรื่องไตรภูมิโลกยสถาน มีศิลาจารึกกำกับที่เชิงเสาทุกต้น
 3. จิตรกรรมบนช่อหรือทับหลังเสาในประธาน เป็นภาพเรื่องพุทธประวัติตอนพระพุทธรเจ้าโปรดเทพ บนชั้นดาวดึงส์สวรรค์
 4. จิตรกรรมที่แผ่นไม้หลังบายประตูและหน้าต่างเป็นภาพทวารบาล และเทพในศาสนาพราหมณ์
 5. จิตรกรรมที่บานประตูและหน้าต่างเป็นภาพการตั้งเครื่องบูชาแบบจีน
 6. จิตรกรรมในกรอบติดประดับเหนือช่องประตูและหน้าต่าง เป็นภาพสัตว์หิมพานต์
- รวม 48 ภาพ
7. ที่เพดานเป็นลายปิดทองล่องชาด

ศิลาจารึกที่ติดไว้บรรยายภาพเชิงฝาผนังและเชิงเสา ลักษณะตัวจารึกเป็นอักษรภาษาไทย ดำเนินเรื่องตามคัมภีร์พุทธวงศ์ คัมภีร์สัมปณัตติมหานิทาน คัมภีร์วิสุทธิลาสิเนียรรถถา คัมภีร์เทภูมิกถาและชาดก

พระวิหารทิศ

มูมฐานประทักษิณชั้นบนทั้ง 4 มูม มีวิหารทิศตั้งอยู่ ลักษณะเหมือนกันทุกหลัง คือเป็นอาคารโถงขนาด 4 ห้อง หลังคามุขยื่นด้านหน้าและหลัง ซ่อฟ้าใบระกาหางหงส์นาคสะดุ้ง เป็นไม้จำหลักลายลงรัก ประดับกระจกลี หน้บ้านไม้จำหลักลายปิดทองประดับด้วยกระจกลี คันทวยเป็นไม้จำหลักลายปิดทองประดับกระจกลีรับเชิงชาย เสาสี่เหลี่ยมมีบัวหัวเสารับคานคอสองจำนวน 10 ต้น ระหว่างเสามีพนักประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียวปูลายของจีนพื้นปูด้วยหินอ่อน

หลังทิศตะวันออกเฉียงเหนือประดิษฐานพระพุทธรูป 2 องค์ พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์กับพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรทรงเครื่องน้อย

หลังทิศตะวันตกเฉียงเหนือประดิษฐานพระพุทธรูป 2 องค์ พระประธานปางตื่นบรรทมกับพระพุทธรูปปางประทานพร

หลังทิศตะวันออกเฉียงใต้ประดิษฐานพระพุทธรูป 2 องค์ พระประธานปางครองจีวรกับพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรทรงเครื่องน้อยศิราภรณ์ทรงเทริด

หลังทิศตะวันออกเฉียงใต้ประดิษฐานพระพุทธรูป 2 องค์ พระประธานปางฉันทดาหารพระหัตถ์ขวาลอยอยู่เหนือพระเพลา กับพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร

การดูพระพุทธรูปประจำวิหารทิศนี้ให้เวียนซ้ายเป็นอุตราวัฏ จะนับได้ดังนี้ คือปางไสยาสน์ตื่นบรรทม ครองจีวร เสด็จออกบิณฑบาต และฉันทดาหาร

ถะรายพระวิหาร

ถะเป็นเครื่องศิลาจันรูปแบบคล้ายอาคาร 6 เหลี่ยมซ้อนกันขึ้นไป 6 ชั้น แต่ละชั้นมีช่องโปร่งซึ่งเป็นลักษณะของเรือนไฟใช้ตามประเพณี ถะรายพระวิหาร ทั้งหมด 28 ถะ หมายถึงพระอดีตพุทธ 28 พระองค์

เก๋งจีนหน้าพระวิหาร

เครื่องศิลาสลักจีน ประดับอยู่ที่ลานประทักษิณชั้นล่างด้านหน้าพระวิหารหลวง มีลักษณะเป็นปราสาทแบบจีน ตั้งอยู่บนตั่งขาสิงห์ ล้อมรอบด้วยตุ๊กตารูปสัตว์จากหลังเป็นเขามอ เครื่องสลักศิลาชุดนี้ เดิมตั้งอยู่บนลานประทักษิณชั้นบนย้ายลงมาตั้งบนลานประทักษิณชั้นล่างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 จากลักษณะที่ตั้งเดิม หมายถึง วิมานไพชยนต์ของพระอินทร์แห่งเมืองสุทิสสนนคร บนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางแห่งจักรวาล

ม้าสำริด

รูปม้าหล่อด้วยสำริดจำนวน 8 ตัว ประดับอยู่มุมฐานประทักษิณชั้นกลางและชั้นมุมล่างมุมละ 1 ตัว ม้าสำริดนี้หล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2389 โดยช่างไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ม้าทั้งหมดนี้ทรงโปรดฯ ให้สร้างเพื่อเป็นที่รำลึกถึงม้ากัณฐกะซึ่งเป็นพาหนะที่นำเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช (บวช) การประดับด้วยเครื่องสำริดเช่นนี้จะเห็นได้หลายแห่ง เช่น ช้างสำริดที่ลานประทักษิณพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม รูปสางแปลงสำริดที่ลานประทักษิณพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น

พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 8

วัดสุทัศนเทพวราราม ถือกันว่าเป็นพระอารามประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เพราะทรงมีความเกี่ยวข้องกับวัด คือ เมื่อคราวเสด็จนิวัติพระนครครั้งแรก ได้เสด็จมาที่วัดนี้ และทรงพระราชปรารภว่าสถานที่วัดสุทัศนฯ ร่มเย็นน่าอยู่ และเมื่อทรงประกอบพระราชพิธีแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สกลมหาสังฆปริณายก (แพ ดิษฐเทโว) ทรงเป็นพุทธมามกาจารย์และถวายโอวาท เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมราชสรีรางคารพระบรมเชษฐาธิราชเจ้าไว้ ณ ผ้าทิพย์ เบื้องหน้าฐานชุกชีพระศรีศากยมุนี ในวันที่ 9 มิถุนายน ซึ่งเป็นวัดคล้ายวันเสด็จสวรรคตจะจัดพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดสุทัศนฯ นี้เป็นประจำทุกปี

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ประดิษฐานไว้บริเวณลานประทักษิณ ชั้นล่างมุมทิศตะวันตกเฉียงเหนือหน้าพระวิหารหลวง พระบรมรูปหล่อด้วยสำริด ประทับยืน ขนาดเท่าพระองค์จริง ทรงฉลองพระองค์ชุดจอมทัพ แทนประดิษฐานเป็นหินอ่อนยกแท่นสูงระดับเหนือศีรษะ ตั้งพระบรมรูปและแท่นตั้งพุ่มดอกไม้ ซึ่งหล่อด้วยสำริดอยู่ต่ำลงมาเล็กน้อยด้านหน้ามีจารึกแผ่นทองเหลืองกล่าวถึงกำหนดการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ เบื้องพระปรัศว์เป็นแผ่นหินอ่อน วงโค้งกันเหนือวงโค้งประดิษฐานอักษรพระปรมาภิไธย “อปร” ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฏ

กำแพงแก้วพระอุโบสถ

ลานประทักษิณรอบพระอุโบสถชั้นล่างอยู่นอกกำแพงแก้ว เป็นลานปูด้วยหินจากประเทศจีน กำแพงแก้วก่ออิฐถือปูนล้อมรอบลานประทักษิณชั้นกลางทั้ง 4 ด้าน ยกพื้นตั้งบนฐานสูง มีบันไดทำด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียว ด้านในมีช่องตามประตูเปิดลดพนัก กำแพงแก้วนี้ มีซุ้มประตูด้านละ 2 ซุ้ม รวมทั้งหมดเป็น 8 ซุ้ม ซุ้มประตูทำด้วยหินอ่อนเป็นซุ้มคูหาหน้านาง ยอดทรงมงกุฎหน้าบันเหนือกรอบประตูเป็นปูนปั้นลายดอกไม้ปิดทองคำเปลว บานประตูไม้พื้นด้านนอกเป็นภาพเขียนสีน้ำมันรูป

ครุฑยุคนาค พื้นด้านในทาสีแดง ลานประทักษิณชั้นบนสุดอยู่ในแนวเดียวกันกับเสานางเรียงที่รองรับชายคาพระอุโบสถมีพนักกระเบื้องเคลือบสีเหลือง กันโดยรอบ ด้านในมีช่องตามประทีปตลอด

ซุ้มโอบเสมา

ในแนวกำแพงแก้วมีซุ้มครอบโอบเสมาทั้งหมด 8 ซุ้ม ประจำทิศทั้ง 8 แกะสลักด้วยหินจากจันทบูรแบบอาคารสี่เหลี่ยมจัตุรัสโปร่งบนตั้งฐานสูง หลังคายอดแหลมแบบยอดเจดีย์ โอบเสมาเป็นโอบเสมาหินสลักรูปช้างสามเศียร ชูวงอยู่กลางแผ่น แต่ละวงถือดอกบัวตูม 3 ดอกและบัวบาน 2 ดอก เกสรดอกบัวบานเป็นรูปสัตว์ ช้างหนึ่งเป็นรูปนกยูงหมายถึงพระอาทิตย์ ช้างหนึ่งเป็นรูปกระต่ายหมายถึงพระจันทร์ มีการสันนิษฐานว่าบัวบานหมายถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ที่สวรรคตแล้ว ส่วนบัวตูม 3 ดอก หมายถึงสร้างโดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 สมัยยังทรงพระชนม์อยู่ กรอบนอกสลักเป็นตัวนาคและหัวนาคสามเศียรอยู่ด้านล่าง แต่ละซุ้มตั้งโอบเสมาคู่

เกยโปรยทาน

ในแนวกำแพงแก้ว ที่เป็นช่วงชั้นระหว่างซุ้มโอบเสมามีเกยตั้งสลับกันไปรวมทั้งหมด 8 เกย ใช้เป็นที่ประทับสำหรับพระมหากษัตริย์สมัยก่อนเพื่อโปรยทานแก่พสกนิกรในคราวเสด็จพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทานบารมีเหมือนพระพุทธเจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ลักษณะของเกยคล้ายกับเกยหามแต่ทำด้วยหินอ่อน ด้านหลังมีบันไดทางขึ้นและลง

พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอุโบสถที่มีขนาดใหญ่ยาวที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2377 สำเร็จเรียบร้อยปี พ.ศ. 2386 เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนแบบสถาปัตยกรรมไทย ขนาดกว้าง 22.60 เมตร ยาว 72.25 เมตร เป็นอาคารสูงใหญ่มากมีเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่รองรับหลังคาทั้งหมด 68 ต้น หลังคา 4 ชั้น และชั้นลด 3 ชั้น มีช่องฟ้าใบระกาทางหงส์ มุงกระเบื้องเคลือบสีเหลือง หน้าบันมุขหน้าและหลังเป็นไม้แกะสลักลายประดับกระจกลี ด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกสลักเป็นรูปพระอาทิตย์ประทับนั่งในบุษบก บนราชรถเทียมราชสีห์ มีคติความเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นผู้ให้แสงสว่างแก่โลกในเวลากลางวัน พระวรกายเป็นสีแดง สวมเทริดทรงน้ำเต้ากลม พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัวบานหมายถึงการห้ามอุปัทวันตรายทั้งปวงส่วนพระหัตถ์ขวาถือดอกบัวตูม หมายถึงการอำนวยการด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตกสลักเป็นรูปพระจันทร์ประทับนั่งในบุษบกบนราชรถเทียมม้า มีคติความเชื่อว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าผู้ให้แสงสว่างแก่โลกในเวลากลางคืน พระวรกายสีขาวสวมเทริดทรงน้ำเต้ากลม พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ การสลักหน้าบันเป็นรูปพระอาทิตย์และพระจันทร์ หมายถึงว่าพระอาทิตย์และพระจันทร์เวียนรอบเขาพระสุเมรุคือพระวิหารหลวง

ประตูด้านหน้าและด้านหลังด้านละ 2 ประตู รวม 4 ประตู หน้าต่างด้านข้างด้านละ 13 ช่อง รวมทั้งหมด 26 ช่อง ชั้มประตูและหน้าต่างทำด้วยปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี เหนือกรอบประตูและหน้าต่างเป็นชั้มบันแถลงสองชั้น บานประตูและหน้าต่างไม้เขียนลายรดน้ำ ผืนผ้าหน้าต่าง (ด้านนอก) ติดกระเบื้องเคลือบลายดอกไม้ร่วง

พระประธานในพระอุโบสถ

พระพุทธรูปโลกเชษฐ์ พระประธานในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม หล่อขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขนาดหน้าตักกว้าง 10 ศอก 8 นิ้ว ปางมารวิชัย ประดิษฐานบนฐานชุกชีสูง ปั้นลายปิดทองคำเปลวประดับกระจกสี เบื้องหน้าพระพุทธรูปโลกเชษฐ์ ประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก 80 องค์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นแทนพระศรีศาสดาที่อัญเชิญไปประดิษฐาน ณ วัดบวรนิเวศวิหารสร้างด้วยปูนปั้นลงสี นั่งพนมมือเหมือนกำลังฟังพระบรมโอวาจากพระพุทธรูปซึ่งประทับเป็นประธานอยู่ตรงกลางขนาดของพระอสีติมหาสาวกนั้นเป็นขนาดซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดคำนวณขึ้น

จิตรกรรมในพระอุโบสถ

ในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมในส่วนต่าง ๆ คือ

1. ฝาผนังช่วงบนตั้งแต่ระดับขอบประตูและหน้าต่างขึ้นไปจรดฝ้าเพดานเป็นภาพเรื่องปฐมสมโพธิ คือ พุทธประวัติของพระสมณโคตมพุทธเจ้าองค์ที่ 28
2. ฝาผนังช่องระหว่างประตูหรือหน้าต่าง เป็นภาพเรื่องพระปัจเจกพุทธเจ้า
3. บานแฝดประตู 4 ช่อง เป็นภาพรามเกียรติ์และบานแฝดหน้าต่าง 26 ช่อง เป็นภาพเรื่องวรรณกรรมต่าง ๆ เน้นวรรณกรรมในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2
4. หน้าบานประตู เป็นจิตรกรรมเรื่องสุทิสสนคร
5. หน้าบานหน้าต่างเป็นภาพลายรดน้ำเรื่องสุทิสสนคร คือเรื่องราวอันเกี่ยวกับวัด สุทิสสนฯ และกรุงเทพมหานคร
6. หลังบานประตูและหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรมเนื่องในศาสนาฮินดู 26 ภาพ
7. บนเพดาน เป็นลายปิดทองบนพื้นล่องชาด ลายประจำยามก้านแย่งชื่อเป็นลายดวงดาราหัวชื่อเป็นลายกรวยเชิง
8. เพดานวงกบประตูหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรมลายเครือเถาพันธุ์พฤกษาดอกพุดตาน
9. ภาพในกรอบที่ติดตั้งเหนือประตูและหน้าต่าง เป็นภาพในเรื่องรามเกียรติ์ จำนวน 90 ภาพ

ศาลารายพระอุโบสถ

บริเวณด้านทิศใต้และทิศตะวันตกของพระอุโบสถมีศาลารายทั้งหมด 8 หลัง เป็นศาลาก่ออิฐถือปูนแต่ชั้นเดียว หลังคาจั่วทรงไทยมุงกระเบื้อง หน้าบันปูนปั้นลายดอกและเถาแบบจีน

กุฏิสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างกุฏิสงฆ์ในคราวเดียวกันกับการสร้างพระอุโบสถ ตั้งอยู่บริเวณทิศใต้ของพระอารามมีกำแพงกั้นขอบเขตจากเขตพุทธาวาส กำแพงที่กั้นมีซุ้มประตูแบบจตุรมุข 3 ซุ้ม ก่ออิฐถือปูน ชายคาประดับด้วยเสาสี่เหลี่ยมด้านละ 2 ต้น หลังคามุงกระเบื้อง โครงหลังคาเป็นไม้ หน้าบันปูนปั้นลายดอกพุดตาน และลายเครือเถาอิทธิพลศิลปะจีน กรอบหน้าบันเป็นปูนปั้นลายใบไม้อย่างใบอาแคนต์อิทธิพลตะวันตก เป็นสถาปัตยกรรมผสมที่สวยงามอีกแบบหนึ่ง บานประตูไม้ทาสีแดง 2 บาน ใต้ซุ้มสองข้างเป็นพนักกระเบื้องดินเผาสีเขียวกัน

ภายในเขตสังฆาวาสสามารถแบ่งหมู่กุฏิออกเป็นแถว ๆ อย่างมีระเบียบ แบ่งออกเป็น 3 แถว แถว 11 หมู่ 15 คณะ ตัวอาคารเป็นตึกก่ออิฐถือปูน ทรวดทรงเลียนแบบคล้ายกับกุฏิทรงไทยที่สร้างด้วยไม้ในสมัยรัชกาลที่ 1 กุฏิสงฆ์ในวัดสุทัศน์ฯ เป็นเรือนกุฏิทรงไทยชั้นเดียว ยกพื้นสูงใช้เป็นที่พักและเป็นที่พักของใต้หลังคาจั่วแหลมมุงกระเบื้องดินเผา มีชานหรือชานาต่อกัน กุฏิแต่ละห้องแต่ละหลังหันหน้าเข้าหากัน ล้อมเป็นกลุ่มเป็นคณะแยกจากกันมีประตูเข้าออกของแต่ละคณะ

การก่อสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงเห็นว่าเครื่องไม้ผุพังง่าย ต้องเสียพระราชทรัพย์หรือเงินซ่อมอยู่เป็นประจำ ด้วยเหตุนี้พระอารามต่าง ๆ ที่สร้างหรือบูรณะในสมัยของพระองค์จึงก่อด้วยอิฐหินปูนทรายเป็นหลัก

ตำหนักสมเด็จพระ

ตำหนักสมเด็จพระอยู่ที่คณะ 6 ติดกับเขตพุทธาวาสบริเวณพระอุโบสถ สร้างเป็นอาคารชั้นเดียว แต่มีขนาดใหญ่และสูงกว่ากุฏิอื่น ๆ ก่ออิฐถือปูน สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม หลังคาจั่วมุงกระเบื้องโครงสร้างภายใน เช่น พื้นเพดาน ประตูหน้าต่างเป็นไม้ ภายในเป็นห้องโถงใหญ่ขนาด 3 ห้อง ไม่มีผนังกัน สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 คราวเดียวกันกับการสร้างพระอุโบสถ โดยมีหมู่กุฏิล้อมตัวตำหนักด้านทิศตะวันออก ด้านทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ ตำหนักนี้มีความสำคัญคือเคยเป็นที่ประทับและที่อยู่จำพรรษาของสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะผู้มีชื่อเสียงจากการอุปการกิจ อันเป็นคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ เป็นอธิบดีสงฆ์ของวัดสุทัศน์เทพวรารามมาโดยลำดับ

เป็นสำหรับเวียนเทียนในวันวิสาขบูชาและปัจจุบันพิธีเวียนเทียนในวันวิสาขบูชาใช้บริเวณพระวิหารหลวงแทน

สัตตมหาสถานประกอบด้วย

1. ต้นโพธิ์ลังกา นำกิ่งพันธุ์มาจากประเทศลังกาที่เมืองอนูราชปุระมาปลูกไว้สมมุติเป็นต้นโพธิ์ที่ตรัสรู้ ปลูกอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ใต้ต้นโพธิ์มีรัตนบัลลังก์ไว้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย รูปพระแม่ธรณีบีบมวยผมและหมู่मारูปร่างหน้าตาต่าง ๆ กัน ตั้งอยู่หน้ารัตนบัลลังก์ ตามพุทธประวัติกล่าวว่า พระพุทธเจ้าหลังจากตรัสรู้แล้วได้เสด็จประทับเสวยวิมุตติสุขภายใต้ร่มโพธิ์เป็นเวลา 7 วันเป็นสัปดาห์ที่ 1
2. เก่งจีน ศิลากินสลักเป็นรูปปราสาท ตั้งอยู่บนฐานสูงมีบันไดทางขึ้น รอบผนังฐานบันไดย่นรูปท่อน้ำพุร้อนและเทวดาล่องลอยอยู่บนฟ้า เก่งจีนนี้สมมุติเป็นอนิมิสเจดีย์ที่ประทับยืนทอดพระเนตรดูต้นมหาโพธิ์ ตามพุทธประวัติกล่าวว่า หลังจากเสวยวิมุตติสุขเป็นเวลา 7 วัน จึงเสด็จออกจากต้นมหาโพธิ์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือแล้วหันกลับมาประทับยืนจ้องดูต้นมหาโพธิ์โดยไม่กระพริบพระเนตรตลอด 7 วัน เป็นสัปดาห์ที่ 2 ภายในเก่งจีนนี้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางถวายเนตร
3. แผ่นศิลาก้อนบนฐานสี่เหลี่ยมสูง แผ่นศิลานี้สมมุติเป็นที่รัตนจักรมเจดีย์ ดังพุทธประวัติกล่าวว่า เมื่อประทับยืนจ้องดูต้นโพธิ์ 7 วัน แล้วจึงทรงเนรมิตที่จักรมขึ้นระหว่างต้นมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์ และเสด็จจักรมเป็นเวลา 7 วัน เป็นสัปดาห์ที่ 3 บนแผ่นศิลาประดิษฐานพระพุทธรูปปางเสด็จจักรม
4. ศาลาศิลาทรงโรงแบบจีน ศิลากินสลักรูปอาคารหรือเรือนอีกหลังหนึ่งที่มีฐานเตี้ยกว่าหลังแรก สมมุติเป็นเรือนแก้วหรือรัตนขมรเจดีย์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ พุทธประวัติกล่าวว่า หลังจากเสด็จจักรม 7 วัน แล้วทรงเนรมิตเรือนแก้วขึ้นทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นมหาโพธิ์ แล้วพระองค์ประทับนั่งพิจารณาพระอภิธรรมตลอด 7 วัน เป็นสัปดาห์ที่ 4
5. ต้นไทรบนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ประดิษฐานพระพุทธรูปปางประทับนั่งยกพระหัตถ์ขวาห้ามธิดาพญามาร มีรูปกระบือสลักจากศิลากินตั้งอยู่บริเวณต้นไทร ต้นไทรนี้สมมุติเป็นต้นอชปาลนิโครธ ดังพุทธประวัติกล่าวว่า หลังจากทรงพิจารณาพระอภิธรรม พระองค์ได้เสด็จไปทางทิศตะวันออกแห่งต้นมหาโพธิ์ ประทับนั่งใต้ไม้ไทรอันเป็นที่อาศัยของคนเลี้ยงแพะเป็นเวลา 7 วัน เพื่อเสวยวิมุตติสุข เป็นสัปดาห์ที่ 5 ได้มีพญามารมาอาราธนาให้เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแต่ทรงปฏิเสธ พระองค์ทรงให้รองนกกว่าพุทธบริษัทจะสืบศาสนา
6. ต้นจิกบนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก มีอ่างรูปสี่เหลี่ยมสลักด้วยศิลากินปลูกบัวใส่ปลาและเต่าในอ่าง สมมุติต้นจิกเป็นต้นมุจลินท์ ดังพุทธประวัติว่า ในสัปดาห์ที่ 6 เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นมหาโพธิ์ ประทับใต้ต้นจิก ทรงนั่งเสวยวิมุตติ

สุขเป็นเวลา 7 วัน ตลอดสัปดาห์มีฝนตกตลอด พญานาคมุจลินท์ จึงแผ่พังพานปกประเศกันฝนและลมมิให้ต้องพระวรกาย ครั้นฝนหายแล้วก็คลายขนดจำแลงเพศเป็นมาณพยืนเฝ้าพระพุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์

7. ดันเกิดบนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ประดิษฐานพระพุทธรูปปางรับผลสมอหนึ่งสมาธิ หัตถ์ขวาถือผลสมอด้านข้างมีศีลจิ้นสลักรูปม้าเทียมเกวียน ดันเกิดนี้สมมุติเป็นต้นไม้ราชายตนะ ในพุทธรประวัติกล่าวว่า ในสัปดาห์ที่ 7 นี้ พระพุทธองค์เสด็จออกทางทิศใต้ของต้นมหาโพธิ์เสด็จไปยังต้นราชายตนะ ประทับเสวยวิมุตติสุขเป็นสัปดาห์สุดท้าย ณ ที่นี้พระองค์ทรงได้ปฐมอุบาสก 2 คนชื่อ ตปุสสะและภิกขุ ซึ่งเดินทางมาค้าขาย เห็นพระองค์เข้าเกิดความเลื่อมใสจึงนำข้าวสัตตุงและข้าวสัตตูก้อน ซึ่งเป็นเสบียงเดินทางถวาย พ่อค้าทั้งสองคนได้แสดงตนเป็นอุบาสก อ่างพระพุทธกับพระธรรมเป็นสรณะ นับเป็นอุบาสกคู่แรก แล้วเดินทางค้าขายต่อไป

ศาลาหิน

ศาลามีฐานหรือยกพื้นต่ำ เรียงตามแนวกำแพงวัดในเขตพุทธาวาสด้านทิศตะวันออกทั้งหมดมี 4 หลัง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทย หลังคาจั่วมุงกระเบื้อง หน้าบันปูนปั้นลายดอกไม้และเถาแบบจีน ศาลาทั้ง 4 หลังนี้เดิมใช้เป็นที่จัดเตรียมเครื่องไทยธรรมก่อนที่จะนำเข้าพิธีในบริเวณพระวิหารหลวงหรือพระอุโบสถ

5. เอกสารเกี่ยวกับชุดกิจกรรม

5.1 ความหมายของชุดกิจกรรม

เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม. (2559). ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning activities package) หมายถึง การนำระบบสื่อประสม (Multimedia) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยโดยมีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยผู้สอนมีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ลักษณะของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรม
2. ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมการเรียนรู้ทางด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ

ผสมผสานกันเป็นบูรณาการอย่างเป็นระบบ

3. มีลักษณะของการกระทำเด่นชัดด้วยการกำหนดค่าที่แสดงถึงการกระทำไว้ด้วยทุกครั้ง

4. กำหนดเงื่อนไขสำหรับประกอบกิจกรรมไว้ชัดเจน สามารถวัดผลผู้เรียนได้

5. มีเกณฑ์หรือมาตรฐานในการดำเนินกิจกรรม กำหนดพฤติกรรมที่ถือเป็นระดับต่ำสุดที่พึงพอใจ
6. ใช้เวลาพอเหมาะที่ผู้เรียนจะสามารถดำเนินกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ และก่อให้เกิดความภูมิใจได้
7. มีการชี้แนวทางหรือนำทางในการดำเนินกิจกรรมได้เด่นชัด
8. กิจกรรมต้องตรงกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
9. กิจกรรมไม่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
10. เป็นสื่อกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคิด จินตนาการ กล้าแสดงออก

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่

1. คู่มือการใช้
2. คำสั่ง/คำชี้แจง
3. เนื้อหา/สื่อ
4. การประเมินผล

โดยในแต่ละส่วนประกอบ มีรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม เป็นการบ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อกลุ่มสาระวิชาการเรียนรู้ ระดับชั้น สาระสำคัญและส่วนประกอบที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ชุดกิจกรรมทราบถึงขอบเขตที่อยู่ในชุดกิจกรรมว่ามีเนื้อหาเท่าใด แต่ละเนื้อหาจะมีกิจกรรมหรือส่วนใดบ้าง ส่วนใหญ่ชุดกิจกรรมจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นเนื้อหาย่อย ๆ หรือหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอน บางครั้งชุดกิจกรรมอาจแบ่งออกเป็นชุดย่อย ๆ หลาย ๆ ชุด เพื่อสะดวกต่อการเรียนรู้

2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายจุดมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการอธิบายถึงบทบาทผู้สอนและบทบาทผู้เรียนว่าทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ด้วยชุดกิจกรรมจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนรับบทบาทหน้าที่และกิจกรรมที่ตนเองต้องปฏิบัติ

3. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น แนวคิดเป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจากชุดกิจกรรมและผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

4. เนื้อหา/สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้สอนทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนและเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนได้ชัดเจน โดยอาจจัดกิจกรรมเป็นแบบกลุ่มหรือรายบุคคล

5. ใบความรู้ ใบกิจกรรมและฐานการช่วยเหลือเป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษา โดยอาจเขียนเนื้อหาเป็นความเรียงมีภาพประกอบ หรือจัดทำในรูปแบบตาราง โดยใบความรู้ควรมีการให้เนื้อหาความรู้สลับกับให้ผู้เรียนได้ใช้การคิด หรือการทำให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับใบความรู้ใบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การใช้คำถามสลับกับการให้ความรู้ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดในเบื้องต้นก่อน เพราะการนำเสนอเนื้อหาให้ผู้เรียนอ่านอย่างเดียวอาจจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อได้

6. แบบประเมิน เป็นแบบทดสอบเพื่อประเมินการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนและทำกิจกรรมจากชุดการเรียนรู้จะกำหนดให้มีการประเมินทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน หรือทำกิจกรรม ทั้งนี้แบบประเมินอาจจัดทำอยู่ในรูปแบบทดสอบแบบเลือกตอบ เต็มคำ หรือถูกผิด ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระ

7. ภาคผนวก เป็นส่วนที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่อยู่ในชุดกิจกรรม หรือเป็นเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับผู้สอน หรืออาจเป็นการรวบรวมเนื้อหา เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เป็นต้น

เทคนิคการผลิตชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์

ในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ จำเป็นต้องออกแบบให้แตกต่างจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้เดิม ๆ โดยอาจนำการใช้รูปแบบที่ดึงดูดความสนใจมาประกอบเนื้อหา ออกแบบกิจกรรมในแต่ละหน่วยโดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกการคิด วิเคราะห์ และเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยอาจออกแบบกิจกรรมที่เป็นสถานการณ์ปัญหารอบ ๆ ตัวผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ชีวิตประจำวันมาวิเคราะห์คำตอบได้ ซึ่งมีเทคนิคในการผลิตชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ สามารถแบ่งหน่วยการเรียนรู้ได้หลายแบบ เช่น

1.1 แบ่งตามที่มีผู้แบ่งไว้แล้ว เช่น แบ่งตามตำราหรือบทเรียน

1.2 แบ่งตามความนิยมหรือรูปแบบในสาขา เช่น แบ่งตามระบบอวัยวะ

ของร่างกาย

1.3 แบ่งตามที่กำหนดไว้ตามแผนการสอนของหลักสูตร

1.4 แบ่งตามที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม

2. การกำหนดเนื้อหาที่ความซับซ้อน ควรมีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นเนื้อหาย่อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนไปตามลำดับจากง่ายไปสู่ยาก ทั้งนี้การกำหนดเนื้อหาไม่ควรนำเสนอเนื้อหาเพียงอย่างเดียวแต่ควรออกแบบให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาเป็นระยะ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น หากเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือการสาธิต ควรมีการนำภาพมาประกอบเป็นขั้นตอนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้การเลือกรูปภาพควรเลือกให้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น ผู้เรียน

วัยก่อนเรียนควรเลือกภาพที่เป็นการ์ตูน มีรายละเอียดน้อย วัยประถมศึกษาเลือกภาพที่เป็นการ์ตูน แต่สามารถมีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

3. กลุ่มเป้าหมาย ในการผลิตชุดกิจกรรมการเรียนรู้ควรออกแบบชุดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาจะให้ความสนใจกับสื่อที่มีสีสันสวยงามโดดเด่น และเน้นการแสดงออก แต่ถ้าเป็นชั้นมัธยมศึกษาจะเน้นการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน การแสดงออกด้านความคิด การอภิปรายร่วมกัน

4. สื่อในชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงความสามารถของสื่อแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน สื่อในชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องใช้สื่อการเรียนรู้หลาย ๆ ชนิดเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนได้ฟังเสียงสัตว์ อาจจะมีการใช้แผ่นซีดีเปิดเสียงสัตว์ เป็นต้น

5. กิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์โดยกิจกรรมอาจทำเป็นปัญหาหรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนฝึกการแก้ไข โดยอาศัยประสบการณ์และความรู้ที่ได้เรียนผ่านมา นอกจากนี้อาจจัดกลุ่มให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะเป็นการช่วยขยายความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรม

โตม คัลยสังข์. (2558). การพัฒนาชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดยผลงานศิลปินยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รศ.ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาเพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดยผลงานศิลปิน ยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และเพื่อวิเคราะห์ผลงานศิลปะของนักเรียนที่ลงปฏิบัติสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากการเรียนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดย ผลงานศิลปิน ยุคสมัยศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รวมถึงวัดความพึงพอใจจากการใช้ชุดกิจกรรมประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยการสอนในชั่วโมงเรียน ของห้อง ม.3/5 จำนวน 28 คนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง Purposive sampling เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์ โดย ผลงานศิลปิน ยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบการวิเคราะห์ผลงานนักเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดย ผลงานศิลปิน ยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

สรุปการเรียนรู้วิชาศิลปะ(ทัศนศิลป์) ด้วยชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดยใช้ผลงานศิลปินยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การวิเคราะห์ผลงานทั้งหมดของนักเรียนแสดงออกได้

ชัดเจนตามหัวข้อ แต่ละกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 เนื้อหา พื้นผิว (Texture) จากแนวทางจากผลงานของ วินเซน แวนโก๊ะ (Vincent Van gogh) นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานตรงตามหัวข้อของกิจกรรม โดยใช้การปฏิบัติงานตามแนวทางของ วินเซน แวนโก๊ะ (Vincent Vangogh) โดยการใช้แปลงให้เกิดพื้นผิว ภายในผลงาน กิจกรรมที่ 2 เนื้อหา สี (Colour) จากแนวทางจากผลงานของ เฮนรี มาติส (Henri Matisse)นักเรียนได้แสดงออกจากการสร้างสรรค์เรื่องสี (Colour) ในการปฏิบัติงานของการใช้สีคู่ตรงข้ามตัดกันตามแนวทางของ เฮนรี มาติส (HenriMatisse)กิจกรรมที่ 3 เนื้อหา รูปร่าง รูปทรง (Shape and Form) จากแนวทางจากผลงานของปาโบล ปิกาสโซ (Pablo Picasso) นักเรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงออกด้วย รูปร่างรูปทรง (Shape and Form) ในการตัดทอนการวาดคนตามแนวทางของ ปาโบล ปิกาสโซ (PabloPicasso) กิจกรรมที่ 4 เนื้อหา สัญลักษณ์ วัสดุแทนความหมาย (Material Symbols) จากแนวทางจากผลงานของ มาเซล ดูซอง (Marcel Duchamp) นักเรียนได้นำวัสดุมาสื่อความหมายออกมาได้ดีในการนำเสนอตามแนวทางของ มาเซล ดูซอง (Marcel Duchamp) กิจกรรมที่ 5 เนื้อหา การสร้างสรรค์ผลงานเหนือจริง (Surrealism)จากแนวทางจากผลงานของ ซาลวาดอร์ ดาลี (SalvadorDali)นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานออกมาตามจินตนาการโดยมีต้นแบบจากหุ่นที่เตรียมไว้เป็นแนวทางของ ซาลวาดอร์ ดาลี (Salvador Dali)กิจกรรมที่ 6 เนื้อหา ภาพพิมพ์ (Printing) จากแนวทางจากผลงานของ แอนดี้ วอลฮอร์ (Andy Warhol) นักเรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานตามกระบวนการภาพพิมพ์ (Printing) ในรูปแบบศิลปะประชานิยม (Pop art) ตามแนวทางของแอนดี้ วอลฮอร์ (AndyWarhol) หลังจากวิเคราะห์ผลงานได้ชัดเจนแล้วจึงศึกษาผลการวัดการพึงพอใจในการจัดการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดยใช้ผลงานศิลปะยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนมีความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานได้ดีมากทั้งด้านกระบวนการเรียนรู้การทำงานเดี่ยวและกลุ่มในแต่ละกิจกรรมรวมถึงผลงานที่แสดงออกมา ผลปรากฏว่านักเรียนมีความพึงพอใจ ผลเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.71 ในรายการประเมินทั้ง 40 ข้อ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

6. เอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ศาสตราจารย์ (2541: 135) ให้ความหมายว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอนเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรมหรือจากการสอบวัดผลสัมฤทธิ์จึงเป็นการตรวจสอบความสามารถ ของบุคคลว่าเรียนรู้แล้วเท่าใดซึ่งสามารถวัดได้ 2 แบบ ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอน คือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในรูปของการกระทำจริงให้ออกเป็นผลงาน การวัดแบบนี้จึงต้องอาศัยทักษะของผู้เรียนในการปฏิบัติ “ข้อสอบปฏิบัติ” (Performance Test)

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา (Concept) อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้โดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test)

อัศวิน บัวภูมิ (2547 : 34) สรุปความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เป็นคุณลักษณะทางความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรมหรือจากการสอนการวัดผลสัมฤทธิ์จึงเป็นการตรวจสอบความสามารถหรือความสัมฤทธิ์ผลของบุคคล ซึ่งแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สามารถวัดได้ 2 แบบ ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอน คือการวัดด้านปฏิบัติและการวัดด้านเนื้อหา

บลูม (Bloom. 1976: 201-207) สรุปว่าผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นเป็นความสามารถที่แสดงออกทางพฤติกรรมย่อย ๆ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถที่ผู้เรียนเก็บและระลึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาใช้ได้ ผู้เรียนแสดงออกในรูปของการจำและระลึกเรื่องราวนั้น ๆ ได้

2. ด้านความต้องการ (Comprehensive) เป็นความสามารถที่แสดงออกในลักษณะของการถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้มาด้วยการเขียนหรือการกระทำใด ๆ ให้อื่นเข้าใจได้

3. ด้านการนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถที่ผู้เรียนนำเอาความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่ได้รับการอบรมสั่งสอนบวกกับประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนไปใช้ในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลองคล้ายคลึงกัน

4. ด้านการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงให้เห็นได้ด้ว่าความสามารถแยกแยะเรื่องราว เหตุการณ์ ผลลัพธ์ ผลรวมของปรากฏการณ์ใด ๆ ที่ประจักษ์อยู่นั้นว่าเกิดจากหรือประกอบจากส่วนย่อยต่าง ๆ อะไรบ้างสามารถวิเคราะห์บางส่วนที่สำคัญของเรื่องราวได้ มองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวโยงของปลีกย่อยของสิ่งเรียนรู้ เป็นต้น

5. ด้านสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถที่ผู้เรียนนำเอาสิ่งที่เรียนต่าง ๆ มาร้อยจัดระเบียบใหม่ให้เกิดเป็นโครงสร้าง เรื่องราวใหม่ที่แปลกกว่าเดิม มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมเป็นลักษณะของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6. ด้านการประเมินค่า (Evaluation) เป็นพฤติกรรมทางปัญญาที่สูงที่สุดในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นความสามารถที่ผู้เรียนสามารถวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ดีหรือไม่ดี ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมเป็นการใช้วิจารณ์ญาณขั้นสุดของตนเอง

6.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2539: 146-147) กล่าวว่าเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แบ่งได้ 2 ประเภท จะถามเนื้อหาเหมือนกัน 6 ประเภท คือถามสิ่งที่ผู้เรียนได้รับการเรียนการสอน ซึ่งจัดกลุ่มพฤติกรรมได้คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น (Teacher made Test) หมายถึง ชุดของคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้นซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหนบอกพร้อมตรงจุดไหน วัดความพร้อมก่อนที่จะเรียนบทใหม่

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) แบบทดสอบประเภทนี้สร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา หรือจากที่ครูสอนวิชานั้น แต่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ นำผลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติหลายครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอสามารถใช้เป็นหลักเปรียบเทียบผลเพื่อการประเมินค่าของการเรียนการสอนในเรื่องใด ๆ ก็ได้

สมบูรณ์ ชิตพงษ์ และคณะ (2540: 6-7) ได้กล่าวว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ 3 ด้าน

1. ด้านความรู้ ความคิด (Cognitive Domain) พฤติกรรมทางด้านสติปัญญาและสมอง

2. ด้านความรู้สึก (Affective Domain) พฤติกรรม ด้านการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านความสนใจ คุณค่า ความซาบซึ้ง และเจตคติต่าง ๆ ของนักเรียน

3. ด้านการปฏิบัติการ (Psycho-motor Domain) พฤติกรรมด้านการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติและดำเนินการ เช่น การทดลอง เป็นต้น

จากแนวคิดสรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการวัดความสามารถทางพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากได้รับการสอนหรือการฝึกอบรมด้วยวิธีต่าง ๆ เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ แบบทดสอบที่วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยวัดพฤติกรรม 4 ด้าน คือ ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้ความจำ ด้านการนำไปใช้ในและด้านการคิดวิเคราะห์

6.3 วิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ลภาวัน บัวเทศ. (2557). การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานีในชุดกิจกรรมการสอน. ปรินญาณพนธ์ กศม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุมผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง.

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาทัศนศิลป์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานีในชุดกิจกรรมการสอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนธรรมศาสตร์คลองหลวงวิทยาคม จังหวัดปทุมธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 50 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกนักเรียนที่เรียนที่เรียนกิจกรรมชุมนุมศิลปะ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสอนด้วยตนเอง ใช้เวลาในการทดลอง 8 คาบ คาบละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสำรวจความพึงพอใจต่อการเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score) การศึกษาครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการทดลอง One- Group Pretest - Posttest Design การวิเคราะห์ข้อมูลให้ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ยค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า t-test for dependent-samples

บรรณรักษ์ บุญปก. (2558). การพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่อง การจัดการทรัพยากรน้ำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปรินญาณพนธ์ กศม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปรินญาณพนธ์: ดร.สนอง ทองปาน.

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนยานนาเวศวิทยาคม กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ที่ได้จากวิธีการสุ่มเลือกแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ใช้เวลาทดลองทั้งหมดการเข้าฝึกอบรมหลังเลิกเรียนรวมทั้งหมด 18 ชั่วโมง รวมการสอบก่อนและหลังการอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบวัดความตระหนัก ก่อนและหลังฝึกอบรมด้วย t-test ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชุดฝึกอบรมเรื่อง การจัดการทรัพยากรน้ำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 84.89/82.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนด

2. ผลการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ความตระหนักรู้ต่อการจัดการทรัพยากรน้ำของนักเรียน หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรมเรื่อง การจัดการทรัพยากรน้ำ ในระดับพึงพอใจมาก

7. เอกสารเกี่ยวกับความพึงพอใจ

7.1 ความหมายของความพึงพอใจ

จารุศรี ศิริอังกาฐ (2545: 8) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกของทัศนคติ ซึ่งไม่จำเป็นต้องแสดงหรืออธิบายเชิงเหตุผลเสมอไป หรือกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจเป็นเพียงปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมิน โดยบ่งบอกถึงทิศทางของผลการประเมินว่าเป็นไปในลักษณะทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่ปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นนั้นก็ได้

กิตติศักดิ์ มีฤทธิ์ (2545: 19) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง เกิดเป็นความรู้สึกที่ดี ที่ชอบ ประทับใจ ที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ โดยเมื่อพอใจสิ่งใดแล้ว ก็จะแสดงออกทางพฤติกรรม โดยเข้าร่วมกิจกรรม อุทิศร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาที่กระทำในกิจกรรมนั้น

วิลาวรรณ คุณเจริญ (2544: 13) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สมรภูมิ ขวัญคุ้ม (2530: 9) กล่าวว่า ระดับความพึงพอใจที่เป็นผลมาจากทัศนคติและความสนใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติและความสนใจดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อการประสิทธิภาพของงาน โดยความพึงพอใจจากการตอบสนองความต้องการของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการภายนอก หรือความต้องการทางกายภาพ
2. ความต้องการภายใน หรือความต้องการทางจิตใจ

แต่ทั้งนี้ ความต้องการของคนจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น อายุ เพศ การศึกษา รายได้ ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จากความหมายของคำว่า ความพึงพอใจที่นักวิชาการได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีที่

เกิดจากการสัมผัส การรับรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับเป็นไปตามที่คาดหวังที่ทำให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

7.2 ทฤษฎีความพึงพอใจ

วิโรจน์ สารรัตนะ (2544: 96) กล่าวว่า กระบวนการจูงใจเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและสลับซับซ้อน เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

1. บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน
2. พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมีหลากหลายวิธี แม้จะเป็นความต้องการอันเดียวกัน
3. การกระทำของบุคคลไม่คงเส้นคงวา เปลี่ยนแปลงง่าย
4. บุคคลมีปฏิกิริยาต่อความล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกัน

มาสโลว์ (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2544: 99-101; อ้างอิงจาก Hellriegel; & Slocum. 1982; Staw. 1983; Dunham. 1984) เชื่อว่าความต้องการของมนุษย์สามารถจัดลำดับขั้น ได้ 5 ขั้น และเมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วก็จะไม่จูงใจอีก ซึ่งความต้องการ 5 ขั้นของมาสโลว์ประกอบด้วย

1. ความต้องการทางกายภาพ
2. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง
3. ความเป็นเจ้าของ ความรัก และกิจกรรมทางสังคม
4. การยอมรับนับถือ
5. การบรรลุศักยภาพแห่งตน

มาสโลว์ กล่าวว่า ความต้องการในแต่ละลำดับขั้น จะมีความคาบเกี่ยวกันอยู่หรืออาจเกิดความต้องการหลายลำดับขั้นในเวลาเดียวกัน

เฮอร์เบิร์ต (วิโรจน์ สารรัตนะ 2544: 101-104; อ้างอิงจาก Hoy; & others. 2001; Ubben; & others. 2001; Lunenburg, 2001) ได้วิจัยและค้นพบสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยคำจูง หรือ ปัจจัยธำรงรักษา คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจเมื่อขาดหายไป ถึงแม้ว่าในขณะที่มีก็ไม่ทำให้เกิดความพึงพอใจเพิ่ม ขึ้นปัจจัยจูงใจ คือ สิ่ง ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ แต่หากขาดหายไปจะทำให้ไม่มีความพึงพอใจ แต่ก็ไม่ถึงกับทำให้เกิดความพึงพอใจ

ทฤษฎีของเฮอร์เบิร์ตสามารถตีความได้ 5 แง่มุมดังนี้

1. ปัจจัยจูงใจทุกตัวต่างร่วมกันส่งผลต่อความพึงพอใจมากกว่าความไม่พึงพอใจ
 2. ปัจจัยจูงใจทุกตัวต่างร่วมกันส่งผลต่อความพึงพอใจมากกว่าความไม่พึงพอใจ
- และปัจจัยคำจูงทุกตัวต่างร่วมกันส่งผลต่อความไม่พึงพอใจมากกว่าปัจจัยจูงใจทุกตัวรวมกัน

3. ปัจจัยจูงใจแต่ละตัวส่งผลต่อความพึงพอใจมากกว่าความไม่พึงพอใจและในทางกลับกันปัจจัยคำจูงแต่ละตัวส่งผลต่อความไม่พึงพอใจมากกว่าความพึงพอใจ
4. ปัจจัยจูงใจแต่ละตัวส่งผลต่อความพึงพอใจมากกว่าปัจจัยจูงใจแต่ละตัวส่งผลต่อความไม่พึงพอใจมากกว่าปัจจัยคำจูงตัวใด ๆ
5. ปัจจัยจูงใจเท่านั้นที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ และมีเฉพาะปัจจัยคำจูงเท่านั้นที่ส่งผลต่อความไม่พึงพอใจ

7.3 การเรียนการสอนที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้เรียน

กลาสเซอร์ (ภพ เลหาไพบูลย์. 2540: 55-50; อ้างอิงจาก Glasser. 1962) ได้เสนอรูปแบบของการเรียนการสอนแบบง่าย ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปมี 5 องค์ประกอบ คือ จุดประสงค์ การสอน การประเมินสถานะของผู้เรียนก่อนสอน การจัดกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล การเรียนการสอน และข้อมูลป้อนกลับ

เคมพ์ (ภพ เลหาไพบูลย์. 2540: 56-57; อ้างอิงจาก Kemp. 1971) ได้เสนอระบบการเรียนการสอนไว้ว่า ระบบการเรียนการสอนต้องประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหัวข้อที่จะสอนและเขียนจุดประสงค์ทั่วไป
2. ศึกษาลักษณะของผู้เรียน
3. ระบุดจุดประสงค์ของการสอนเชิงพฤติกรรม
4. กำหนดเนื้อหาวิชาที่สนองจุดประสงค์ในแต่ละข้อ
5. ทดสอบเพื่อวัดความรู้ความสามารถก่อนที่จะทำการสอน
6. เลือกกิจกรรม แหล่งวิชาการสำหรับการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์
7. บริการสนับสนุนประสานงานเรื่องต่าง ๆ เช่น การเงิน อาคารสถานที่ เครื่องมือ

เครื่องใช้

8. ประเมินผลการเรียนของผู้เรียนว่าบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด
9. การพิจารณาว่าควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

รูปแบบการเรียนการสอนของเคมพ์ เน้นการกำหนดจุดประสงค์ของการสอนที่จะต้องเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและให้ความสำคัญต่อการบริการสนับสนุนการเรียนการสอนด้วย

คลอสไมร์ และริปเปิล (ภพ เลหาไพบูลย์. 2540: 59; อ้างอิงจาก Klausmeier; & Ripple. 1971) ได้เสนอระบบการเรียนการสอนไว้ว่า ระบบการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ 7 ส่วน คือ

1. กำหนดจุดประสงค์
2. การเตรียมความพร้อมของนักเรียน
3. การจัดเนื้อหาวิชาการ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การดำเนินการสอน
6. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
7. การสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ระบบการเรียนการสอน สรุปได้ว่า เป็นการจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ โดยมุ่งหวังที่จะให้การเตรียมการสอนระบบต่าง ๆ เพราะเมื่อมีความรู้สึกรู้สึกพอใจ มีความสุขต่อการเรียนรู้แล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพทั้ง ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และประสบความสำเร็จในการเรียนต่อไป

7.4 วิธีการสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน

สกินเนอร์ (ภพ เลหาไพบูลย์. 2540: 175; อ้างอิงจาก B.F.Skinner) ได้กล่าวถึงการเสริมแรงไว้ว่าเป็นการให้สิ่ง เรา เพื่อให้ให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งต่อไป ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับพฤติกรรมที่เกิดขึ้น สิ่งเร้าเป็นสัญญาณให้นักเรียนรู้ว่าควรจะแสดงพฤติกรรมใดบ้าง

ภพ เลหาไพบูลย์ (2540: 193) ได้กล่าวถึง กระบวนการสื่อสารเป็นระบบการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเนื้อหาสาระประสบการณ์ ความคิดเห็น ความรู้สึก อารมณ์ ความสนใจ ความพึงพอใจ เจตคติ ค่านิยม ตลอดจนทักษะและความชำนาญ ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ โดยมีวัตถุประสงค์ปรากฏการณ์ สถานการณ์ หรือสัญลักษณ์ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนสารที่ต้องการจะสื่อ ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนจะต้องมีสื่อการเรียนการสอน ถ้าการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสมแล้วความรู้ความเข้าใจกระบวนการแสวงหาความรู้และเจตคติก็จะสะสมเป็นระบบ ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วผลของการตอบสนองของผู้เรียนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อการเรียนการสอนก็จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความพึงพอใจของผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสาร สรุปได้ว่า วิธีการสร้างความพึงพอใจ ต่อการเรียนการสอน ผู้สอนต้องมีการใช้จิตวิทยาในการสอน เช่น การเสริมแรง การสร้างแรงจูงใจ รวมทั้ง การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ และเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้สอนถ่ายทอดให้กับผู้เรียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรม วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งในการพัฒนาชุดกิจกรรมครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ตอนที่ 2 การนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้

ตอนที่ 1 การสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

นำผลการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กรอบและมาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ศิลปะ รวมทั้งเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (สุขณภา สำเนียงสูง. 2546, ลภาวัล บัวเทศ. 2556, โดม คล้ายสังข์. 2558, รัฐนนท์ สว่างผล. 2558) เพื่อใช้ประกอบในการทำชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารมาวิเคราะห์จุดมุ่งหมายกิจกรรม และขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านชุดกิจกรรม 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา 1 ท่าน เพื่อแนะนำแนวทางในการจัดเนื้อหาและกิจกรรมที่จะนำมาสร้างชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 1 ทศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำมากำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรม ในชุดกิจกรรม เรื่องศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

2. กำหนดเนื้อหาที่นำมาใช้ในการพัฒนาชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 1	งานทัศนศิลป์	เวลา	5	ชั่วโมง
ชุดกิจกรรมที่ 2	วัดงามเพราะงานศิลป์	เวลา	8	ชั่วโมง
ชุดกิจกรรมที่ 3	ศิลปกรรมในรั้ววัดสุทัศน์ฯ	เวลา	5	ชั่วโมง

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาเรียนปกติและเวลาหลังเลิกเรียน รวมทั้งหมด 20 ชั่วโมง รวมการสอบก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม

3. กำหนดรูปแบบของชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ซึ่งแต่ละชุดมีเนื้อหาตามหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 ชื่อกิจกรรม
- 3.2 คำชี้แจง
- 3.3 จุดประสงค์ของกิจกรรม
- 3.4 เวลา
- 3.5 เนื้อหา
- 3.6 กิจกรรม
- 3.7 สื่อ
- 3.8 แบบฝึกหัดท้ายกิจกรรม

4. นำชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารที่พัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อประธานและกรรมการที่ปรึกษาปริญญาโท แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จากนั้นนำชุดกิจกรรมที่ปรับแก้แล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แล้วนำผลการพิจารณาในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างจุดประสงค์กับชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ชุดกิจกรรมที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จะนำมาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมต่อไป

5. นำชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของชุดกิจกรรมและประเมินคุณภาพของชุดกิจกรรม โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง ตามวิธีการของลิเคอร์ท(พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540 :114) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้ 5, 4, 3, 2 และ 1 มีรายละเอียดดังนี้ 5 คะแนน หมายถึง ดีมาก 4 คะแนน หมายถึง ดี 3 คะแนน หมายถึง ปานกลาง 2 คะแนน หมายถึง พอใช้ 1 คะแนน หมายถึง ต้องปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินคะแนนแบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญมี
ดังต่อไปนี้

4.51 - 5.00	ระดับดีมาก
4.50 - 3.51	ระดับดี
3.50 - 2.51	ระดับปานกลาง
2.50 - 1.51	ระดับพอใช้
1.50 - 1.00	ระดับต้องปรับปรุง

โดยกำหนดเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพตั้งแต่ 4.00 ขึ้นไปมีคุณภาพดี
เพียงพอสำหรับการนำชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารไปหา
ประสิทธิภาพในขั้นต่อไป โดยนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณค่าเฉลี่ยและค่า
ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. นำชุดกิจกรรมเรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารที่ผ่านการ
พัฒนาแล้วตามขั้นตอนไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2560
โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง
เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร
โดยดำเนินการดังนี้

6.1 ทดลองกับกลุ่มเล็ก จำนวน 3 คน ประกอบด้วยนักเรียนที่มีผลการเรียน
เฉลี่ยทุกวิชา คือ เก่ง (คะแนนเฉลี่ย 3.00 - 4.00) ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.00 - 2.99) และอ่อน
(คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.99) เพื่อดูความเหมาะสมของกิจกรรม เนื้อหา เวลาที่ใช้และปัญหาต่าง ๆ
นำมาปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 1

6.2 ทดลองกับกลุ่มเล็ก จำนวน 9 คน ประกอบด้วยนักเรียนที่มีผลการเรียน
เฉลี่ยทุกวิชา คือ เก่ง (คะแนนเฉลี่ย 3.00 - 4.00) ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.00 - 2.99) และอ่อน
(คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.99) เพื่อหาความบกพร่องของชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์
เทพวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 2

6.3 ทดลองกับกลุ่มใหญ่ จำนวน 30 คน ประกอบด้วยนักเรียนที่มีผลการเรียน
เฉลี่ยทุกวิชา คือ เก่ง (คะแนนเฉลี่ย 3.00 - 4.00) ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.00 - 2.99) และอ่อน
(คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.99) เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์
เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร E1/E2

80 ตัวแรก หมายถึง ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดกิจกรรม
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบฝึกหัดและหรือ
การประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80

80 ตัวหลัง หมายถึง ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (พฤติกรรมที่เปลี่ยนในตัวนักเรียนหลังจากการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร) คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน และหรือการประกอบกิจกรรมหลังเรียนได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80

7. นำชุดกิจกรรมที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 20 คนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้

ในการนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างดังนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทัศนศิลป์ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร และความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรม

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการทดลอง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่เลือกเรียนกิจกรรมชุมนุมศิลป์ จำนวน 20 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sample)

2. ตัวแปรที่ใช้ในการทดลอง

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม

2.2.2 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรม

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรม แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร แบบวัดความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรม เรื่องศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เครื่องมื่อดังกล่าวมีขั้นตอนการสร้าง ดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือวิจัย เพื่อกำหนดกรอบความคิดด้านเนื้อหาสาระและวิธีการประเมิน เอกสารหลักที่ใช้สำหรับการสร้างเครื่องมือวิจัยมีดังนี้

3.1.1 แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรม ได้แก่ (สุชนา สำเนียงสูง. 2546, ลภาวัล บัวเทศ.2556, โดม คล้ายสังข์. 2558, รัฐนนท์ สว่างผล. 2558)

3.1.2 เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย

3.1.2.1 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ สมบูรณ์ ชิตพงศ์; และคณะ. (2540). ขวาล แพร่ตันกุล. (2526) บรรณรักษ์ บุญปก. (2558)

3.1.2.2 แบบวัดความพึงพอใจ ได้แก่ วันทยา วงศ์ศิลปะภิรมย์ รัฐนนท์ สว่างผล. (2528), ปกณ กมลวุฒิพงศ์. (2558)

3.2 ยกร่างข้อคำถามของเครื่องมือตามสาระสำคัญ ดังนี้

3.2.1 แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรม ประกอบด้วยหัวข้อ 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์ ใ้ความรู้ กิจกรรมและแบบฝึกหัดท้ายกิจกรรม รวม 20 ข้อ

3.2.2 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วยความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ และการวิเคราะห์ รวม 50 ข้อ (คัดเลือกไว้ใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ข้อ)

3.2.3 แบบวัดความพึงพอใจ ประกอบด้วยหัวข้อ 6 ด้าน ได้แก่ ชื่อ กิจกรรม จุดประสงค์ ใ้ความรู้ กิจกรรม ระยะเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม และแบบทดสอบท้าย กิจกรรม รวม 26 ข้อ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้ 5 คะแนน หมายถึง มากที่สุด 4 คะแนน หมายถึง มาก 3 คะแนน หมายถึง ปานกลาง 2 คะแนน หมายถึง น้อย 1 คะแนน หมายถึง น้อยที่สุด และกำหนดเกณฑ์การประเมินคะแนนแบบวัดความพึงพอใจ ตามวิธีการของ ลิเคอร์ท (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540 :114)

5.00-4.51 ระดับมากที่สุด

4.50-3.51 ระดับมาก

3.50-2.51 ระดับปานกลาง

2.50-1.51 ระดับน้อย

1.50-1.00 ระดับน้อยที่สุด

3.3 นำเครื่องมือฉบับร่างเสนอต่อประธานและกรรมการควบคุมปริญญาพันธ์พิจารณาความเหมาะสมโดยภาพรวม จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาความถูกต้องและเหมาะสมของการใช้ภาษาแล้วนำผลการพัฒนาในเชิงปริมาณ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยได้

3.4 นำเครื่องมือที่ผ่านการพัฒนาตามขั้นตอนข้างต้น ได้แก่ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ปีการศึกษา 2560 ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือตามรายละเอียด ดังนี้

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าความยากง่าย (P) ควรอยู่ระหว่าง (0.2 - 0.8) ถ้าต่ำกว่า 0.2 คือ ข้อสอบยากมาก ถ้าสูงกว่า 0.8 คือ ข้อสอบง่ายมาก ค่าอำนาจจำแนก (r) ควรอยู่ระหว่าง 0.20 - 1 ถ้าต่ำกว่าอำนาจจำแนกไม่ได้ คัดเลือกข้อที่อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ จำนวน 30 ข้อไปใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.5 จัดพิมพ์เครื่องมือที่ผ่านการพัฒนาคุณภาพแล้ว เพื่อนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การทดลองใช้ชุดกิจกรรม

การทดลองใช้ชุดกิจกรรม ที่กระทำกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ กระทำในปีการศึกษา 2560 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาการเข้าเรียนรู้ รวมทั้งหมด 20 ชั่วโมง รวมการสอบก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมมีแบบแผนการวิจัยแจกแจงตามตัวแปรตามได้ดังนี้

ตาราง 1 แสดงแบบแผนการวิจัย

ลำดับ	ตัวแปรตาม	แบบแผนการวิจัย	สอบก่อน	สอบหลัง
1	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	- One Group Pretest Posttest Design (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540)	✓	✓
2	ความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรม วัดสุทัศน์ เทพวรารามราชวรมหาวิหาร	- One shot case Study (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540)		✓

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมเรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราช วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร $E1/E2$ (เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. 2528)

2. การสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ในการวิจัยมีดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1.1 หาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ใช้สูตรของ พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540)

2.1.2 วิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (P) และอำนาจจำแนก (r)

(พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540)

2.1.3 หาความเชื่อมั่นโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ

2.2 ความพึงพอใจ

2.2.1 หาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ใช้สูตรของ พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540)

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

3.1 สมมติฐานการวิจัย “นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ผ่านการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการเรียนรู้” ทดสอบเชิงอนุมานโดยใช้ t-test for dependent sample (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540)

3.2 สมมติฐานการวิจัย “นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผ่านการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร มีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรม เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร อยู่ในระดับพึงพอใจมากขึ้นไป” ทดสอบเชิงอนุมานโดยใช้สถิติแบบ t - test One group Sample (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ .2540)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 หาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 137 - 139) คำนวณจากสูตร

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ $\bar{x}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

n แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

1.2 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 141 - 143) คำนวณจากสูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ $S.D.$	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\sum x^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

2. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การหาสัมประสิทธิ์สภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร (เสาวนีย์ สีบาณชิต. 2528: 294 - 296) ดังนี้

$$E_1 = \frac{\left[\frac{\sum X}{N} \right]}{A} \times 100$$

$$E_2 = \frac{\left[\frac{\sum Y}{N} \right]}{B} \times 100$$

เมื่อ E_1	แทน	ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบฝึกหัดและ/หรือการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
E_2	แทน	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ พฤติกรรมที่เปลี่ยนในตัวผู้เรียนหลังจากฝึกอบรม เรื่องศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน
$\sum X$	แทน	คะแนนรวมของผู้เรียนจากการทำแบบฝึกหัด/หรือการประกอบกิจกรรมหลังเรียน
$\sum Y$	แทน	คะแนนรวมของผู้เรียนจากการทดสอบหลังเรียน
N	แทน	จำนวนผู้เรียน
A	แทน	คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดและ/หรือกิจกรรมการเรียนรู้
B	แทน	คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียน

2.2 หาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้กับเนื้อหาของ ชุดกิจกรรมแต่ละชุด แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรม วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร และแบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยคำนวณจากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 115 - 117)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับลักษณะพฤติกรรม
 $\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

2.3.1 หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวิเคราะห์ข้อสอบเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค โดยใช้เทคนิค 27% ของ จุฑ เทห์ ฟาน (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. 129 - 131)

$$p = R/N$$

เมื่อ p แทน ค่าความยากง่ายของคำถามแต่ละข้อ
 R แทน จำนวนผู้ตอบถูกในแต่ละข้อ
 N แทน จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด

$$r = R_u - R_e/(N/2)$$

เมื่อ r แทน ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ
 R_u แทน จำนวนผู้ที่ตอบถูกในข้อนั้นในกลุ่มเก่ง
 R_e แทน จำนวนผู้ที่ตอบถูกในข้อนั้นในกลุ่มอ่อน
 N แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

2.3.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยคำนวณจากสูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 124 - 125)

$$rtt = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ rtt แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
n แทน	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
p แทน	สัดส่วนของคนที่ทำถูกต้องในแต่ละข้อ = $\frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$
q แทน	สัดส่วนของคนทำผิดในแต่ละข้อ = $1 - p$
s_t^2 แทน	ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
2. ผลการประเมินแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

1. ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีผลดังนี้

ตาราง 2 ผลการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

รายการ	$\bar{X}$	<i>S. D.</i>	ระดับคุณภาพ
1. ด้านคำชี้แจง			
1.1. องค์ประกอบมีความชัดเจนครบถ้วนเพียงพอ	4.67	.58	ดีมาก
1.2. จำนวนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมสาระการเรียนรู้	4.33	.58	ดี
1.3. สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.67	.58	ดีมาก
1.4. ข้อปฏิบัติในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เข้าใจง่ายชัดเจน	4.33	.58	ดี
รวม	4.50	.25	ดี

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการ	$\bar{X}$	<i>S. D.</i>	ระดับ คุณภาพ
2. ด้านเนื้อหา			
2.1. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์	5.00	.00	ดีมาก
2.2. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาที่กำหนด	5.00	.00	ดีมาก
2.3. เนื้อหา มีความเหมาะสมกับระดับของนักเรียน	4.67	.58	ดีมาก
2.4. เนื้อหา มีความถูกต้องครบถ้วน	4.00	.00	ดี
2.5. ภาพประกอบ มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	5.00	.00	ดีมาก
รวม	4.73	.12	ดีมาก
3. ด้านการใช้ภาษา			
3.1. ภาษาที่ใช้ มีความถูกต้อง	4.67	.58	ดีมาก
3.2. ภาษาที่ใช้ มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน	4.33	.58	ดี
3.3. ภาษาชัดเจน เข้าใจง่าย	5.00	.00	ดีมาก
3.4. ชวนอ่าน	4.67	.58	ดีมาก
รวม	4.67	.15	ดีมาก
4. ด้านกิจกรรม			
4.1. มีความยาก-ง่ายพอเหมาะ	4.67	.58	ดีมาก
4.2. เหมาะสมกับเวลาที่ใช้	4.67	.58	ดีมาก
4.3. ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม	4.67	.58	ดีมาก
4.4. ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในงานศิลปกรรมไทย	5.00	.00	ดีมาก
รวม	4.75	.25	ดีมาก
5. ด้านการประเมิน			
5.1. วัดได้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้	5.00	.00	ดีมาก
รวม	5.00	.00	ดีมาก
รวมคุณภาพทั้งฉบับ	4.73	.11	ดีมาก

จากตาราง แสดงผลการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ในด้านคำชี้แจง เนื้อหา การใช้ภาษา กิจกรรม และการประเมิน โดยผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าด้านคำชี้แจงอยู่ในระดับ ดี และด้านเนื้อหา การใช้ภาษา กิจกรรม และการประเมิน อยู่ในระดับดีมาก

ตาราง 3 ผลการหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร E_1/E_2

การทดสอบ	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร ชุดที่			ค่าร้อยละเฉลี่ย (E_1)	ค่าร้อยละ เฉลี่ย (E_2)
	1	2	3		
ระหว่างเรียน (E_1)	85.5	86.5	87.5	86.5	
หลังเรียน (E_2)					87.5

จากตาราง แสดงให้เห็นว่า กรทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียนและการทำแบบทดสอบท้ายชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 1 - 3 ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 20 คน โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวมของทั้งชุดกิจกรรมการเรียนรู้คือ $E_1/E_2 = 86.5/87.5$ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

จากผลการสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร รายวิชาทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรม มีแผนการจัดกิจกรรมจำนวน 3 แผน เวลาเรียน 20 ชั่วโมง และจากการประเมินการใช้ชุดกิจกรรม พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการประเมินแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้วิจัยได้นำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 แผน เวลา 20 ชั่วโมง ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 20 คน ได้ผลดังนี้

ตาราง 4 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ลำดับที่	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน	หลังเรียน
1	30	19	22
2	30	18	26
3	30	16	24
4	30	18	27
5	30	15	28
6	30	19	28
7	30	16	24
8	30	15	26
9	30	17	29
10	30	20	28
11	30	19	27
12	30	17	27
13	30	18	25
14	30	20	26
15	30	19	25
16	30	18	27
17	30	20	24
18	30	17	26
19	30	18	27
20	30	19	29

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยใช้ t-test for dependent sample

การทดสอบ	n	k	$\bar{X}$	$S.D.$	t	Sig.
ก่อนเรียน	20	30	17.90	.35	15.481**	.00
หลังเรียน	20	30	26.25	.41		

จากตาราง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ค่าเฉลี่ย 17.90 และคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ค่าเฉลี่ย 26.50 สรุปได้ว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

จากการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 20 คน หลังจากที่ได้เรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร นักเรียนให้ความเห็นสามารถสรุปได้ ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

รายการ	$\bar{X}$	$S.D.$	ระดับความพึงพอใจ
1.ชุดกิจกรรมมีเนื้อหาเข้าใจได้ง่ายใช้เวลาในการอ่านไม่นาน	4.65	.49	มากที่สุด
2.เนื้อหาของชุดกิจกรรมสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่	4.60	.50	มากที่สุด
3.ภาพและสัญลักษณ์สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่	4.60	.50	มากที่สุด

ตาราง 6 (ต่อ)

รายการ	$\bar{X}$	<i>S. D.</i>	ระดับความพึงพอใจ
4.รูปภาพและตัวอักษรชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.75	.44	มากที่สุด
5.ชุดกิจกรรมทำให้เข้าใจประวัติและความเป็นมาของวัดสุทัศน์เทพวราราม	4.65	.49	มากที่สุด
6.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในพระวิหารได้	4.35	.49	มาก
7.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในพระอุโบสถได้	4.40	.50	มาก
8.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในศาลาการเปรียญได้	4.45	.51	มาก
9.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมสัตตมหาสถานได้	4.40	.50	มาก
10.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมได้	4.55	.51	มากที่สุด
11.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทประติมากรรมได้	4.45	.51	มาก
12.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทสถาปัตยกรรมได้	4.55	.60	มากที่สุด
13.ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์เรียนรู้และความชื่นชมในความงามศิลปกรรมไทย	4.50	.51	มาก
14.ความสะดวกในการนำชุดกิจกรรมไปใช้ในสถานที่จริง	4.50	.61	มาก
15.ชุดกิจกรรมช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเรียนรู้นอกสถานที่	4.50	.61	มาก
16.ชุดกิจกรรมช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้	4.55	.51	มากที่สุด
17.นักเรียนสามารถใช้ชุดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยตัวเองได้	4.45	.61	มาก
18.ชุดกิจกรรมสามารถทำให้เกิดความสนุกสนานและกระตุ้นการเรียนรู้	4.55	.51	มากที่สุด

ตาราง 6 (ต่อ)

รายการ	$\bar{X}$	<i>S. D.</i>	ระดับความพึงพอใจ
19.ชุดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากกว่าในห้องเรียน	4.75	.44	มากที่สุด
20.ชุดกิจกรรมสามารถนำไปต่อยอดในวิชาอื่น ๆ ได้	4.65	.59	มากที่สุด
รวม	4.54	.22	มากที่สุด

จากตาราง แสดงผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรม เรื่องศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

เกณฑ์ในการพิจารณาการแปลความหมายของคะแนนค่าเฉลี่ย

5.00-4.51	หมายความว่า	มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด
4.50-4.00	หมายความว่า	มีความพึงพอใจระดับมาก
3.50-3.00	หมายความว่า	มีความพึงพอใจระดับปานกลาง
2.50-2.00	หมายความว่า	มีความพึงพอใจระดับน้อย
1.50-1.00	หมายความว่า	มีความพึงพอใจระดับน้อยมาก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังของกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร และศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนหลังจากใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง และการดำเนินการวิจัยโดยมีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน และให้กลุ่มตัวอย่างเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งทำแบบฝึกหัด ปฏิบัติผลงานในระหว่างการเรียนในแต่ละชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อศึกษาเสร็จทำการทดสอบหลังเรียนและทำแบบประเมินความพึงพอใจ จึงนำข้อมูลคะแนนทั้งหมดมาวิเคราะห์สถิติให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรม มีแผนการจัดกิจกรรมจำนวน 3 แผน เวลาเรียน 20 ชั่วโมง และจากการประเมินการใช้ชุดกิจกรรม พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนค่าเฉลี่ย 17.90 และคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ค่าเฉลี่ย 26.50 สรุปได้ว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ผลจากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหลังจากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ค่าเฉลี่ยทั้งหมด 4.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.22 สรุปได้ว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประเด็นขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

จากการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร พบว่า ทุกขั้นตอนในการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูล การลงพื้นที่จริง ให้ความสำคัญสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางตามสาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และการกำหนดกิจกรรม นำมาเป็นข้อมูลจัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งออกเป็นแผนการจัดกิจกรรม 3 แผน ใช้เวลา 20 ชั่วโมง ใช้ในรายวิชาทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ แผนการจัดกิจกรรมอาจมีการเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้กระชับเพื่อเหมาะสมกับเวลาเรียน ใช้เวลาเรียน 1 ชั่วโมงเรียนต่อ 1 สัปดาห์ นักเรียนสามารถใช้เวลาวางหลังเลิกเรียนเพื่อทำชุดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมได้

2. ประเด็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการศึกษาวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์จากคะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าคะแนนสอบก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีเกี่ยวกับศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

3. ประเด็นวิเคราะห์ผลงานนักเรียน

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนฝึกทักษะการปฏิบัติงานโดยการสร้างผลงานในชุดกิจกรรม ชุดที่ 1, 2 และ 3 ความสัมพันธ์ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นร่วมกันจากคำถาม ให้นักเรียนดูภาพกิจกรรมฝาผนังงานประติมากรรม และงานสถาปัตยกรรมในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยเนื้อหาเรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เรื่องความสำคัญของศิลปกรรมวัดสุทัศน เทพวรารามราชวรมหาวิหาร และความรู้สึกในการศึกษางานนอกสถานที่ นำมาถ่ายทอดด้วยผลงานศิลปะในด้านที่ตนเองถนัด และการเขียนเรียงความ โดยทำกิจกรรมขณะที่เข้าไปศึกษางานในวัดและหลังจากเสร็จการศึกษางานในวัด

จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า ตัวอย่างผลงานที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัตินั้น นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในงานศิลปกรรมของวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยสร้างสรรค์ผลงานตามเทคนิควิธีการของตนเอง ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นพบวิธีการสร้างชิ้นงานด้วยตนเอง และนำเสนอสรุปความรู้ตามความสนใจและแผนที่วางไว้ได้

4. ประเด็นความพึงพอใจ

จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนพบว่า ความพึงพอใจของผู้เรียนหลังจากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร นักเรียนมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด ซึ่งนักเรียนได้ไปศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้สถานที่จริง นักเรียนมีความสนใจและให้ความใส่ใจต่อการทำกิจกรรม นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของตนเองและเพื่อน ๆ ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจ และมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ควรมีการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ
2. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับการสอนด้วยรูปแบบการสอนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม. (2559). การออกแบบสื่อการศึกษาสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุศรี ศิริอังกาฐ. (2545). ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการให้บริการของ บริษัท WPI Electronics Co., Ltd. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชวาล แพรัตนกุล. (2527). เทคนิคการวัดผล. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- โตม คล้ายสังข์. (2558). การพัฒนาชุดกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดย ผลงานศิลปินยุคศิลปะสมัยใหม่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บรรณรักษ์ บุญปก. (2558). การพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่อง การจัดการทรัพยากรน้ำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปภณ กมลวุฒิพงศ์. (2558). ศึกษาจิตรกรรมสร้างสรรค์ศิลปะบนกำแพงเพื่อพัฒนาการสร้างชุดกิจกรรมศิลปะ เพื่อสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนไทยคริสเตียน กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานทดสอบทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภพ เลหาไพบูลย์. (2540). แนวการสอนวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พศ. 2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.
- รัฐนนท์ สว่างผล. (2558). การศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการทดลองสอนด้วยชุดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวคิดวิธีของอารี สุทธิพันธ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ลภาวัน บัวเทศ. (2557). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาทัศนศิลป์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานีในชุดกิจกรรมการสอน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ. (2539). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สมบุญ ชิตพงศ์และคณะ. (2540). เอกสารประกอบการอบรมเรื่องการวัดผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิลาวรรณ คุณเจริญ. (2544). ความพึงพอใจของบัณฑิตต่อโครงการปริญญาโท สาขาสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม (ส่วนภูมิภาค). ปรินญาณิพนธ์ (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2544). โรงเรียนองค์การแห่งความรู้ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: อักษรพัฒนา.
- วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร. (มปป). ประวัติ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์.
- วันทยา วงศ์ศิลปกริมย์. (2533). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่มีผลจากการความพอใจในการได้เลือกบทเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์และคณะ. (2550). สองศตวรรษวัดสุทัศนเทพวราราม: ศูนย์กลางจักรวาล ศูนย์กลางพระนคร. กรุงเทพฯ: สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.
- สมรภูมิ ขวัญคุ้ม. (2530). ความพึงพอใจของบุคลากรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีต่อการจัดสวัสดิการภายในโรงเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สาคร ธรรมศักดิ์. (2541). ผลการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึมแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชนา สำเนียงสูง. (2546). การพัฒนาชุดฝึกอบรมเรื่อง สิ่งแวดล้อมชุมชนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต. (2528). เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- อัศวิน บัวภูมิ. (2547). การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

Bloom, B.; Thomas, S.T.; & Masaus, G.F. (1976). *Hand book of Formative and Summative Environment of student learning*. New York: McGraw - Hill book Company.

รายนามผู้เชี่ยวชาญ
การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม
ราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สาทิต ทิมวัฒนบรรเทิง
 ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ ภาควิชาทัศนศิลป์
 สถานที่ทำงาน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ ดร. กษิตสันต์ ลีอำนนตกุล
 ตำแหน่ง หัวหน้างานหลักสูตร
 สถานที่ทำงาน โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์
3. อาจารย์ สุรัชธานี รัตนวรรณ
 ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มสาระศิลปะ
 สถานที่ทำงาน โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

ภาคผนวก ข

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

โดย

ครูสมทวรร แห่สกุล

โรงเรียนสาขาศึกษาในพระบรมราชินูปถัมภ์

คำนำ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปกรรมวิศุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับงานศิลปกรรม ในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม ในวิศุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ที่มีความสำคัญโดดเด่น ซึ่งมีรูปแบบการผสมผสานของศิลปกรรมตะวันออกและตะวันตก มาจัดกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ เกิดทักษะทางด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่สืบได้

สมทวรร แด่สกุล

ผู้จัดทำ

รายละเอียดวิชา

รายวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย

คำอธิบายชุดกิจกรรม

ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารและผลงานทางด้านทัศนศิลป์ งานสถาปัตยกรรม
ได้แก่ พระวิหารหลวง พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ งานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารหลวงและ
พระอุโบสถ งานประติมากรรม ได้แก่ พระศรีศากยมุนี พระพุทธศรีโลกเชษฐ์ พระพุทธเสถียรมุนี และเครื่องอัฐมณี ที่มีรูปแบบ
การผสมผสานของศิลปกรรมตะวันออกและตะวันตก ให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ไทย และเกิดทักษะทางด้าน
ทัศนศิลป์ต่าง ๆ เกิดความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของศิลปกรรม

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานศิลปกรรม
2. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
3. เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจในงานศิลปกรรมประจำชาติไทย

รายละเอียดหัวข้อ

เนื้อหาที่ใช้ในการสอนครั้งนี้ ได้แก่ สารวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม
การเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

โดยนักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ไทยจากผลงานทัศนศิลป์ในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ได้แก่
งานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และอื่น ๆ โดยได้แบ่งเนื้อหาการเรียนรู้ออกเป็น 3 ชุดกิจกรรม ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมที่ 1 เรื่อง งานทัศนศิลป์
 - กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ทัศนศิลป์
 - เนื้อหา หลักการทางทัศนศิลป์และทัศนธาตุ
 - กิจกรรมที่ 2 เรื่อง อักษรกรรม
 - เนื้อหา ความหมายและลักษณะของงานอักษรกรรม
 - กิจกรรมที่ 3 ประติมากรรม
 - เนื้อหา ความหมายและลักษณะของงานประติมากรรม
 - กิจกรรมที่ 4 สถาปัตยกรรม
 - เนื้อหา ความหมายและลักษณะของงานสถาปัตยกรรม
2. ชุดกิจกรรมที่ 2 เรื่อง วัดงานเพราะงานศิลป์
 - กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ศาสนสถาน
 - เนื้อหา ความหมายและลักษณะของศาสนสถาน
 - กิจกรรมที่ 2 เรื่อง ศิลปกรรมภายในวัด
 - เนื้อหา งานศิลปกรรมภายในวัดที่สำคัญของไทย
3. ชุดกิจกรรมที่ 3 เรื่อง ศิลปกรรมในวัดสุทัศน์ฯ
 - กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ประวัติวัดสุทัศน์ฯ
 - เนื้อหา ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวัดสุทัศน์ฯ
 - กิจกรรมที่ 2 เรื่อง ศาสนสถานในวัดสุทัศน์ฯ
 - เนื้อหา พระวิหารหลวง พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ และสัทคมหาสถาน

การดำเนินการเรียนการสอน

1. นำเข้าสู่บทเรียน
2. ดำเนินกิจกรรมตามแผนกิจกรรมการเรียนรู้
3. สรุปกิจกรรมการเรียนรู้
4. วัดผลและประเมินผลหลังการทำกิจกรรม

การประเมินผล

1. จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม
2. จากผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม
3. จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

ตารางวิเคราะห์ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551														
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระ ทัศนศิลป์														
มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	ศ1.1											ศ1.2		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง งานทัศนศิลป์														
กิจกรรมที่ 1 งานทัศนศิลป์	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
กิจกรรมที่ 2 อธิกรณ	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
กิจกรรมที่ 3 ประติมากรรม	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
กิจกรรมที่ 4 สถาปัตยกรรม	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง วัดงามเพราะงานศิลป์														
กิจกรรมที่ 1 สาสนสถาน		✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
กิจกรรมที่ 2 ศิลปกรรมภายในวัด		✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ศิลปกรรมในวัดสุทัศน์ฯ														
กิจกรรมที่ 1 ประวัติวัดสุทัศน์ฯ	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓
กิจกรรมที่ 2 สาสนสถานในวัดสุทัศน์ฯ	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓

โครงสร้างรายวิชา

โครงสร้างรายวิชาทัศนศิลป์ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัตถุสุนทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย		
เนื้อหา	จำนวนชิ้นงาน	คาบเรียน (50 นาที) / สัปดาห์
ปฐมนิเทศและทดสอบการเรียนรู้การสอน	-	1
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1		
กิจกรรมที่ 1 งานทัศนศิลป์	1	2
กิจกรรมที่ 2 อักษรกรรม	1	1
กิจกรรมที่ 3 ประติมากรรม	1	1
กิจกรรมที่ 4 สถาปัตยกรรม	1	1
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2		
กิจกรรมที่ 1 ศาสนสถาน	1	4
กิจกรรมที่ 2 ศิลปกรรมภายในวัด	1	4
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3		
กิจกรรมที่ 1 ประวัติวัตถุทัศนฯ	1	1
กิจกรรมที่ 2 ศาสนสถานในวัตถุทัศนฯ	3	4
สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	1
รวม	10	20

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม

ราชมณเฑียรสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชุดกิจกรรมที่ 1 เรื่อง งามทัศนศิลป์

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

โรงเรียนสาขปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

แผนการศึกษากิจกรรมที่ 1

ชุดกิจกรรมที่ 1 เรื่อง งานทัศนศิลป์

กิจกรรมที่ 1 ทัศนศิลป์

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิพากษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อกันศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/1 วิเคราะห์การใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันตกและรูปแบบตะวันออก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

ทัศนศิลป์ เป็นศัพท์บัญญัติที่ค่อนข้างใหม่สำหรับเรียกชื่อรวมงานศิลปะที่ใช้วิธีหยาบระสาท สัมผัสทางตา การมองเห็นเป็นเครื่องมือรับรู้สุนทรียภาพ ซึ่งมีงานศิลปะหลายประเภทด้วยกันให้มาร่วมกัน เพื่อสะดวกในการศึกษาและสื่อสาร ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. จิตรกรรม (painting)
2. ประติมากรรม (sculpture)
3. สถาปัตยกรรม (architecture)

สาระการเรียนรู้

1. หลักการทัศนศิลป์
2. ทัศนธาตุ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (H) อธิบายถึงหลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้หลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามที่เกิดจากการใช้ทัศนธาตุได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

สร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้หลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุ

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูนำรูปภาพและตัวอย่างผลงานทัศนศิลป์มาให้นักเรียนได้ชมและตั้งคำถามว่า “นักเรียนคิดว่าภาพที่เห็นเป็นงานทัศนศิลป์ประเภทใด และผลงานชิ้นนี้ใช้หลักทัศนธาตุใดบ้างในการสร้างสรรค์”

ขั้นดำเนินกิจกรรม

1. ครูอธิบายหลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุพร้อมยกตัวอย่างผลงานโดยใช้สื่อ Power Point
2. ให้นักเรียนแต่ละคนสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้หลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุ
3. เมื่อสร้างสรรค์ผลงานเสร็จสิ้นแล้วให้นักเรียนออกมานำเสนอแนวความคิด เทคนิค และวิธีการสร้างสรรค์

ผลงานหน้าชั้นเรียน

4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพผลงานและตัวอย่างผลงานทัศนศิลป์

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์

แผนการชัตกกิจกรรมที่ 2

ชัตกกิจกรรมที่ 1 เรือบ งามทศนศลศป

กศกรรรมที่ 2 อศกรรรม

มาตรฐานการเรยนรู้

- ศ1.1 สร้งสร้งรงงานทศนศลศปตามอศนศนการ และควมคศสร้งสร้งรง วศเรระท วศพการศ วศารณศคณศ่างาน
ทศนศลศป ถ่ายทศควมรู้ศศควมคศศอรงานศลศปอช่ายอศระ ช่นชมและประชุกศศใชในศศวศประอวัน
- ศ1.2 เข้าอศควมศมพณศธระทว้างทศนศลศป ประศศศาสศร และวศณศธรรณ เท้นศคณศ่างานทศนศลศปทศปณศรศก
ทางวศณศธรรณ ฐณศปณศญาทศองศ่น ฐณศปณศญาศไทยและศากศ

ศศวศศศ

- ศ1.1 ม4-6/1 วศเรระทการใชทศนศธาศศและศลศการอศกแบบในการศศอควมศมหายในศรแบบศ่าง ำ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยาศศประศงศและนศอศของรงานทศนศลศป โดยใชศศพททางทศนศลศป
- ศ1.1 ม4-6/3 วศเรระทการลศอกรใชวศศศ อศกรณศ และศศณศศของศลศปนในการศศอศกทางทศนศลศป
- ศ1.1 ม4-6/4 นศทศษและศศณศศในการใชวศศศ อศกรณศ และศระบวงการทศศ่งช่นในการสร้งรงงานทศนศลศป
- ศ1.1 ม4-6/6 อศกแบบรงงานทศนศลศปศศศอศกับอศการศและศศานศ
- ศ1.1 ม4-6/7 วศเรระทและอศบาศศอศม่งศมหายของศลศปนในการลศอกรใชวศศศ อศกรณศ ศศณศศ และนศอศศศอ
สร้งสร้งรงงานทศนศลศป
- ศ1.1 ม4-6/8 ประณศและวศารณศรงงานทศนศลศปโดยใชทศศษฐศการวศารณศศลศป
- ศ1.2 ม4-6/1 วศเรระทและประศบเทศบรงงานทศนศลศปในศรแบบศะวศนศอศและศรแบบศะวศนศก
- ศ1.2 ม4-6/3 อศปราชศศอวศกับอศศพศของวศณศธรรณระทว้างศระศศทศศอรงานทศนศลศปในศ่งศม

สาระสำคัญ

จิตรกรรม (Painting) คือภาพวาดระบายสี เป็นงานศิลปะหลัก (major art) ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณกำหนดไว้ และในทัศนศิลป์ (visual art) นับเป็นงานศิลปะสำคัญที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานให้ขึ้นถึงระดับวิจิตรศิลป์ (Fine art) ในทางสุนทรียศาสตร์และปรัชญาศิลปะก็เป็งานที่สำคัญต่อการศึกษา ส่วนในทฤษฎีทัศนศิลป์ จัดเป็นผลงานสำคัญสูงสุด เช่นเดียวกับประติมากรรมและสถาปัตยกรรม

คุณสมบัติของจิตรกรรม โดยทั่วไปมีลักษณะ 2 มิติ ซึ่งยึดถือกันมานานแต่โบราณกาล ปอขุบันได้มีการสร้างให้ แปลกออกไปเป็นแบบมีแบบมิติที่ 3 ด้วย ถึงกระนั้นก็ยังคงมีสื่อ (medium) เป็นเรื่องของสีส้น มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ และแสดงออก การใช้สีมีตั้งแต่การใช้สีเดียวหรือเอกรงค์ (monochrome) เช่น จิตรกรรมประเพณีของจีน ญี่ปุ่น และ เกาหลี ตลอดจนการใช้หลากหลายสีในผลงานทั่วไป

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและประเภทของงานจิตรกรรม
2. กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายถึงความหมายและประเภทของงานจิตรกรรมได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้กระบวนการสร้างงานจิตรกรรมได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของผลงานจิตรกรรมได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

สร้างสรรค์ผลงานอิทธิกรรม

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูนำรูปภาพและตัวอย่างผลงานอิทธิกรรมมาให้ให้นักเรียนได้ชมและตั้งคำถามว่า “นักเรียนคิดว่าภาพที่เห็นเป็นงานอิทธิกรรมประเภทใด และผลงานชิ้นนี้ใช้หลักทัศนธาตุใดบ้างในการสร้างสรรค์”

ขั้นดำเนินกิจกรรม

1. ครูอธิบายความหมายของอิทธิกรรม ประเภทของอิทธิกรรม และกระบวนการสร้างสรรค์งานอิทธิกรรมโดยใช้สื่อ Power Point

2. ให้นักเรียนแต่ละคนสร้างสรรค์ผลงานอิทธิกรรมโดยใช้หลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุ

3. เมื่อสร้างสรรค์ผลงานอิทธิกรรมเสร็จสิ้นแล้วให้นักเรียนออกมานำเสนอแนวความคิด เทคนิค และวิธีการสร้างสรรค์ผลงานหน้าชั้นเรียน

4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย

2. รูปภาพผลและตัวอย่างผลงานอิทธิกรรม

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์ 3. กระบวนการสร้างสรรค์งานอิทธิกรรม

แผนการชกกิจกรรมที่ 3

ชกกิจกรรมที่ 1 เรือบ งามทัศนศิลป์

กิจกรรมที่ 3 ประคิมากรรม

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณคุณค่างาน
ทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดค้องงานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดก
ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/1 วิเคราะห์การใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อ
สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันออกและรูปแบบตะวันตก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

ประติมากรรม (Sculpture) เป็นงานศิลปะสามมิติ หรืออวกาศศิลป์หรือมหาศิลป์ (major art) เช่นเดียวกับจิตรกรรม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณได้กำหนดไว้ ส่วนในทัศนศิลป์ (visual art) นับเป็นงานสำคัญที่มีศักยภาพสามารถสร้างสรรค์ให้ผลงานมีคุณค่าทางสุนทรียภาพสูงสุดถึงระดับวิจิตรศิลป์ (Fine art) ได้

คุณสมบัติ เป็นรูปทรง 3 มิติ กินพื้นที่ในอากาศ สร้างด้วยดิน ดิน ปูน ไม้ โลหะ หรืออื่น ๆ คล้ายกับสถาปัตยกรรม

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและประเภทของงานประติมากรรม
2. กระบวนการสร้างสรรค์งานประติมากรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายถึงความหมายและประเภทของงานประติมากรรมได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้กระบวนการสร้างงานประติมากรรมได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของผลงานประติมากรรมได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูนำรูปภาพและตัวอย่างผลงานประติมากรรมมาให้นักเรียนได้ชมและตั้งคำถามว่า “นักเรียนคิดว่าภาพที่เห็นเป็นงานประติมากรรมประเภทใด และผลงานชิ้นนี้ใช้หลักทัศนธาตุใดบ้างในการสร้างสรรค์”

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายความหมายของประติมากรรม ประเภทของประติมากรรม และกระบวนการสร้างผลงานประติมากรรมโดยใช้สื่อ Power Point

2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกลุ่มละ 5 คน สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมตามความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ดินเหนียว

3. เมื่อสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเสร็จสิ้นแล้วให้นักเรียนออกมานำเสนอแนวความคิด เทคนิค และวิธีการสร้างสรรค์ผลงานหน้าชั้นเรียน

4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพผลงานและตัวอย่างผลงานประติมากรรม

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์ 3. กระบวนการสร้างผลงานประติมากรรม

แผนการชกกิจกรรมที่ 4

ชกกิจกรรมที่ 1 เรือบ งามทัศนศิลป์

กิจกรรมที่ 4 สถาปัตยกรรม

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิพากษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อบานศิลป์อย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/1 วิเคราะห์การใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันออกและรูปแบบตะวันตก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

สถาปัตยกรรมเป็นผลงานทัศนศิลป์ที่แสดงออกด้วยการก่อสร้างประเภทต่าง ๆ เช่น อาคาร ที่อยู่อาศัย การวางผังเมือง เป็นต้น จัดเป็นผลงานทัศนศิลป์ที่มีขนาดใหญ่และต้องใช้ผู้สร้างสรรค์ผลงานเป็นจำนวนมาก

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและประเภทของงานสถาปัตยกรรม
2. กระบวนการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (H) อธิบายถึงความหมายและประเภทของงานสถาปัตยกรรมได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานภาพวาดที่แสดงประเภทของสถาปัตยกรรมได้ถูกต้อง
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของผลงานสถาปัตยกรรมได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

วาดภาพงานสถาปัตยกรรม

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูนำรูปภาพและตัวอย่างผลงานสถาปัตยกรรมมาให้นักเรียนได้ชมและตั้งคำถามว่า “นักเรียนคิดว่าภาพที่เห็นเป็นงานสถาปัตยกรรมประเภทใด และผลงานชิ้นนี้ใช้หลักทัศนธาตุใดบ้างในการสร้างสรรค์”

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายความหมายของสถาปัตยกรรม ประเภทของสถาปัตยกรรม และกระบวนการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมโดยใช้สื่อ Power Point

2. ให้นักเรียนวาดภาพสถาปัตยกรรมที่ชื่นชอบ โดยใช้หลักการทัศนศิลป์และทัศนธาตุ

3. เมื่อสร้างสรรค์ผลงานภาพวาดเสร็จสิ้นแล้วให้นักเรียนออกมานำเสนอแนวความคิด เทคนิค และวิธีการสร้างสรรค์ผลงานหน้าชั้นเรียน

4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพผลงานและตัวอย่างผลงานสถาปัตยกรรม

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์ 3. กระบวนการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม

ราชวรณหวัดารสำหรับักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชุดกิจกรรมที่ 2 เรื่อง วัดอามเพราะอนคิลปี

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

โรงเรียนสาขปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

แผนการชกกิจกรรมที่ 1

ชกกิจกรรมที่ 2 เรือง วัฒนภพพรานศิลป์

กิจกรรมที่ 1 สานสาน

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสร้งงานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้งสร้ง วิเคราะห์ วิพากษ์ วิารณคุณค่างาน
ทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดก
ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 น้ทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อ
สร้งสร้งงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันออกและรูปแบบตะวันตก
- ศ1.2 ม4-6/3 อธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

ศาสนสถาน คือ อาคารสิ่งปลูกสร้าง อันเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์หรือเป็นที่ประดิษฐานปฏิมาของพระพุทธเจ้า พระธรรม และอัครสาวก เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ รวมไปถึงวัตถุสำหรับเคารพกราบไหว้ เช่น พระพุทธรูป พระพุทธรูป และศาสนวัตถุอื่น ๆ เช่น พระคัมภีร์ ภาพพระบรม

สาระการเรียนรู้

ความหมายและหมวดหมู่ต่าง ๆ ของศาสนสถาน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายถึงความหมายและหมวดหมู่ต่าง ๆ ของศาสนสถานได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สามารถเขียนแผนผังความคิดเกี่ยวกับศาสนสถานได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของศาสนสถานได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

แผนผังความคิดเกี่ยวกับศาสนสถาน

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูตั้งคำถามกระตุ้นนักเรียนว่า “นักเรียนรู้จักศาสนสถานหรือไม่ และให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างศาสนสถานที่เคยไป”

2. ครูให้นักเรียนดูรูปภาพตัวอย่างศาสนสถานและให้นักเรียนบอกว่าคือที่ไหน หรืออะไร

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายความหมายและหมวดหมู่ต่าง ๆ ของศาสนสถานโดยใช้สื่อ Power Point

2. ให้นักเรียนสรุปแผนผังความคิดเกี่ยวกับศาสนสถาน

3. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย

2. รูปภาพตัวอย่างศาสนสถาน

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. แผนผังความคิด	แบบประเมินแผนผังความคิด	1. ความถูกต้องของเนื้อหา 2. ความน่าสนใจของรูปแบบที่น่าสนใจ

แผนการศึกษากิจกรรมที่ 2

ชุดกิจกรรมที่ 2 เรื่อง รัตนโกสินทร์

กิจกรรมที่ 2 ศิลปกรรมภายในวัด

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิพากษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อกันศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันตกและรูปแบบตะวันออก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

ศิลปกรรมภายในวัด วัดไทยนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดกันมานานแล้วว่าเป็นที่รวมของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เป็นแหล่งให้กำเนิดและแหล่งอาศัยของศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ งานด้านสถาปัตยกรรม งานด้านประติมากรรม และงานด้านจิตรกรรม

สาระการเรียนรู้

ประเภทของงานศิลปกรรมภายในวัด

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายงานศิลปกรรมภายในวัดประเภทต่าง ๆ ได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับศิลปกรรมภายในวัด โดยใช้หลักทัศนศิลปะและทัศนธาตุได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของศิลปกรรมภายในวัดได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับศิลปกรรมภายในวัดที่ตนเองชื่นชอบ

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูทบทวนเกี่ยวกับศาสนสถานโดยการนำรูปภาพตัวอย่างศาสนสถานและให้นักเรียนบอกว่าเป็นที่ใด หรืออะไร
2. ครูตั้งคำถามกระตุ้นนักเรียนว่า “งานศิลปกรรมภายในวัดมีอะไรบ้าง”
3. ครูให้นักเรียนดูภาพตัวอย่างศิลปกรรมภายในวัด

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายเกี่ยวกับงานศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวัด โดยใช้สื่อ Power Point
2. ให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวัด โดยใช้เทคนิคทัศนศิลป์และทัศนธาตุ
3. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพตัวอย่างศิลปกรรมภายในวัด

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม

ราชวรณหวัดารสำหรับักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชุดกิจกรรมที่ 3 เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

โรงเรียนสาขปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

แผนการชกกิจกรรมที่ 1

ชกกิจกรรมที่ 3 เรือง ศิลปกรรมวัตถุทัศน

กิจกรรมที่ 1 ประวัติวัตถุทัศน

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสร้งงานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้งสร้ง วิเคราะห วิพากษ วิจารณคุณค่างาน
ทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดค่างานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดก
ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/1 วิเคราะห์การใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้งงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อ
สร้งสร้งงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันออกและรูปแบบตะวันตก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 146 ถนนบำรุงเมือง แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีชื่อเรียกกันเป็นสามัญหลายชื่อในสมัยโบราณ เช่น วัดพระใหญ่ วัดพระโต ซึ่งเป็นการเรียกตามลักษณะพระพุทธรูปสำคัญของวัด คือ พระศรีศากยมุนี วัดเสาชิงช้า เรียกตามสถานที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับเสาชิงช้าเขตสถานของพราหมณ์กลางเมือง วัดมหาสุทธาวาส เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 พระราชทาน อันหมายถึงสวรรค์ชั้นพรหมโลกชื่อสุทธาวาส วัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทาน และวัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระราชทาน ทั้งสองชื่อนี้หมายถึงสุตัสสนครบนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่ประทับของพระอินทร์

สาระการเรียนรู้

ประวัติวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายถึงประวัติวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) เขียนเรียงความหัวข้อเรื่องความสำคัญเกี่ยวกับวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารได้
3. ด้านเจตคติ (A) เกิดความภาคภูมิใจในศิลปะการสร้างวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

เรียงความหัวข้อเรื่องความสำคัญเกี่ยวกับวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูตั้งคำถามกระตุ้นนักเรียนว่า “นักเรียนรู้จักและเคยไปที่วัดสุทัศน์ฯหรือไม่”
2. ครูให้นักเรียนดูรูปภาพต่าง ๆ ภายในวัดสุทัศน์ฯ

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดสุทัศน์ฯโดยใช้สื่อ Power Point
2. ครูให้นักเรียนเขียนเรียงความหัวข้อเรื่องความสำคัญเกี่ยวกับวัดสุทัศน์ฯ
3. ครูสุ่มนักเรียน 2 คน โดยการจับสลากให้ออกมานำเสนอเรียงความเรื่องความสำคัญเกี่ยวกับวัดสุทัศน์ฯ
4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพภายในวัดสุทัศน์ฯ

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. การเขียนเรียงความ	แบบประเมิน	1. ความถูกต้องของเนื้อหา 2. ความเหมาะสมในการใช้คำ

แผนการศึกษากิจกรรมที่ 2

ชุดกิจกรรมที่ 3 เรื่อง ศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ

กิจกรรมที่ 2 ศาสนสถานในวัดสุทัศน์ฯ

มาตรฐานการเรียนรู้

- ศ1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิพากษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อบานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ศ1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด

- ศ1.1 ม4-6/1 วิเคราะห์การใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
- ศ1.1 ม4-6/2 บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/3 วิเคราะห์การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคของศิลปินในการแสดงออกทางทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/4 มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/6 ออกแบบงานทัศนศิลป์ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
- ศ1.1 ม4-6/7 วิเคราะห์และอธิบายจุดมุ่งหมายของศิลปินในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค และเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
- ศ1.1 ม4-6/8 ประเมินและวิจารณ์งานทัศนศิลป์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ
- ศ1.2 ม4-6/1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ในรูปแบบตะวันตกและรูปแบบตะวันออก
- ศ1.2 ม4-6/3 อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่มีต่องานทัศนศิลป์ในสังคม

สาระสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดสุทัศนเทพวรารามขึ้นเพื่อให้เป็นวัดที่สำคัญที่ตั้งอยู่กลางกรุงเทพมหานคร โดยมีปรากฏข้อความอยู่ในบันทึกของกรมหลวงนรินทรเทวี ที่กล่าวว่า “พระโองการรับสั่งให้สร้างวัดขึ้นกลางพระนครให้สูงเท่าวัดพระนันทบุรีให้พระพิเรนทรเทพขึ้นไปรับพระโศภณ ๓ เมืองโสภณไชยขอเลื่อนลงมากรุง ประทับท่าสมโภช 7 วัน ฯลฯ โดยเริ่มอากรการทำนาคพระฤกษ์บูชาพระวิหารหลวงในวันจันทร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2350 เมื่อการก่อสร้างพระวิหารหลวงและสร้างฐานชุกชีเสร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานบนฐานชุกชีพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม วันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2351

สาระการเรียนรู้

ศาสนสถานและศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวัดสุทัศน์ฯ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ (K) อธิบายงานศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ ได้
2. ด้านทักษะกระบวนการ (P) สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ โดยใช้หลักทัศนศิลป์และทัศนธาตุได้
3. ด้านเจตคติ (A) สามารถชื่นชมความงามของศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ ได้

สมรรถนะผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
3. ความสามารถในการสื่อสาร

ภาระชิ้นงาน

สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ ที่ตนเองชื่นชอบ

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ครูทบทวนเกี่ยวกับประวัติวัดสุทัศน์ฯ (การก่อสร้าง สิ่งปลูกสร้างภายในวัด)
2. ครูให้นักเรียนดูรูปภาพเกี่ยวกับศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ

ขั้นดำเนินการกิจกรรม

1. ครูอธิบายเกี่ยวกับงานศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวัดสุทัศน์ฯ โดยใช้สื่อ Power Point
2. ครูให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวัดสุทัศน์ฯ โดยใช้เทคนิคทัศนศิลป์และ

ทัศนธาตุ

3. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรม

สื่อการใช้ประกอบชุดกิจกรรม

1. Power Point ประกอบคำบรรยาย
2. รูปภาพตัวอย่างศิลปกรรมภายในวัดสุทัศน์ฯ

การวัดและประเมิน

การวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม	แบบสังเกต	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป
2. ผลงานในการปฏิบัติกิจกรรม	แบบวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	1. การใช้ทัศนธาตุในการสร้างผลงาน 2. องค์ประกอบศิลป์

ใบความรู้

เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

จัดทำโดย

ครูสมศวรร แห่สกุล

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

โรงเรียนสาขปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์

แผนผังวัดสุทัศนเทพวราราม PLAN OF WAT SUTHATTHEPWARAM

เตรียมความพร้อมก่อนไปวัด

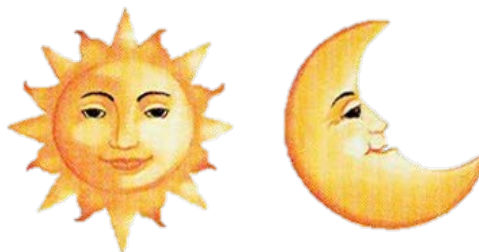
ชื่อนี้มีความหมาย

นักเรียนเคยสังเกตใหม่ว่า...คำลงท้ายชื่อวัดนั้นแตกต่างกันออกไป มีทั้ง“วรวิหาร” “วรมหาวิหาร” “ราชวรวิหาร” และ“ราชวรมหาวิหาร” แล้วนักเรียนรู้ใหม่ว่า...แต่ละคำลงท้ายนั้นมีความหมายแตกต่างกันอย่างไร?

คำลงท้ายเหล่านี้ เป็นเครื่องบ่งบอกของวัดหลวง คือพระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรง ปฏิสังขรณ์หรือสร้างขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ราชวรวิหาร คือพระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี หรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ เป็นการส่วนพระองค์ เช่น วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร เป็นต้น
2. วรวิหาร คือพระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี หรือสมเด็จพระยุพราชสร้างและปฏิสังขรณ์ พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ที่มีศักดิ์คำลงมา เช่น วัดราชโอรสารามวรวิหาร เป็นต้น
3. ราชวรมหาวิหาร คือพระอารามชั้นวรวิหารที่มีขนาดใหญ่โตเป็นพิเศษ เช่น วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นต้น
4. วรมหาวิหาร คือพระอารามชั้นวรวิหารที่มีขนาดใหญ่โตเป็นพิเศษ เช่น วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เป็นต้น

ไปวัดตอนไหนดี

ผู้ที่ตั้งใจเข้าไปชมภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถควรหลีกเลี่ยงช่วงเวลาทำวัตรเช้าและเย็น เพราะจะไปรบกวนพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่ร่วมสวดมนต์ โดยเวลาทำวัตรเช้าคือประมาณ 6.30 น. - 8.30 น. ส่วนเวลาทำวัตรเย็นคือประมาณ 17.00 น. ขึ้นอยู่กับแต่ละวัดจะกำหนด

เสื้อผ้า หน้า ผม พร้อมไปวัด

1. แต่งกายอย่างมิดชิด อย่าใส่กระโปรงหรือกางเกงขา สั้นเห็นเนื้อ
เข้า เช่นเดียวกับสายเดี่ยว แขนกุด เสื้อเปิดไหล่ หรือเสื้อยืดคอกกว้างก็ไม่ควรสวมใส่
2. สำนวญตัวว่าเสื้อผ้าที่สวมใส่เป็นผ้าบางหรือชีทुरुหรือเปล้า
เพราะเนื้อผ้าบางชนิดเมื่อเจอแสงแดดเข้าหน่อยอาจกลายเป็นผ้าชีทुरु เห็นทะลุไปถึงไหน ๆ ได้เหมือนกัน

สุ อี ปุ ลิ ฟัง พุทธ อ่าน เขียน

1. เตรียมอุปกรณ์สำรวญให้พร้อม กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์เครื่องเขียนต่าง ๆ
2. ควรวางแผนในการศึกษาว่าเริ่มที่จุดใด ก่อน - หลัง เพื่อให้การทำงานสะดวก ประหยัด เวลาและประหยัดค่าใช้จ่าย

ประวัติวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สถาปนา เมื่อปี พุทธศักราช ๒๓๕๐ เดิมพระราชนามว่า วัดมหาสุทธาวาส โปรดให้สร้างพระวิหารขึ้นก่อน เพื่อประดิษฐานพระศรีศากยมุนี (พระโค) ซึ่งอัญเชิญมาจากพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุ ซึ่งวัดสุโขทัยเริ่มก่อรากพระวิหารจนถึงประดิษฐานพระศรีศากยมุนี แล้วก็สิ้นรัชกาล ยังมีได้ถวายเป็นสังฆาราม เรียกกันสามัญขณะนั้นว่า วัดพระโคบ้าง วัดพระใหญ่ หรือวัดเสาชิงช้า

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้สร้างต่อ ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๓๕๔-๒๓๕๖ การสร้างพระวิหารนั้นทรงพระราชริษยาให้สักขานประคูดวยพระองค์เอง แต่สิ้นรัชกาลเสียก่อนที่งานก่อสร้างจะสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ดำเนินการสร้างจนแล้วเสร็จ โดยสร้างพระระเบียงพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอพระประธานในพระอุโบสถ บรรณารุพระบรมธาตุ หอพระเขี้ยวและสร้างกุฏิ เสนาสนะ แล้วถวายเป็นสังฆาราม การก่อสร้างเสร็จบริบูรณ์ในปีพุทธศักราช ๒๓๗๐ โปรดให้มีงานฉลองสมโภชพระอาราม พระราชนามว่าวัดสุทัศน เทพวราราม และปรากฏในจดหมายเหตุเรียกว่า วัดสุทัศนเทพอาราม อีกนามหนึ่ง

สมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบูรณะและสร้างสิ่งอื่น ๆ ในพระอารามอีกทั้งได้พระราชทานนามพระประธานในพระวิหารว่า พระศรีศากยมุนี พระประธานในพระอุโบสถว่า พระพุทธศรีโลกเชษฐ์ และพระประธานในศาลาการเปรียญว่า พระพุทธเสถียรมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม สร้างตามผังที่เป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แบ่งอาณาบริเวณออกเป็น ๒ เขต คือ เขตพุทธาวาสอยู่ทางทิศเหนือ ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียง วิหารทิศ ศาลาราย และสัทคมหาสถาน เขตสังฆาวาสอยู่ทางทิศใต้ ประกอบด้วย กุฏิ เสนาสนะ ศาลาการเปรียญ และหอระฆัง

สถานะและที่ตั้ง

วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 146 แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีที่ดินตั้งวัด เนื้อที่ 25 ไร่ 2 งาน

พระวิหาร

พระวิหาร เป็นอาคารเครื่องก่อ หลึ่งคาลศ 2 ชั้น มุงกระเบื้อง ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ อยู่บนฐานทักษิณ 2 ชั้น มีกำแพงแก้วรูปกระเบื้องปูล้อมรอบ อยู่ทางทิศเหนือของเขตพุทธาวาส ด้านหน้าออกสู่ถนนบำรุงเมือง สร้างในรัชกาลที่ 1 เมื่อปีพุทธศักราช 2350 สำเร็จในสมัยรัชกาลที่ 3 รูปแบบพระวิหารจำลองแบบพระวิหารพระมงคลบพิตร (หลังเดิม) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระประธาน พระประธาน พระนามว่า พระศรีศากยมุนี ซึ่งอัญเชิญมาจากกรุงสุโขทัย เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย ด้านหลังบัลลังก์พระศรีศากยมุนีมีภาพสลักศิลปะสมัยทวารวดี 1 แผ่น เป็นภาพสลักนูนปิดทอง ปางชมกปาฏิหาริย์ และภาพพระพุทธรูปองค์ตรงแสดงพระธรรมเทศนาในสวรรค์ชั้นดุสิต ผนังภายในมีภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องไตรภูมิกตาเป็นฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 บานประตูเป็นไม้แกะสลัก สร้างในสมัยรัชกาลที่ 2 บานกลางด้านหน้าเดิมเป็นฝีพระหัตถ์รัชกาลที่ 2 สายแกะสลักงดงามมาก เป็นสายพันธุ์พุทธรักษาซ้อนกัน 3 ชั้น มีภาพสัตว์ประกอบ ต่อมาเกิดเพลิงไหม้ เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520 บานประตูเสียหายบางส่วน จึงถอดมาเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และจำลองขึ้นใหม่ติดไว้ดังเดิม

เมื่อวันที่ 4 เมษายน พุทธศักราช 2493 ได้ัญเชิญพระบรมราชสรีรังคาร พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลรัชกาลที่ 8 มาบรรจุที่ผ้าทิพย์ด้านหน้าพุทธบัลลังก์พระศรีศากยมุนีรอบพระวิหาร มีพระหรือพระเขี้ยวศิลาแบบอื่น ตั้งอยู่บนฐานทักษิณเป็นตะ 6 ชั้น จำนวน 28 หลั ทมาถึงพระพุทธรูป 28 พระองค์ และมีน้ำสำริด 2 ตัว หล่อเมื่อปีพุทธศักราช 2382 ต่อมาหล่อเพิ่มอีก 6 ตัว ตั้งประจำที่มุมฐานทักษิณพระวิหารชั้นล่างและชั้นบน มุมละ 1 ตัว รวม 8 ตัว

พระวิหารทิศ อยู่ตรงมุมเฉียงตั้ง 4 มุมของพระวิหารเป็นศาลาโถงทรงไทยขนาดย่อม วางขนานไปตามแนวถนนกับพระวิหารใหญ่ มีพระพุทธรูปประดิษฐานศาลาละ 2 องค์ คือ หลัทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามพระแก่นขันธ์และพระไสยาสน์ หลัทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทานพร และพระพุทธรูปปางสมาธิหลัทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามพระแก่นขันธ์ และพระพุทธรูปปางสมาธิหลัทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืน ปางห้ามญาติ และพระพุทธรูปยืนปางทรงข้าว

พระระเบียง สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ล้อมรอบพระวิหารศรีศากยมุนี ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทอง รวม 156 องค์ที่กลางพระระเบียงแต่ละคานมีประตูเข้าออก 1 บาน บานประตูคานนอกเขียนลายรดน้ำ คานในเขียนภาพทวารบาล ผนังคานในเขียนสีเป็นลายดอกไม้ร่วงสลับกับนกบิน

ศาลาสอย อยู่ชัคแนวกำแพงด้านทิศเหนือหน้าพระวิหารรวม 4 หลั สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 เคยใช้เป็นสถานที่ประทับทอดพระเนตรพิธีโล้ชิงช้าของพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ และใช้เป็นพลับพลาเปลื้องเครื่อง ต่อมาเมื่อเลิกพิธีโล้ชิงช้าแล้วใช้เป็นสถานที่ศึกษาภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณร

พระอุโบสถ

พระอุโบสถ ป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้อง ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2377 ผูกพัทธสีมาเมื่อปีพุทธศักราช 2386 สมัยรัชกาลที่ 3 โดยมีพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา เป็นแม่กองงาน พร้อมด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ผนังภายในมีภาพจิตรกรรมฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นจิตรกรชั้นครู ผนังด้านหน้าพระประธานเขียนภาพมารผจญ ผนังชั้นบนเหนือหน้าต่างเขียนภาพพระปฐมสมโพธิผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียน ภาพประวัติพระป้อนพุทธเจ้า ผนังส่วนใต้หน้าต่างเขียนภาพที่สถิตของเทพ คนธรรพ์ วิธยาธร ยักษ์ นาค ครุฑ และที่อยู่ของสัตว์หิมพานต์ตระกูลต่าง ๆ ผนังชอกหน้าต่างเขียนภาพเรื่องรามเกียรติ์ บานหน้าต่างเขียนภาพสวรรค์และเทพเจ้าผู้มหัศจรรย์ บานประตูเขียนภาพเทพเจ้าผู้มหัศจรรย์ ชุมประตูและหน้าต่าง เป็นชุมชอกที่มีลักษณะงดงามรอบพระอุโบสถมี ชุมเสมาเป็นทรงมณฑปยอดพระอาทิตย์ ตั้งอยู่บนกำแพงแก้ว 8 ชุม ใบเสมาคู่เป็นหินอ่อนสีเทาสลักรูปช้าง 3 เศียร วงชุกอกบัวชุมเศียรละ 1 ดอก เบื้องบนมีชุกอกบัวบาน 3 ดอกนอกจากชุมเสมายังมีเกยอยู่บนกำแพงแก้ว คือทิศเหนือ 4 เกย ทิศใต้ 4 เกย สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เช่นเดียวกับชุมเสมา ทำด้วยหินอ่อนสีเทา ใช้สำหรับประทับโปรยทานแก่พสกนิกร ในงานพระราชพิธี เรียกว่า เกยโปรยทาน กำแพงแก้ว พระอุโบสถ มีชุมประตูด้านละ 2 ชุมรวม 8 ชุม ลักษณะเป็นชุมคูหาแบบหน้านางมีชุกคล้ายพระอาทิตย์

พระประธาน ในพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ณรงค์ทวีริชหส์อขึ้น เมื่อสถาปนาพระอุโบสถ ได้รับพระราชทานนามในรัชกาลที่ 4 พระนามว่า พระพุทธศรีโลกเชษฐ เป็น
 พระพุทธรูปปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 10 ศอก 8 นิ้ว เบื้องหน้าพระพุทธรศรีโลกเชษฐมีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง และรูปพระอสีติ
 มหาสาวก 80 องค์ นั่งฟังพระธรรมเทศนาสร้างด้วยปูนปั้นระบายสี

สัตตมหาสถาน

สัตตมหาสถาน หมายถึง สถานที่สำคัญ 7 แห่ง เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับภายหลังจากตรัสรู้แล้ว คือ พระศรีมหาโพธิ์ อนิมิสเจดีย์ รัตนวงกรมเจดีย์รัตนมรเจดีย์ อชปาสนิโครธ มุอิลินท์ และราชานคนะ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างจำลองไว้ในบริเวณทิศตะวันออกของพระวิหาร (ด้านถนนอนุสาวรีย์) ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 ใช้บริเวณสัตตมหาสถานนี้เป็นสถานที่เวียนเทียนในวันวิสาขบูชา มีการตกแต่งสถานที่ด้วยพระพุทธรูปประทับ ธงทิวต่าง ๆ มีโต๊ะหมู่ของพระราชคณะพระฐานานุกรม และพระเปรียญตั้งเป็นพุทธบูชาตลอดจนรับเสด็จพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนอนุสาวรีย์ ทางวัดได้สร้างกำแพงติดกับบริเวณสัตตมหาสถาน พื้บริเวณนี้จึงต้องย้ายไปจัดในบริเวณรอบพระวิหาร

ศาลาการเปรียญและหอระฆัง

ศาลาการเปรียญ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเขตสังฆาวาส สร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2378 เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหลังคามุงกระเบื้อง ลักษณะทรงไทย ลักษณะงดงาม โดยเฉพาะสลักลายปูนปั้นที่หน้าบันและบันทม พระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญคือ พระพุทธเสฐฐมุนี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้หล่อด้วยทองเหลืองกลักพื้นที่ยับมา ทำลายเมื่อปีพุทธศักราช 2382 ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ศอก 1 คืบ 1 นิ้วรอบศาลาการเปรียญมีศาลารายล้อมรอบ 6 หลัง

หอระฆัง อยู่ระหว่างศาลารายทางทิศตะวันออกของศาลา

ใบงาน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ให้นักเรียนศึกษาศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ให้นักเรียนเริ่มศึกษาจากชุดที่ 1 พระวิหาร โดยศึกษาศิลปกรรมต่อไปนี้

- 1.1 พระวิหาร
- 1.2 เข็ยศิลาหรือตะ
- 1.3 หน้าบัน
- 1.4 พระระเบียง
- 1.5 พระศรีศากยมุนี
- 1.6 ม้ากัณฐกะ
- 1.7 หน้าบันมุข
- 1.8 พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 8
- 1.9 อัครกรรมฝาผนัง
- 1.10 เครื่องฮับเฉา
- 1.11 บานประตู

2. ชุดที่ 2 พระอุโบสถ โดยศึกษาศิลปกรรมต่อไปนี้

- 2.1 พระอุโบสถ
- 2.2 หน้าบัน
- 2.3 เกยโปรยทาน
- 2.4 ชุมใบเสมา
- 2.5 พระศรีโลกเชษฐ
- 2.6 บานประตู
- 2.7 ชุมประตู
- 2.8 เครื่องฮับเฉา

3. ชุดที่ 3 ศาสนาการเปรียญ โดยศึกษาศิลปกรรมต่อไปนี้

3.1 ศาสนาการเปรียญ

3.2 พระพุทธรูป

3.3 ฐาน

3.4 หอระฆัง

4. ชุดที่ 4 สัตตมหาสถาน โดยศึกษาศิลปกรรมต่อไปนี้

4.1 ต้นโพธิ์ลังกา (โพธิ์ลังกาที่ศรีสุราษฎร์)

4.2 เก่งฮั่น (อนันตเสนา)

4.3 เก่งฮั่น (รัตนเสนา)

4.4 แผ่นศิลา (รัตนเสนา)

4.5 ต้นไทร (ต้นหอปาสน์โคราช)

4.6 ต้นอิก (ต้นอนุสาวรีย์)

4.7 ต้นเกด (ต้นราชณะ)

5. งานกลุ่ม ให้นักเรียนบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ (15 คะแนน)

6. งานเดี่ยว

6.1 ให้นักเรียนเขียนบันทึกความสำคัญของศิลปกรรมในวัดสุทัศน์ และความรู้สึกที่ได้ออกไปศึกษางานนอกสถานที่ (5 คะแนน)

6.2 ให้นักเรียนวาดภาพเกี่ยวกับศิลปกรรมวัดสุทัศน์ที่นักเรียนชื่นชอบคนละ 1 ภาพ ลงในกระดาษ 100 ปอนด์ ขนาด A4 โดยใช้เทคนิคที่นักเรียนถนัด เช่น วาดเส้น สีน้ำ สีโปสเตอร์ สีไม้ และอื่น ๆ (20 คะแนน)

7. ให้นักเรียนส่งงานกลุ่มเป็นลักษณะรูปเล่มรายงานแบบแผ่น CD งานเดี่ยวให้ใส่ซองน้ำพลาสติกพร้อมเขียนชื่อนามสกุล ชั้น เลขที่ รวบรวมส่งพร้อมกับเล่มรายงาน

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับผู้เชี่ยวชาญ
- ตารางผลการประเมินแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารของผู้เชี่ยวชาญ
- แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
- ตารางผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ของผู้เชี่ยวชาญ
- แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนหลังจากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 1 แบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้

**คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่ตรงกับระดับความเหมาะสมตาม
 ความเห็น**

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. ด้านคำชี้แจง					
1.1. องค์ประกอบมีความชัดเจนครบถ้วนเพียงพอ					
1.2. จำนวนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมสาระการเรียนรู้					
1.3. สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้					
1.4. ข้อปฏิบัติในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เข้าใจง่าย ชัดเจน					
2. ด้านเนื้อหา					
2.1. เนื้อหามีความสอดคล้องกับจุดประสงค์					
2.2. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาที่กำหนด					
2.3. เนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับของนักเรียน					
2.4. เนื้อหามีความถูกต้องครบถ้วน					
2.5. ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา					
3. ด้านการใช้ภาษา					
3.1. ภาษาที่ใช้มีความถูกต้อง					
3.2. ภาษาที่ใช้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน					
3.3. ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย					
3.4. ชวนอ่าน					
4. ด้านกิจกรรม					
4.1. มีความยาก-ง่ายพอเหมาะ					
4.2. เหมาะสมกับเวลาที่ใช้					
4.3. ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม					
4.4. ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในงานศิลปกรรม ไทย					
5. ด้านการประเมิน					
5.1. วัดได้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้					

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแผนการจัดกิจกรรม

คำชี้แจง: ขอให้ท่านโปรดแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดกิจกรรมให้ดีขึ้นก่อนที่จะนำไปทดลองใช้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

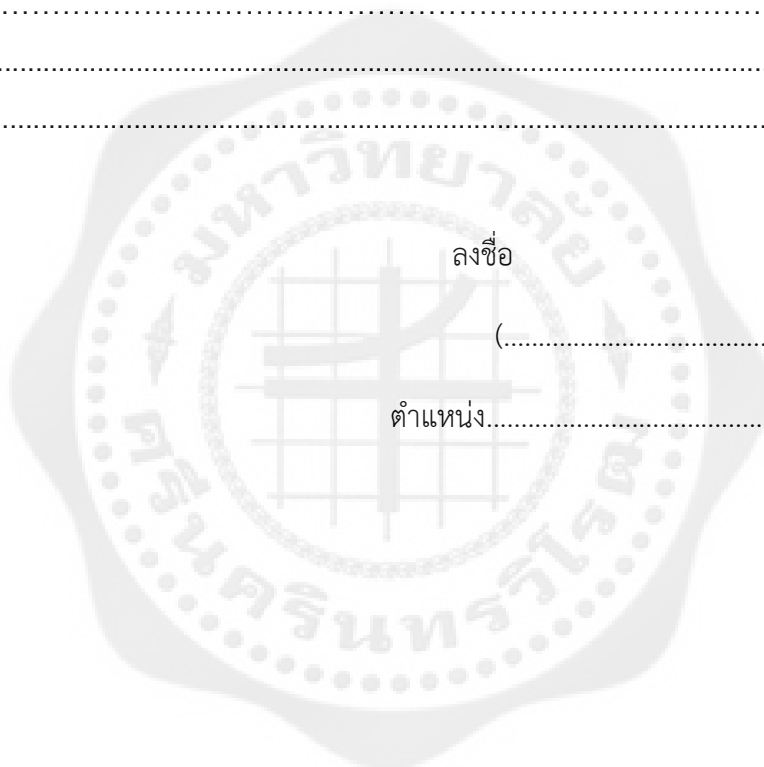
.....

ลงชื่อ

ผู้เชี่ยวชาญ

(.....)

ตำแหน่ง.....

**ตารางผลการประเมินแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหารของผู้เชี่ยวชาญ**

ตาราง 7 แสดงค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	1	0	1	0.67	คัดเลือกไว้
2	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
3	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
4	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
5	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
6	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
7	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
8	1	0	1	0.67	คัดเลือกไว้
9	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
10	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
11	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
12	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
13	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
14	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
15	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
16	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
17	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
18	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
19	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
20	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
21	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
22	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
23	1	1	1	1	คัดเลือกไว้

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
24	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
25	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
26	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
27	1	0	1	0.67	คัดเลือกไว้
28	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
29	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
30	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
31	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
32	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
33	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
34	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
35	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
36	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
37	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
38	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
39	1	1	1	1	คัดเลือกไว้
40	1	1	1	1	คัดเลือกไว้

คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน์
เทพวรารามราชวรมหาวิหารข้อที่มีค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ≥ 0.5

ตาราง 8 แสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
 วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราช
 วรมหาวิหาร จำนวน 40 ข้อ

ค่าความเชื่อมั่น (KR-20)	0.539
--------------------------	-------

ข้อ	ค่า p	ค่า r	เกณฑ์การแปลผล
1.	0.328	0.215	คัดเลือกไว้
2.	0.410	0.297	คัดเลือกไว้
3.	0.754	0.234	คัดเลือกไว้
4.	0.525	0.190	ตัดทิ้ง
5.	0.262	0.242	คัดเลือกไว้
6.	0.508	-0.091	ตัดทิ้ง
7.	0.393	0.445	คัดเลือกไว้
8.	0.475	0.406	คัดเลือกไว้
9.	0.262	0.129	ตัดทิ้ง
10.	0.279	0.371	คัดเลือกไว้
11.	0.508	0.213	คัดเลือกไว้
12.	0.279	-0.008	ตัดทิ้ง
13.	0.525	0.244	คัดเลือกไว้
14.	0.410	0.204	คัดเลือกไว้
15.	0.311	0.204	คัดเลือกไว้
16.	0.180	0.125	ตัดทิ้ง
17.	0.393	0.497	คัดเลือกไว้
18.	0.279	0.208	คัดเลือกไว้
19.	0.246	0.458	คัดเลือกไว้
20.	0.328	0.215	คัดเลือกไว้
21.	0.230	0.262	คัดเลือกไว้
22.	0.180	0.077	ตัดทิ้ง

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อ	ค่า p	ค่า r	เกณฑ์การแปรผล
23.	0.705	0.453	คัดเลือกไว้
24.	0.279	0.303	คัดเลือกไว้
25.	0.098	0.336	ตัดทิ้ง
26.	0.230	0.219	คัดเลือกไว้
27.	0.131	0.084	ตัดทิ้ง
28.	0.380	0.520	คัดเลือกไว้
29.	0.459	0.296	คัดเลือกไว้
30.	0.756	0.324	คัดเลือกไว้
31.	0.393	0.445	คัดเลือกไว้
32.	0.475	0.406	คัดเลือกไว้
33.	0.279	0.208	คัดเลือกไว้
34.	0.050	0.053	ตัดทิ้ง
35.	0.279	0.303	คัดเลือกไว้
36.	0.393	0.445	คัดเลือกไว้
37.	0.410	0.204	คัดเลือกไว้
38.	0.111	0.204	ตัดทิ้ง
39.	0.380	0.520	คัดเลือกไว้
40.	0.459	0.296	คัดเลือกไว้

คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ข้อที่มีค่าความยากง่าย (p) ตั้งแต่ 0.20 – 0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.02 ขึ้นไป

**แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลัง ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร**

คำชี้แจง: ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอารามที่โปรดเกล้าให้สร้างขึ้นในรัชสมัยใด
 - ก. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 - ข. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 - ค. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ง. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นวัดประจำรัชกาลใด
 - ก. รัชกาลที่ 1
 - ข. รัชกาลที่ 3
 - ค. รัชกาลที่ 5
 - ง. รัชกาลที่ 8
3. วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอารามหลวงชั้นและชนิดใด
 - ก. ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร
 - ข. ชั้นเอก ชนิดวรวิหาร
 - ค. ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร
 - ง. ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร
4. พระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามสร้างให้สูงใหญ่เทียบเท่าวัดใดในสมัยกรุงศรีอยุธยา
 - ก. วัดใหญ่ชัยมงคล
 - ข. วัดพนัญเชิง
 - ค. วัดไชยวัฒนาราม
 - ง. วัดพระศรีสรรเพชญ์
5. พระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใด
 - ก. พระศรีศากยมุนี
 - ข. พระพุทธตรีโลกเชษฐ
 - ค. พระพุทธเสถียรธรรมิโก
 - ง. พระพุทธชินสีห์
6. พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระวิหารเป็นศิลปะแบบใด
 - ก. ศิลปะสุโขทัย
 - ข. ศิลปะล้านนา
 - ค. ศิลปะอยุธยา
 - ง. ศิลปะรัตนโกสินทร์
7. พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระวิหารอัญเชิญมาจากที่ใด
 - ก. จังหวัดเชียงใหม่
 - ข. จังหวัดสุโขทัย
 - ค. จังหวัดกำแพงเพชร
 - ง. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

8. พระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามใช้เวลาสร้างจากรัชกาลใดถึงรัชกาลใด
 - ก. รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 2
 - ข. รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3
 - ค. รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 4
 - ง. รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 5

 9. หน้าบันของพระวิหารประดับรูปใด
 - ก. พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ
 - ข. พระนารายณ์ทรงครุฑ
 - ค. พระอาทิตย์ทรงรถเทียมราชสีห์
 - ง. พระจันทร์ทรงรถเทียมม้า

 10. หน้าบันมุขโถงของพระวิหารประดับรูปใด
 - ก. พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ
 - ข. พระนารายณ์ทรงครุฑ
 - ค. พระอาทิตย์ทรงรถเทียมราชสีห์
 - ง. พระจันทร์ทรงรถเทียมม้า

 11. พระอุโบสถสร้างขึ้นในรัชสมัยใด
 - ก. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 - ข. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 - ค. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ง. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

 12. พระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใด
 - ก. พระศรีศากยมุนี
 - ข. พระพุทธตรีโลกเชษฐ์
 - ค. พระพุทธเสฏฐมุนี
 - ง. พระพุทธชินสีห์

 13. พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระอุโบสถเป็นศิลปะแบบใด
 - ก. ศิลปะสุโขทัย
 - ข. ศิลปะล้านนา
 - ค. ศิลปะอยุธยา
 - ง. ศิลปะรัตนโกสินทร์

 14. ข้อใดไม่ใช่ชื่อสามัญของวัดสุทัศนเทพวราราม
 - ก. วัดพระโต
 - ข. วัดพระนอน
 - ค. วัดพระใหญ่
 - ง. วัดเสาธงชัย

 15. รัชกาลใดทรงจำหลักบานประตูพระวิหาร
 - ก. รัชกาลที่ 1
 - ข. รัชกาลที่ 2
 - ค. รัชกาลที่ 3
 - ง. รัชกาลที่ 4

16. พระศรีศากยมุนีเป็นพระพุทธรูปปางใด
 ก. ปางสมาธิ
 ข. ปางไสยาสน์
 ค. ปางมารวิชัย
 ง. ปางห้ามสมุทร
17. พระพุทธรูปโลกเชษฐ์เป็นพระพุทธรูปปางใด
 ก. ปางมารวิชัย
 ข. ปางห้ามสมุทร
 ค. ปางสมาธิ
 ง. ปางไสยาสน์
18. พระพุทธเสถียรมุนีเป็นพระพุทธรูปปางใด
 ก. ปางห้ามสมุทร
 ข. ปางมารวิชัย
 ค. ปางไสยาสน์
 ง. ปางสมาธิ
19. เจดีย์ศิลาหรือที่เรียกว่า “กะ” เป็นศิลปะแบบใด
 ก. ศิลปะพม่า
 ข. ศิลปะจีน
 ค. ศิลปะขอม
 ง. ศิลปะญวน
20. เครื่องอับเฉาหรือตุ๊กตาอับเฉาเป็นศิลปะแบบใด
 ก. ศิลปะพม่า
 ข. ศิลปะขอม
 ค. ศิลปะญวน
 ง. ศิลปะจีน
21. บานประตูจำหลักไม้ จัดเป็นประติมากรรมประเภทใด
 ก. ประติมากรรมหุ่นต่ำ
 ข. ประติมากรรมหุ่นสูง
 ค. ประติมากรรมลอยตัว
 ง. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.
22. พระศรีศากยมุนี จัดเป็นประติมากรรมประเภทใด
 ก. ประติมากรรมหุ่นต่ำ
 ข. ประติมากรรมหุ่นสูง
 ค. ประติมากรรมลอยตัว
 ง. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.
23. จิตรกรรมฝาผนังพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นภาพของเรื่องใด
 ก. ไตรภูมิภิกขา
 ข. อติตพระพุทธเจ้า
 ค. พระปัจเจกพระพุทธเจ้า
 ง. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.
24. จิตรกรรมประดับเหลี่ยมเสาพระวิหารเป็นภาพของเรื่องใด
 ก. พุทธประวัติ
 ข. ทศชาติชาดก
 ค. ประวัตินิเวศพระพุทธเจ้า
 ง. ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยายภิกขา

25. จิตรกรรมฝาผนังพระวิหารมีลักษณะการเขียนภาพที่เด่นในเรื่องใด
 ก. การนำเทคนิคการเขียนภาพเหมือนแบบฝรั่ง
 ข. การเขียนภาพเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์สำคัญ
 ค. การเขียนภาพยังคงยึดรูปแบบในสมัยอยุธยา
 ง. ถูกทั้งข้อ ก. และข้อ ข.
26. จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นภาพเรื่องใด
 ก. ไตรภูมิโลกวิจิตรยถา
 ข. อดีตพระพุทธเจ้า
 ค. พระปัจเจกพุทธเจ้า
 ง. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.
27. จิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธานในพระอุโบสถเป็นภาพพุทธประวัติตอนใด
 ก. บำเพ็ญทุกรกิริยา
 ข. มารผจญ ชนะมาร
 ค. แสดงปฐมเทศนา
 ง. ปรีนิพพาน
28. สัตตมหาสถาน หมายถึงสถานที่สำคัญในเหตุการณ์ใด
 ก. สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปรีนิพพาน
 ข. สถานที่ทรงทบทวนพระธรรมหลังตรัสรู้
 ค. สถานที่สร้างวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา
 ง. สถานที่แสดงโอวาทปาติโมกข์
29. ศิลปกรรมในรัชสมัยใดที่มีการผสมผสานกับศิลปะแบบจีน
 ก. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 ข. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 ค. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ง. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
30. วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นวัดสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ ข้อใดถูกต้องที่สุด
 ก. เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่
 ข. เป็นแหล่งรวบรวมผลงานศิลปกรรมชั้นครู
 ค. อยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางพระนคร
 ง. มีระยะเวลาในการสร้างยาวนาน
-

**ตารางผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ของผู้เชี่ยวชาญ**

ตาราง 9 แสดงค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบประเมินความพึงพอใจชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร จำนวน 20 ข้อ

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
2.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
3.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
4.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
5.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
6.	1	1	0	0.67	คัดเลือกไว้
7.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
8.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
9.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
10.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
11.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
12.	0	1	1	0.67	คัดเลือกไว้
13.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
14.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
15.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
16.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
17.	1	0	1	0.67	คัดเลือกไว้
18.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
19.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้
20.	1	1	1	1.00	คัดเลือกไว้

คัดเลือกแบบประเมินความพึงพอใจชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศน
เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ที่มีค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ≥ 0.5

**แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนหลังจากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร**

คำชี้แจง: ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย✓ ในช่องระดับที่ตรงกับความพึงพอใจ เพียงช่องเดียวเท่านั้น

ข้อ	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.	ชุดกิจกรรมมีเนื้อหาเข้าใจได้ง่ายใช้เวลาในการอ่านไม่นาน					
2.	เนื้อหาของชุดกิจกรรมสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่					
3.	ภาพและสัญลักษณ์สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่					
4.	รูปภาพและตัวอักษรชัดเจนและเข้าใจง่าย					
5.	ชุดกิจกรรมทำให้เข้าใจประวัติและความเป็นมาของวัดสุทัศนเทพวราราม					
6.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในพระวิหารได้					
7.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในพระอุโบสถได้					
8.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมในศาลาการเปรียญได้					
9.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนจำและเข้าใจงานศิลปกรรมสัตตมหาสถานได้					
10.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมได้					
11.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทประติมากรรมได้					
12.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปกรรมประเภทสถาปัตยกรรมได้					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13.	ชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์เรียนรู้และความชื่นชมในความงามศิลปกรรมไทย					
14.	ความสะดวกในการนำชุดกิจกรรมไปใช้ในสถานที่จริง					
15.	ชุดกิจกรรมช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเรียนรู้นอกสถานที่					
16.	ชุดกิจกรรมช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้					
17.	นักเรียนสามารถใช้ชุดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยตัวเองได้					
18.	ชุดกิจกรรมสามารถทำให้เกิดความสนุกสนานและกระตุ้นการเรียนรู้					
19.	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากกว่าในห้องเรียน					
20.	ชุดกิจกรรมสามารถนำไปต่อยอดในวิชาอื่น ๆ ได้					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง

ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
ภาพการฝึกทักษะทางทัศนศิลป์ก่อนลงพื้นที่ศึกษางานศิลปกรรม

ภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 7

ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปกรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ภาพการลงพื้นที่ศึกษางานศิลปกรรม

ภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 10

ผลงานภาพถ่ายการศึกษาศิลปกรรม

ภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 15

ภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 17

ภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 19

ภาพประกอบ 20

ภาพประกอบ 21

ภาพประกอบ 22

ภาพประกอบ 23

ภาพประกอบ 24

ภาพประกอบ 25

ภาพประกอบ 26

ภาพประกอบ 27

ภาพประกอบ 28

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายสมควร แหสกุล
วันเดือนปีเกิด	20 เมษายน 2528
สถานที่เกิด	อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	66/272 บ้านฟ้าปิยมรมย์ หมู่ 6 ซอย 9 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	รับราชการครู คศ.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) โรงเรียนสายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	ประถมศึกษา จาก โรงเรียนรุ่งนภาพิทยา จังหวัดระยอง
พ.ศ. 2546	มัธยมศึกษา จาก โรงเรียนแกลง “วิทยสถาวร” จังหวัดระยอง
พ.ศ. 2550	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ทัศนศิลป์-ศิลปะจินตทัศน์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2554	ประกาศนียบัตรบัณฑิต ป.บัณฑิต (วิชาชีพครู) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2561	การศึกษามหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ